

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Катедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**АМЕРИКАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ
В КОНТЕКСТІ БЛИЗЬКОСХІДНОГО КОНФЛІКТУ
(КІНЕЦЬ XX – XXI СТОЛІТТЯ)**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 623 групи

Боролич Єва Юріївна

Керівник:

кандидат політичних наук,

доцент **Стецюк А. В.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2025 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Макар В.Ю.

Анотація

У кваліфікаційній роботі досліджено американсько-ізраїльські відносини в контексті близькосхідного конфлікту кінця XX – XXI століття. Розкриваються природа близькосхідного конфлікту, передумови становлення американсько-ізраїльських відносин та їх поглиблення до рівня стратегічного партнерства в добу «Холодної війни» та в 1990-х рр. Встановлено і охарактеризовано особливості та загальні тенденції, а також проблемні аспекти американсько-ізраїльських стосунків за президентства Джорджа Буша-молодшого та Барака Обами. Проаналізовано активацію та поглиблення «особливих» відносин США та Держави Ізраїль за першої адміністрації Дональда Трампа, Джо Байдена, визначено головні тенденції міждержавних відносин за другої адміністрації Дональда Трампа та окреслено їх перспективи.

Ключові слова: *Сполучені Штати Америки, Держава Ізраїль, американо-ізраїльські відносини, близькосхідний конфлікт, арабо-ізраїльський конфлікт, Палестина, Іранська ядерна програма.*

Summary

This thesis examines U.S.–Israeli relations in the context of the Middle East conflict from the late XX century through the early XXI century. It traces the origins of the Middle East conflict, outlines the foundations of U.S.–Israeli relations, and explores their evolution into a strategic partnership during the Cold War and throughout the 1990s. The study identifies and analyzes both the defining features and broader trends, as well as the contentious dimensions, of bilateral relations during the administrations of George W. Bush and Barack Obama. It further investigates the strengthening and deepening of the “special relationship” between the United States and Israel during the first administrations of Donald Trump and Joe Biden, highlights the key developments in U.S.–Israeli relations during Donald Trump’s second administration, and considers prospects for the partnership.

Keywords: *United States of America, State of Israel, U.S.–Israeli relations, Middle East conflict, Arab–Israeli conflict, Palestine, Iranian nuclear program.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають відповідне посилання на джерело.

Боролич Є. Ю.

(підпис)

Заява

Студентка Боролич Єва Юріївна

Номер студентської книжки: 244854.

Я заявляю, що наукова робота: «Американсько-ізраїльські відносини в контексті близькосхідного конфлікту (кінець XX – XXI століття)»

Була підготовлена виключно мною, * і:

А. Не порушує авторські права третіх осіб у відповідність із законом про авторське право.

Б. Повністю або частково була використана в якості основи для отримання диплому про вищу освіту або наукового ступеня мною чи іншою особою.

1) Крім того, я заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи збігається з друкованою.

Даною заявою я підтверджую, що була проінформована про права та обов'язки студентки Університету, про правила, що стосуються перевірки оригінальності наукових робіт. Тому я заявляю, що я згодна на обробку моїх письмових робіт у відповідності з антиплагіатними процедурами Університету, а також на архівування цих робіт в базі даних інтернет системи Turnitin Similarity згідно з антиплагіатними правилами і процедурами Університету.

Я також свідома того, що у випадку, якщо робота написана мною, за рішенням Комісії університету буде містити факти, які суперечать умовам зазначеним у цій заяві, або, якщо коефіцієнти виходять за межі гранично допустимих норм (згідно Додатку 2), робота буде повернута на доопрацювання.

25 листопада 2025 р.

Дата-

Підпис

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ 5

1.1. Головні підходи до дослідження близькосхідного конфлікту та американсько-ізраїльських відносин 11

1.2. Джерельна база дослідження американсько-ізраїльських відносин 20

Висновки до розділу 1 31

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АМЕРИКАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НАПРИКІНЦІ ХХ СТ. 33

2.1. Становлення відносин США та Держави Ізраїль і їх закріплення як стратегічних за адміністрацій Рональда Рейгана та Джорджа Буша-старшого ..33

2.2. Розвиток американсько-ізраїльських відносин за президентства Білла Клінтона 47

Висновки до розділу 2 55

РОЗДІЛ 3. АМЕРИКАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. 56

3.1. Особливості відносин США та Держави Ізраїль за президентства Джорджа Буша-молодшого 56

3.2. Американсько-ізраїльські стосунки за президентства Барака Обами 64

Висновки до розділу 3 73

РОЗДІЛ 4. ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 75

4.1. Активізація відносин США та Держави Ізраїль за першої адміністрації Дональда Трампа 75

4.2. Поглиблення американсько-ізраїльських відносин за адміністрації Джо Байдена 85

4.3. Головні тенденції відносин США та Держави Ізраїль за другої адміністрації Дональда Трампа та їх перспективи 95

Висновки до розділу 4 109

ВИСНОВКИ 111

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 116

SUMMARY 140

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Американо-ізраїльські відносини є складними, динамічними, багатовимірними та тривалими. Вони існують більше як три чверті століття і, як їх характеризує заголовок книги Денніса Росса, «приречені на успіх» [158]. А колишній посол США в Ізраїлі Семюел В. Льюїс сказав, що «ці відносини існують як шлюб у минулому: ви можете кохати одне одного, кричати одне на одного, не погоджуватися одне з одним, навіть залишати одне одного на певний час, але ви не розлучаєтеся. Вони глибші та ширші, ніж міжурядові відносини. Вони унікальні серед усіх наших відносин у світі» [178].

Дійсно, незважаючи на ускладнення і проблеми, протягом останніх пів століття американсько-ізраїльські відносини є надзвичайно тісними і характеризуються винятковою підтримкою і допомогою Сполучених Штатів цій близькосхідній державі. Існує безліч дискусій та пояснень про причини такої допомоги і настільки винятковий характер цих взаємин взагалі. Науковці по-різному підходять до пояснення цього явища.

Одні – схожими уявленнями американців та мешканців Ізраїлю про своє походження та державу, у яких поєдналися чисельні стереотипи. З одного боку – про переселенський характер формування Сполучених Штатів, важке освоєння Богом обраними пуританами диких земель Америки і перетворенням їх на осередок процвітання і безпеки, а з іншого боку – про віковічні поневіряння єврейського народу і пошуки ним можливостей повернення до своєї Батьківщини та її відновлення-розбудову. І там і там – в важкій праці, складних і небезпечних умовах, але збудовані ними держави стоять на платформі спільних цінностей – таких як праця, демократія та свобода. А схожа історія сприяє уявленню про спільність двох країн з відповідними політичними наслідками. І в цьому контексті досвід Ізраїлю з формування свого іміджу заслуговує на увагу України.

Наступний фактор, яким пояснюють стратегічний характер американсько-ізраїльських відносин – спільні інтереси. Адже Ізраїль в добу Холодної війни став форtpостом США на Близькому Сході. Проте це відбулося не відразу. І в цьому контексті в американсько-ізраїльських відносинах можна знайти декілька паралелей з Україною. Адже спочатку Сполучені Штати не бажали визнання Ізраїлю, як і України, згадаймо зокрема промову Джорджа Буша-Старшого «Котлета по-київськи», віддавали перевагу арабським державам. Але згодом, довівши свою силу і спроможність, Ізраїль став найтіснішим союзником США в їх протистоянні з СРСР, а потім – міжнародним тероризмом, якому вони неодноразово надавали виняткову допомогу у боротьбі із зовнішньою загрозою. Ізраїль найпершим отримав режим найбільшого сприяння в торгівлі, в числі перших став особливим союзником поза НАТО тощо. Незважаючи на корекції зовнішньополітичного курсу США різних адміністрацій, усі вони незмінно приділяють у своїй політиці місце Ізраїлю. Тому Україні в умовах триваючої війни необхідно переймати досвід Ізраїлю з налагодження та розбудови взаємин з стратегічними патнерами.

Третя причина таких надзвичайно тісних стосунків США і Ізраїлю – це американська єврейська община – найбільша єврейська діаспора у світі, з тривалою історією перебування в США і участі в розбудові американської державності, яка щиро вболіває за свою історичну Батьківщину. Тому єврейська община не лише підтримує зв'язки з «Святою землею», а й здійснює послідовний і цілеспрямований вплив на американський уряд та Конгрес задля їх офіційної і усесторонньої підтримки Державі Ізраїль. З приводу цього впливу існує чимало дискусій, на кшталт «чи то любов, чи то лобі?» [129]. Однак факт двопартійної підтримки Ізраїлю у Сполучених Штатах – це усталене явище. І нехай в останні роки триває дедалі більше дискусій щодо політики США на Близькому Сході, щодо вибору пріоритетних союзників США, щодо характеру політики Ізраїлю, в американських дискусіях про допомогу Ізраїлю головним питанням

залишається не те, «чи допомагати» Ізраїлю, а «як допомагати». Така ситуація вимагає від української влади переосмислення характеру співпраці з США і переймання ізраїльського досвіду співпраці з Державним департаментом та Конгресом.

Означені фактори зумовлюють не лише науковий інтерес до оцінки і переосмислення американсько-ізраїльських відносин у контексті близькосхідного конфлікту, але мають і практичне значення, оскільки Україна, перебуваючи у стані війни, потребує підтримки усіх міжнародних акторів, зокрема Сполучених Штатів, як найбільшої потуги в західному світі, та Ізраїлю, як однієї з провідних близькосхідних держав, що здатна здійснити вплив на свого союзника.

Метою дипломної роботи є дослідження становлення та розвитку американсько-ізраїльських відносин у контексті Близькосхідного конфлікту кінця XX – XXI століття.

Завданнями дипломного дослідження є:

- визначити головні підходи до наукової розробки проблематики близькосхідного конфлікту та природи і характеру американсько-ізраїльських відносин;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження американсько-ізраїльських відносин, їх загальних рис та специфіки;
- проаналізувати становлення відносин США та Держави Ізраїль, розкрити причини їх закріплення як стратегічних за адміністрацій Рональда Рейгана та Джорджа Буша-старшого;
- охарактеризувати розвиток американсько-ізраїльських відносин за президентства Білла Клінтона;
- визначити і розкрити особливості відносин США та Держави Ізраїль за президентства Джорджа Буша-молодшого;
- встановити і охарактеризувати загальні тенденції та проблемні аспекти американсько-ізраїльських стосунків за президентства Барака Обами;

- проаналізувати активізацію відносин США та Держави Ізраїль за першої адміністрації Дональда Трампа;

- охарактеризувати поглиблення американсько-ізраїльських відносин за адміністрації Джо Байдена;

- визначити головні тенденції відносин США та Держави Ізраїль за другої адміністрації Дональда Трампа та окреслити їх перспективи.

Об'єктом дослідження є американсько-ізраїльські відносини в контексті Близькосхідного конфлікту.

Предметом дослідження є еволюція американсько-ізраїльських відносини і співпраці, які розвиваються під впливом конфлікту на Близькому Сході і спрямовуються на його врегулювання

Хронологічні рамки дослідження. Особливе або стратегічне партнерство і відносини були задекларовані США та Ізраїлем у 1980-х роках і набули такого характеру наприкінці ХХ ст. й тривають донині. Водночас нижньою хронологічною межею дослідження є 1948 рік, коли США здійснюють визнання Держави Ізраїль, що створило передумови становлення і поглиблення їх відносин до рівня стратегічного партнерства у 1980-х на початку 1990-х рр. за президентства Рональда Рейгана та Джорджа Буша-Старшого. Верхньою хронологічною межею є жовтень 2025 року, що пов'язується з такими важливими подіями як завершення чинності угоди про ядерну програму Ірану (20 жовтня) та ізраїльсько-палестинське перемир'я і перші реальні кроки в напрямку створення двох держав (13 жовтня). Ці події є підсумковими і, в перспективі, спроможні започаткувати новий етап у відносинах США і Ізраїлю та їх співпраці щодо близькосхідного врегулювання.

В ході роботи були використані наступні **методи дослідження**:

Історичний – для визначення передумов, аналізу чинників встановлення і розвитку взаємин, а надалі й безпосереднього утвердження особливих відносин США та Ізраїлю століття в історичній ретроспективі та відповідно до хронологічної послідовності. Також метод застосовується для визначення

основних періодів цих відносин наприкінці XX – в першій чверті XXI ст., які ми пов’язуємо з президентствами американських лідерів від Рональда Рейгана до другої адміністрації Дональда Трампа, оскільки чергування президентів від республіканської та демократичної партії впливало на характер політики США на Близькому Сході та взаємини з Ізраїлем, порозуміння між лідерами двох країн, їх риторику тощо.

Системний метод – для вивчення близькосхідного конфлікту – визначення його ключових факторів і взаємовпливу акторів регіональної підсистеми ялтинсько-потсдамської, постбіполярної та сучасної епох міжнародних відносин. А також для дослідження місця Ізраїлю у регіональній політиці США й комплексної взаємодії та взаємовпливу двох держав у процесі близькосхідного врегулювання.

Контент аналіз – для встановлення пріоритетних питань співпраці і актуальних напрямків взаємодії, аналізу риторики лідерів і високопосадовців двох держав, оцінки загального характеру і клімату стосунків між ними.

Ретроспективний метод – для дослідження злетів та криз у американсько-ізраїльських відносин з метою розуміння сучасного перебігу відносин Сполучених Штатів та Держави Ізраїль, як взаємодії і спільних або односторонніх рішень з проблематики близькосхідного конфлікту.

Порівняльний метод – для характеристики діяльності різних адміністрацій США та урядів Ізраїля щодо проблем регулювання близькосхідного конфлікту, характеру взаємин різних адміністрацій США з ізраїльськими урядами, для встановлення спільного і відмінного у програмах мирного регулювання, які висували різні американські адміністрації.

Аналіз – для дослідження спільних і відмінних рис у політиці різних американських адміністрацій стосовно головних проблем і напрямів відносин із Ізраїлем.

Узагальнення – для виявлення загальних тенденцій американської політики на Близькому Сход, встановлення природи та характеру відносин США і Держави Ізраїль.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній комплексно розглядається встановлення американсько-ізраїльських відносин та їх розвиток наприкінці в кінці XX – XXI ст., їх еволюції залежано від загальних тенденцій міжнародних відносин і ступення врегульованості близько-східного конфлікту, головних викликів для регіону крізь призму нових наукових підходів, також з урахуванням російської агресії проти України.

Практичне значення дипломної роботи полягає в тому, що викладений у її розділах матеріал щодо причин, характеру, тенденцій американсько-ізраїльських відносин, а також їх міждержавного діалогу, в тому числі між лідерами держав, можна використовувати не лише в наукових та освітніх цілях для підготовки фахівців-міжнародників. Але і органами державної влади, зокрема для розуміння логіки прийняття зовнішньополітичних рішень урядами США та Ізраїлю, при виробленні стратегії та тактики взаємин із США й Державою Ізраїль. в контексті загального вирішення стратегічного питання – здобуття допомоги України війні із Росією, при виробленні аргументації для міждержавного діалогу з акцентом на спільні цінності та стратегічні інтереси.

Структурно дипломна робота складається з Вступу, чотирьох Розділів, які поділені на дев'ять підрозділів, Висновків та Списку використаних джерел, який містить 209 назв. Загальний обсяг роботи становить 146 сторінок, зі 111 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

1.1. Головні підходи до дослідження близькосхідного конфлікту та американсько-ізраїльських відносин

США та Ізраїль традиційно мають міцні зв'язки, що є ключовим елементом американської політики на Близькому Сході. Однак підходи різних адміністрацій до розвитку цих відносин та врегулювання близькосхідного конфлікту істотно відрізнялися. Американо-ізраїльські відносини пройшли складний шлях – від відкритої зневаги до євреїв, сіонізму та єврейської держави у 1940-х рр. до характеристики американо-ізраїльських зв'язків як стратегічного активу у 2018 р. [180]. За словами Дова Ваксмана, «Протягом десятиліть політики-республіканці та демократи погоджувалися з важливістю вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту. Він став святим Граалем американської дипломатії, до якого з різним ступенем терміновості прагнули низка президентів від Картера до Трампа» [199]. І однією з головних причин цьому став близькосхідний конфлікт, активна фаза якого розпочалася з виходом Великої Британії з Близького Сходу після Другої світової війни.

Спочатку складність близькосхідного конфлікту зумовлювалася гостротою питань територіального врегулювання між новими державами регіону в умовах блокового протистояння наддержав доби «Холодної війни» та залежності провідних держав від близькосхідних енергоносіїв. Згодом, після розвалу СРСР, – перманентними кризами – міжнародними і внутрішньодержавними потрясіннями, перебіг і наслідки яких, через залученість зовнішніх сил, впливають на сусідні регіони та віддалені держави, їх економічний та політичний розвиток, безпекову політику.

В Україні офіційно країнами Близького й Середнього Сходу вважають Лівію, Єгипет, Ізраїль, Палестинську автономію, Ліван, Сирію, Ірак, Іран, Афганістан, Саудівську Аравію, Ємен, Йорданію, Оман, Катар, Кувейт,

Бахрейн, ОАР. Щодо Туреччини, то офіційно її в Україні вважають не Близькосхідною, а сусідською державою [18, с. 98-99].

Близький Схід має стратегічне значення як вузол світових транспортних комунікацій (зокрема Суецький канал) та місце зосередження близько двох третин світових запасів нафти і третини покладів газу, від яких залежать розвинені країни Західної Європи та Далекого Сходу [12, с. 13], що зумовлює боротьбу між провідними державами за контроль над ним і впливає на глобальну безпеку [11, с. 88].

Як зазначають науковці, причини і витоки близькосхідного конфлікту зумовлюються рядом факторів:

1. *Онтологія регіональних суперечностей*, зумовлена співіснуванням трьох базових ціннісних моделей реальності: ісламської, ліберально-прозахідної та геополітичної (силової) [11, с. 90-91]. Екзистенційно причиною більшості регіональних суперечностей і конфліктів та їх невирішеності є несумісність підходів представників цих культурно-цивілізаційних моделей до сприйняття дійсності та практики міжнародної взаємодії [91].

2. *Криза ідентичності*, що виявляється у різних спільнот у різних формах, впливає на їх позиціонування та поглиблює нестабільність регіону [87; 11, с. 91-92].

3. *Парадокси демократизації*, зумовлені провалом програм модернізації та реформ країн регіону, що засвідчили зокрема події «Арабської весни» [12, с. 15; 11, с. 93-95].

4. *Ісламський екстремізм*, пов'язаний з фундаменталізмом та тероризмом [11, с. 95].

Означені фактори зумовили виникнення і/або продовження на Близькому Сході ряду напруженостей, конфліктів і війн кінця XX – XXI ст. – найбільших в цей час у світі до початку повномасштабної російсько-української війни [19, с. 117]. Сумарно вони і складають поняття

«Близькосхідний конфлікт». Найбільшими з них у визначених хронологічних рамках дослідження є:

- Арабо-ізраїльське протистояння, в рамках якого можна виділити також зокрема Палестинську та Газьку проблему;
- Курдська проблема;
- Конфлікт Ірану з Саудівською Аравією та Ізраїлем;
- Війна в Перській затоці 1990 р.;
- Іракська війна 2003 р.;
- Громадянська війна в Сирії;
- Іранська ядерна програма і так звана «танкерна війна» [11, с. 95-97; 28, с. 68-61].

Невирішеність близькосхідного конфлікту і на чисельні невдачі у його врегулюванні викликає інтерес до нової теорії вирішення конфліктів – Хибної готовності (ХГ). Аді Шварц і Ейтан Гільбоа, науковці Кафедри політичних досліджень Університету Бар-Ілан (Ізраїль), запропонували застосовувати її до ізраїльсько-палестинського конфлікту та пропонують теоретичне пояснення численних невдач у його вирішенні. Теорія ХГ була розроблена для сприяння дослідженню затяжних конфліктів, де сторони погоджуються розпочати переговори, проводять раунди переговорів протягом десятиліть, але не можуть досягти мирних угод. Вона припускає, що коли хоча б одна зі сторін спору не прагне до вирішення, жодної угоди не може бути досягнуто. Ґрунтуючись на теорії ХГ Аді Шварц і Ейтан Гільбоа робить висновок, що Організація визволення Палестини (ОВП), загальноновизнаний єдиний представник палестинців, поведилася у переговорах з Ізраїлем як актор ХГ. На думку науковців численні емпіричні дані свідчать про те, що така поведінка корениться в історичних факторах, ідеологічних позиціях та стратегічній політиці, прийнятій майже без змін з моменту створення ОВП у 1964 р., і припускають застосування теорії до ізраїльської сторони може дати аналогічні результати [164].

В цьому контексті вважаємо доцільним проаналізувати основних регіональних та зовнішніх міжнародних акторів, які є учасниками близькосхідного конфлікту, або здійснюють на нього опосередкований вплив.

Ісламська Республіка Іран має амбіції домінування в регіоні, приховано підтримує ісламських терористів, а також нарощує власні військові спроможності і розвиває програму виробництва ядерної зброї, вважає Державу Ізраїль і США своїми головними екзистенційними ворогами.

Турецька Республіка також має претензії на регіональне лідерство. При цьому вона є членом НАТО і тісно співпрацює з США, будучи вкрай зацікавленою у недопущенні утворення курдської держави.

Королівство Саудівська Аравія теж проявляє амбіції лідерства в арабо-ісламському світі, переважно духовного, і є головним регулятором цін на нафту і союзником Вашингтона.

Зовнішні сили, залучені в близькосхідний конфлікт, виходять у своїй політиці головним чином з власних інтересів щодо регіону.

Політика ЄС щодо Близького Сходу, згідно Європейської політики сусідства (2003), спрямована на створення «поясу стабільності» навколо ЄС і усунення загроз – першочергово ісламського екстремізму і неконтрольованих міграцій, особливо небезпечних в умовах демографічної кризи в Європі і приросту на Сході [18, с. 101]. ЄС намагається нейтралізувати їх переважно дипломатичними та економічними методами.

НАТО також з увагою ставиться до Близького Сходу. У 2019 р. НАТО затвердило Військову стратегію, у якій позначалися тогочасні та майбутні виклики, зокрема загроза нестабільності в регіоні, а також дедалі більш «настійлива» поведінка Кремля [11]. Стратегія Північноатлантичного альянсу 2022 р., прийнята після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, визначає наступні загрози що стосуються регіону: Росія і авторитарні режими загалом; тероризм «в усіх його формах і проявах»; нестабільність у

Африці та на Близькому Сході; проникнення в регіон Китаю; руйнування системи контролю над озброєнням [17, с. 100-101].

РФ реалізовує стратегію, спрямовану на збереження її присутності в регіоні та деструктивний вплив на світові процеси і стабільність [11, 102-103], відволікання світової спільноти від російсько-української війни.

Глобальна політико-економічна конфронтація США і *КНР* поширилася і на регіон Близького Сходу. При цьому *КНР* здійснює «балансування та вибіркової підтримки сторін», тобто прагне не нарощувати свою військову присутність, а в першу чергу отримати/гарантувати доступ до енергоносіїв за вигідними цінами і на тривалий час, зміцнювати свій вплив серед країн регіону як посередника у конфліктах [9, с. 64].

У таких умовах вплив *США* в регіоні і їх можливості до врегулювання близькосхідного конфлікту є найбільшими. Протягом останніх десятиліть США відіграють особливу роль у безпеці та стабільності регіону, адже там містяться критичні точки їхніх стратегічних інтересів – енергетична безпека та військова сфера, союзники і партнери. Таким чином відносини Вашингтона з Ізраїлем є важливою частиною широкого набору різноманітних, конкуруючих, часто чітко визначених, але також часто мінливих американських інтересів на Близькому Сході. Розуміння цих інтересів дозволяє глибше зрозуміти контекст, у якому знаходяться американо-ізраїльські відносини. Вони складаються з девяти констант, що визначають і розкирвують цілі американської зовнішньої політики. Окремі з них присутні з кінця Другої світової війни, а інші постали після завершення «холодної війни», проте всі вони мають прямий чи опосередкований вплив на те, як розвивалися американо-ізраїльські відносини, на їх сучасний стан. У той чи інший час США прагнули:

- зберегти стабільне існування поміркованих арабських та мусульманських держав;
- забезпечити безпеку Ізраїлю;
- захистити доступ до близькосхідної нафти за розумними цінами;

- захистити та забезпечити фізичний доступ через близькосхідні водні шляхи (Суецький канал, Босфор-Дарданелли, Баб-ель-Мандебську та Ормузьку протоки);
- перешкоджати проникненню або зменшувати чисельність країн чи ідеологій, ворожих західним цінностям;
- обмежувати зростання поглядів або рухів, що загрожували регіональній або транснаціональній стабільності (ХАМАС, Хезболла, Аль-Каїда, ІДІЛ, ісламський радикалізм), та зберігати помірковані держави, а також їхніх союзників;
- стримувати поширення регіонального тероризму та зброї масового знищення;
- сприяти релігійній свободі, правам людини та самовизначенню;
- брати участь у посередництві в арабо-ізраїльських переговорах [178].

Не випадково відомий американський політолог польського походження Збігнєв Бжезінський у книзі «Стратегічне бачення: США і криза глобальної могутності», зокрема зазначав, що послаблення позицій США на Великому Близькому Сході «сприяє зростанню частоти, кількості та інтенсивності регіональних конфліктів», а з іншого боку перетворює США на мішень тероризму, оскільки «ісламські релігійні екстремісти зосередили свою ненависть на цю країну як ворога своєї релігії» [52, с. 46-47]. Тому США повинні протистояти потенційним суперникам, таким як Росія, Китай, Іран і Туреччина [133, с. 2]. Проте, як стверджують аналітики, США відходять від своєї класичної лідируючої ролі у регіоні, «намагаються все більше і більше уникати прямого політичного втручання у кризи та перекласти тягар відповідальності на регіональних партнерів, з тим щоб вони самі захищали свої інтереси» [121]. Як зазначає виконавчий директор Центру Близькосхідної політики Інституту Брукінса Мартін Індайк, «Сполучені Штати змінюють свою лідируючу роль на допоміжну» [30, с. 56].

Натомість для Держави Ізраїль стосунки з США значно важливіші. Історія єврейського народу та обставини виникнення їх держави змушували

євреїв адаптуватися та вчили їх імпровізувати та пристосовуватися як до великих держав, так і до свого оточення, щоб забезпечити збереження власної державності, її майбутнє. Невеликі географічні масштаби та населення Ізраїлю змусили його затвердити військову доктрину для ведення війн та битв на території противника. Основні стратегічні цілі Ізраїлю включають збереження здатності єврейської більшості приймати суверенні та незалежні рішення, безпеку та добробут свого населення, а також підтримку держави як ключового зв'язку з єврейською діаспорою для цілей ідентичності та допомоги євреям, які потребують допомоги, у всьому світі [178]. Тому партнерство зі США залишається для Ізраїлю гарантією виживання в конфронтації з ворожими сусідами і ісламськими рухами [11, с. 99]. Адже незважаючи на спроби порозуміння між Ізраїлем та його сусідами, а також їх зближення на антиіранській платформі, на заваді стоїть палестинське питання та арабська суспільна думка [30, с. 58].

Аналізуючи характер американсько-ізраїльських відносин професор Яків Бар-Сіман-Тов, член Консультативної ради з арабських та близькосхідних досліджень у видавництві Єльського університету називає їх «особливими», відмінними від того, що є спільним між двома державами, особливо наддержавою та малою державою у відносинах патрон-клієнт. Свою думку він аргументує п'ятьма аргументами:

По-перше, відносини між США та Ізраїлем справді стали особливими відносинами патрон-клієнт, що характеризуються спільними політичними, ідеологічними, безпековими та стратегічними інтересами, тобто спільнотою стратегічних інтересів; спільними цінностями та ідеалами, тобто спільнотою цінностей; неформальним політичним та військовим союзом; взаємними відносинами, тобто регулярним обміном товарами, послугами та ідеями, а також спільним сприйняттям того, що відносини є взаємовигідними.

По-друге, ці особливі відносини патрон-клієнт виникли в результаті унікальної взаємодії «м'яких» та «жорстких» факторів. М'які фактори були спільними цінностями та ідеалами, які пропагувала, зокрема, велика та

ефективна американська єврейська громада. Натомість, «тверді» фактори, а саме спільність стратегічних інтересів, були вирішальними. Саме м'які фактори робили ці відносини відмінними від будь-яких інших відносин патрон-клієнт, які підтримували США, але лише коли стратегічно-безпекові фактори стали частиною відносин, вони стали особливими. Ізраїль більше, ніж США наголошував на важливості стратегічних факторів безпеки, ніж «м'яких» факторів для обґрунтування цих відносин. Поєднання «м'яких» та «твердих» факторів у американо-ізраїльських відносинах було унікальним і відрізняло їх від будь-яких інших відносин типу «покровитель-клієнт».

По-третє, лише коли США визнали, що спільність стратегічних інтересів з Ізраїлем посилює їхні власні глобальні та регіональні інтереси, вони визначили ці відносини як особливі та зміцнили їх, надаючи Ізраїлю величезну військову та економічну підтримку. Це дозволило США відіграти особливу роль у цьому регіоні, що призвело до посередництва у зменшенні та поетапному вирішенні арабо-ізраїльського конфлікту.

По-четверте, поняття особливих відносин слід розглядати переважно з точки зору США через асиметричну взаємозалежність цих відносин. Коливання у відносинах були наслідком переважно переоцінки США глобальних та регіональних факторів, а не змін в інтересах чи поведінці Ізраїлю.

По-п'яте, і пов'язане з цим, з моменту виникнення цих відносин вплив США на поведінку Ізраїлю посилювався, як і схильність Ізраїлю виявляти самообмеження з урахуванням інтересів США. Незважаючи на особливі відносини між покровителем і клієнтом, дві сторони час від часу розходилися в думках, оскільки їхні погляди та інтереси не були повністю сумісними [46, с. 232-233].

Незважаючи на тимчасові ускладнення міждержавних відносин, які виникають при розбіжності інтересів та тактичних кроків, Ізраїль має потужну двопартійну підтримку в американському конгресі. Важливу роль в цьому відіграє єврейська діаспора в США – найбільша єврейська діаспора в

світі [79, с. 484]. Попри періодичну критику ізраїльського уряду, єврейські американці відчувають сильний емоційний зв'язок з єврейською державою. Американські євреї зробили Ізраїль важливим центром своєї громадської та інституційної діяльності, включаючи його як місце для відвідування, навчання та гордості спільним єврейським минулим. Ізраїль перетворився для багатьох з них на ефективного координатора участі в американській політичній системі — процес, який сприяв сильній підтримці американо-ізраїльських відносин. Зв'язок відчувається в обох напрямках: більшість ізраїльських євреїв кажуть, що єврейські американці мають позитивний вплив на те, як відбуваються події в Ізраїлі, що процвітаюча діаспора життєво важлива для довгострокового виживання єврейського народу, і що євреї в двох країнах поділяють «спільну долю» [39].

Стосунки американського єврейства з Ізраїлем описують дві теорії: «громадянська релігія» та «дистанціювання». Перша стверджує, що для багатьох світських євреїв прихильність до Ізраїлю стала єдиним способом вираження своєї єврейської ідентичності [58]. Збираючи та жертвуючи гроші, відвідуючи Ізраїль, уважно стежачи за новинами з держави та регіону, а також беручи участь у політичному активі в таких організаціях, як проізраїльський лобістський Американо-ізраїльський комітет з громадських справ, вони відчували зв'язок з юдаїзмом. «Теорія дистанціювання» говорить протилежне та порушує питання про глибину відданості американських євреїв Ізраїлю. Вона стверджує, що євреї дедалі більше дистанціюються від Ізраїлю соціально, культурно, етнічно та емоційно і більше не вважають Ізраїль значною частиною своєї єврейської ідентичності [59; 85]. Спочатку дистанціювання застосовувалося до розривів між поколіннями молодих та старших євреїв, а в останні роки поширилося на старші єврейські групи, особливо на лібералів та демократів.

Не випадково багато і американських, і ізраїльських науковців наголошують на цьому важливому чиннику двосторонніх відносин. Зокрема професор університету Еморі (Атланта, США) Кеннет В. Стейн, визначаючи

головні фактори еволюції американо-ізраїльських стосунків, кладе його на перше місце: «(1) глибока участь американських євреїв в американській виборчій системі; (2) нетерпіння американського уряду до регулярно небажаної поведінки арабських держав щодо Вашингтона; (3) імператив США стримувати загрози політиці та державам регіону, включаючи холодну війну, ісламський радикалізм та іранський авантюризм; (4) Вашингтон зберіг свою усвідомлену потребу не відчужувати арабські нафтовидобувні держави» [178].

Загалом науковці сходяться на тому, що особливі відносини між США та Ізраїлем базуються на трьох основних засадах: стратегічних інтересах, спільних цінностях та ідеалах, а також підтримці єврейської громади. І виділяли три основні процеси які загрожували цим основам: відхід Америки від Близького Сходу, компрометація цінностей в Ізраїлі, демографічні тенденції в наступні 25 років [79, с. 486]. Такий підхід, що виробився до середини каденції Джо Байдена, применшував стратегічне значення Ізраїлю для США. Проте чергове загострення палестинської проблеми після 7 жовтня 2023 р. та спроби її врегулювання, ізраїльсько-американсько-іранська війна 2025 р. та зміни в політиці США за другої каденції Президента Дональда Трампа поновили політичні дебати та наукові дискусії щодо характеру та перспектив розвитку американсько-ізраїльських відносин.

1.2. Джерельна база дослідження американсько-ізраїльських відносин

Джерела для дослідження американсько-ізраїльських відносин надзвичайно чисельні та різноманітні. Джерельна база нашого дослідження умовно поділяється на декілька груп:

Мемуари, інтерв'ю, промови та плани близькосхідного врегулювання безпосередніх учасників відносин – лідерів США та Ізраїлю, їх радників та співробітників: Лоя Хендерсона [86], Джорджа Кеннана [109], Джеймса Аддісона Бейкера [43], Збігнева Бжезінського [52], Іцхака Рабина [147],

Моше Аренса [40], Іцхака Шаміра [169], Шимона Переса [140], Джорджа Вокера Буша [75; 114; 143], Джона Керрі [167], Барака Обама [135], Колліна Пауелла [141; 142], Дональда Трампа [139] та ін.

В цьому контексті досить важливими для дослідження поставленої проблеми є праці Мартіна Індайка – почесного члена Ради з міжнародних відносин у Нью-Йорку, посла США в Ізраїлі та радника президента Біллі Клінтона і помічника Державного секретаря з питань Близького Сходу, а в 2013 р. його було призначено спеціальним посланником президента Барака Обама з ізраїльсько-палестинських переговорів. Праця «Майстер гри» розкриває витoki мирних зусиль очолюваних Америкою та особливості дипломатичного впливу США на Близькому Сході, а також людини, яка творила мирний процес на Близькому Сході – Генрі Кіссінджера. Ґрунтуючись на документах з американських та ізраїльських архівів, розширених інтерв'ю з Кіссінджером та інших джерелах автор розкриває переговори видатних політичних діячів того часу як історик і внутрішній діяча-миротворець [93].

Інша його праця «Невинний за кордоном» – зворушливі мемуари та захопливий аналіз іронічних наслідків, коли американська наївність зустрічається з цинізмом Близького Сходу на політичних торгах. Індайк аналізує різні стратегії Білла Клінтона та Джорджа Буша-молодшого, наводить подробиці провалу арабо-ізраїльських мирних переговорів у Кемп-Девіді, провалу ЦРУ у поваленні Саддама Хусейна та спроб Клінтона вести переговори з президентом Ірану, малює особисті портрети американських, ізраїльських та арабських лідерів, з якими працював. Також автор яскраво описує зустрічі на високому рівні, демонструючи, як важко американським президентам зрозуміти мотиви та наміри близькосхідних лідерів і як легко їм пропустити мхильність сторін до проривів у мирному процесі [91].

Ще одна праця Індайка – «Викривлення історії» (в співавторстві) присвячена аналізу зовнішньої політики Барака Обама, близькосхідний компонент якої розкривається в розділах 4 і 5 та характеризується наступним

чином: «Найкраща робота Обама була присвячена основним та нагальним викликам зовнішньої політики – боротьбі з тероризмом... боротьбі з державами-ізоїми Іраном та Північною Кореєю. Однак політика врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту відобразила серйозні недоліки як у стратегії, так і в реалізації» [92]

Дослідження становлення та розвитку американсько-ізраїльських відносин в різні періоди – від Гарі Трумена до Дональда Трампа.

Одна з найдавніших праць, використаних в даній роботі стало дослідження Стівена Л. Шпігеля «Інший арабо-ізраїльський конфлікт» [176], у якому він висвітлив суперечливий поступ політики Америки на Близькому Сході від народження Ізраїлю до адміністрації Рейгана. В цій праці автор ставить під сумнів переконання, що американська політика на Близькому Сході передусім пов'язана з подіями в цьому регіоні або мотивована бюрократичними обмеженнями чи тиском внутрішньої політики. На його думку вирішальне значення для визначення американської політики в регіоні мають ідеї та навички президента, а також його радників.

Праця Каміля Мансура, професора міжнародних відносин у Сорбонні та головного радника палестинської делегації на мирних переговорах, «Поза межами Альянсу: Ізраїль та зовнішня політика США» [120] розкриває причини, що стоять за привілейованими відносинами США та Ізраїлю, конкуруючі погляди американського зовнішньополітичного істеблішменту на «Ізраїль як стратегічний актив» та на «Ізраїль як тягар». Його дослідження поділено на три фази: формування стратегічної ролі Ізраїлю з 1948 по 1973 рр., переоцінка цієї ролі з війни 1973 р. по 1980 р., а також стратегічний альянс і Новий світовий порядок з 1981 по 1992 р. Розглядаючи міждержавні відносини дослідник розглядає також вплив проізраїльського лобі на єврейську громаду та американське суспільство в цілому [120].

Вільям Б. Квандт проаналізував, як кожен президент США, починаючи з Ліндона Джонсона і до Буша-молодшого справлявся зі складним викликом арабо-ізраїльського миротворчого процесу [145].

Дослідження «Особливих стосунків» США та Ізраїлю професора Яківа Бар-Сіман-Това, члена Консультативної ради з арабських та близькосхідних досліджень у видавництві Єльського університету, здійснене в 1990-х рр., присвячене концептуалізації даного терміну. На його думку теза про особливі відносини загалом стверджує, що США та Ізраїль мають унікальне та безпрецедентне партнерство з високим рівнем дружби, приязні, довіри та політичної та військової співпраці. Кожна сторона займає особливе місце у внутрішній та зовнішній політиці іншої сторони. Ці відносини не обмежуються лише особами, які приймають рішення, а й охоплюють обидва суспільства, що забезпечує їхню стійкість у часи конфліктів. США надають постійну військову, економічну та політичну підтримку. Ізраїль враховує інтереси США під час формулювання своєї зовнішньої політики, виконує запити США та діє від імені інтересів США [46, с. 231]. На думку науковця відносини двох держав розвивалися протягом чотирьох періодів: 1948-1960, коли особливих відносин не існувало; 1961-1967, коли було зроблено спробу встановити регулярні відносини патрон-клієнт; 1967-1973, коли було зроблено ще одну спробу встановити особливі відносини патрон-клієнт; та 1974-1996, коли сформувалися особливі відносини патрон-клієнт. Хоча в останній період спостерігалися серйозні коливання, по суті виникло та збереглося політичне та стратегічне партнерство [46, с. 231].

Праця Амі Каплана «Наш американський Ізраїль: історія заплутаного альянсу» розкриває шляхи і обставини того, як єврейська держава найшла глибокий відгук у широкого кола американців у XX столітті [105]. Амі Каплан ставить під сумнів асоціації, що лежать в основі цього особливого альянсу починаючи з дебатів про сіонізм після Другої світової війни та ідентичність Ізраїлю, яка перепліталася з вірою Америки у власну виняткову природу. На думку автора американці проектували на Ізраїль власні міфи про походження: біблійну обіцяну землю, відкритий кордон, притулок для іммігрантів, повстання проти колоніалізму, а Ізраїль одягнув на себе мантию морального авторитету, ґрунтуючись на своєму образі «непереможної

жертви», нації безстрашних воїнів та тих, хто вижив у концентраційних таборах [105, с. 10-93]. Як показує Емі Каплан, цей парадокс зберігався ще довго після Шестиденної війни, коли США згуртувалися навколо історії про ізраїльського Давида, який підкорив арабського Голіафа, однак образ аутсайдера зруйнувався, коли Ізраїль вторгся до Лівану, а палестинці повстали проти окупації [105, с. 94-177]. У книзі також аналізується, як американці проєктували власну національну ідентичність на Ізраїль наприкінці ХХ ст., і після 11 вересня 2001 р., за часів Буша і Обами, як політичні реалії сучасних Америки і Ізраїлю ставлять перед нами складні виклики [105, с. 339-280].

Дослідження американсько-ізраїльських відносин 1940-2010-х рр. професора університету Еморі (Атланта, США) Кеннета В. Стейна розкриває складнощі становлення відносин та їх розвиток до ХХІ ст., коли Вашингтон став найнадійнішим союзником Ізраїлю. Розкриваються фактори, які вплинули на еволюцію відносин, такі як спільні зв'язки, міцна військова спільність та стратегічні інтереси, і значення американсько-ізраїльського союзу, зокрема його значний вплив на формування та підтримку американської єврейської ідентичності. При цьому дослідник виділяє у американсько-ізраїльських відносинах три часові періоди: «дистанція після Другої світової війни», «непохитні обійми безпеки Ізраїлю з 1960-х років» і «глибокі розбіжності з цими стійкими обіймами сімдесят років потому» – в добу Барака Обами, протиставляючи йому каденцію Дональда Трампа як чи не найпродуктивніший період співпраці держав [178].

Дослідження головних тенденцій американсько-ізраїльських відносин Ейтана Гільбоа, професора Центру міжнародної комунікації Університету Бар-Ілан, розкриває становлення відносин двох держав; їх боротьбу з тероризмом; посередництво в арабо-ізраїльському конфлікті; американську підтримку Ізраїлю; а також зв'язки між євреями обох держав [79]. На думку автора особливі відносини між США та Ізраїлем розвивалися протягом десятиліть тісної співпраці та принесли багато переваг обоим союзникам, і

тому їм доведеться продовжувати інтенсивні зусилля, щоб підтримувати їх на нинішньому рівні. А «Головною вимогою для майбутньої співпраці є вміння слухати» [79, с. 487-488].

Досить цінним для дослідження становлення американсько-ізраїльських відносин є праця Мішеля Марта «Погляд на Ізраїль: Як Америка почала розглядати Ізраїль як союзника». У ній автор розкриває культурні передумови відносин, розглядає складне питання взаємозв'язку між американськими євреями та політикою США щодо єврейської держави; демонструє, що американські образи Ізраїлю та євреїв були сформовані конкретними проблемами холодної війни, які відображають американську ідентичність та політичну міфологію [124]. Доволі важливою для встановлення характеру та проблем американсько-ізраїльських відносин на сучасному етапі, а саме другої президентської каденції Дональда Трампа, є стаття Шимона Штайна «Ізраїль – Сполучені Штати: від "особливих відносин»" до просто "відносин"»?, в якій автор констатує значну ерозію ключових стовпів цих відносин і їх непевне майбутнє [179].

Праці, присвячені окремим факторам і проблемам американсько-ізраїльських відносин.

Як зазначають науковці, *підтримка Ізраїлю серед членів Конгресу США* була дивним винятком із правил участі та інтересу Конгресу до сфери зовнішньої політики. А саме, що «члени Конгресу постійно обговорювали та приймали резолюції на підтримку Ізраїлю та на неприйняття його ворогів, демонструючи сильну двопартійну підтримку Ізраїлю» [53, р. 1].

Підтримці Ізраїлю в Конгресі присвячено чимало праць, зокрема стаття Амнона Каварі та Елана Ньєра «Від двопартійності до дисергії: тенденції в діях Конгресу щодо Ізраїлю», в якій вони систематично дослідили участь Конгресу, визначаючи тенденції в діях Конгресу щодо Ізраїлю з 1973 р. Автори акцентували увагу на тенденцію, яка засвідчує що обидві партії стають менш схильними до співпраці у висловленні своєї підтримки [53].

Погіршення двопартійної підтримки пов'язують з каденцією Барака Обами, який, як зазначила The Wall Street Journal «має досвід поганої політики та антиізраїльської риторики», що прямо впливає на вподобання виборців і результати виборів [168]. А саме, на думку Дова Ваксмана, доцента коледжу Баруха та Випускного центру Міського університету Нью-Йорка, найбільшою проблемою в цьому контексті вважалося бажання адміністрації Обами до мирного порозуміння з Іраном з приводу обмеження його ядерної програми, а також будівництва Ізраїлем поселень на спірних територіях [197]. Дійсно, президент Обама чітко висловив цю точку зору в інтерв'ю Fox News: «Додаткове будівництво поселень не сприяє безпеці Ізраїлю. Я думаю, що це ускладнює для них укладення миру зі своїми сусідами... це озлоблює палестинців таким чином, що це може стати дуже небезпечним» [96]. Тому, як зазначав Хаїм Малка в праці «Перехрестя: майбутнє стратегічного партнерства США та Ізраїлю», «Багато ізраїльтян та американських прихильників Ізраїлю звинувачували президента Обаму у розколі, стверджуючи, що він прагнув відновити зв'язки з мусульманським світом за рахунок Ізраїлю» [118, р. XV].

Це відбувалося одночасно з заявою тодішнього командувача Центрального командування армії США генерала Девіда Петреуса, Комітету Сенату з питань збройних сил 16 березня 2010 р., що «ізраїльсько-палестинський конфлікт розпалює антиамериканські настрої через сприйняття фаворитизму США до Ізраїлю. Гнів арабів через палестинське питання обмежує силу та глибину партнерства США з урядами та народами в зоні відповідальності та послаблює легітимність поміркованих режимів в арабському світі» [201]. Коментарі Петреуса перегукувалися з деякими думками, висловленими кількома роками раніше в есе (пізніше книзі «Ізраїльське лобі та зовнішня політика США») відомими політологами Джоном Міршаймером та Стівеном Волтом. Вони дійшли висновку, що «замість того, щоб бути стратегічним активом, Ізраїль насправді став стратегічною перешкодою для Сполучених Штатів» [128, р. 50].

В цьому контексті заслуговує на увагу дослідження «Розрив між американськими євреями та Ізраїлем», що виник за останні 20 років, яке здійснили Ейтан Гільбоа та Яелі Блох-Елкон. Науковці виконали його за допомогою емпіричного дослідження національних та регіональних опитувань громадської думки, проведених серед американських євреїв і лише частково підтвердили «гіпотезу дистанціювання». Ця гіпотеза стверджує, що американські євреї дедалі більше дистанціюються від Ізраїлю та більше не вважають Ізраїль значною частиною своєї єврейської ідентичності. Натомість, робота виявила ерозію підтримки Ізраїлю, особливо серед молодих та ліберальних американських євреїв. На думку авторів головними причинами цієї ерозії були глибока політична поляризація в американській політиці, тісні стосунки між прем'єр-міністром Ізраїлю Біньяміном Нетаньягу та керівництвом республіканців, нахил Демократичної партії вліво, а також внутрішня політика Ізраїлю та його відносини з палестинцями [77].

Відзначимо також працю Герберта Ф. Вайсберга «Політика американських євреїв», у якій він розвінчує стереотипи щодо виборчих звичок американських євреїв, зокрема що вони «голосують на надзвичайно високому рівні», що «вони ліберали», що вони «голосують за кандидатів від Демократичної партії, не враховуючи власні інтереси», і що «Ізраїль є їхнім найважливішим питанням». На думку автора нова картина політичної поведінки євреїв показує, що євреї більше не є політично і ціннісно монолітними [200]. В цьому контексті праця Лідії Саад засвідчує, що в США проізраїльські настрої залишаються домінуючими, однак пропалестинські симпатії зростають, оскільки демократи стали більш розколотими з цього питання. Фактично, сама партія розділена за ідеологічними ознаками: ліберальні демократи підтримують палестинців, а помірковані або консервативні демократи – ізраїльтян [160]. Зміни у ставленні євреїв США до Ізраїлю досліджували також Девід Грейзборд [83], Теодор Сассон, Карл Кадушін та Леонард Сакс [163]. Хоча Дов Ваксман [198] та Джонатан Рінгольд [159].

З темою впливу єврейської общини тісно перегукується і *питання допомоги США Ізраїлю*.

Дослідження детермінант іноземної допомоги США Ізраїлю зазвичай мотивується двома суперечливими теоретичними парадигмами. Запропонована Абрамо Органскі, парадигма егоїзму відштовхується від сумніву автора в винятковому впливі ізраїльського лобі на масштаби цієї допомоги: «Я натрапив на серію статей Дослідницької служби Конгресу про допомогу Ізраїлю з 1948 по 1983 р. і був здивований побаченням... Допомога Ізраїлю до 1970 р. була дуже низькою. Після 1972 р. рівень різко зріс. Дані просто кричали, що американські євреї не могли бути відповідальними за політику США, адже елементарно неможливо пояснити варіацію константою, а американські євреї весь цей час виступали за допомогу. Як можна було так широко вірити в таку очевидну неправду?» [137, с. xv]. В результаті дослідник концептуалізував допомогу як взаємовигідну угоду, яка допомагає США просувати свої інтереси на Близькому Сході.

Парадигма впливу, найкраще продемонстрована згадуваними Джоном Міршаймером та Стівеном Волтом [128], розглядає допомогу США Ізраїлю як наслідок переважного впливу проізраїльських груп інтересів на прийняття рішень у зовнішній політиці США. Сучасне дослідження Ю Вана «Інтерес чи вплив?» здійснене за допомогою систематичного аналізу даних і демонструє послідовні докази на підтримку парадигми егоїзму [194]. Останні дані щодо обсягів та масштабів американської допомоги Ізраїлю в різні роки і періоди розкриваються в праці Джеремі М. Шарпа [171]

Дослідження, що відображають про-палестинські (про-арабські, мусульманські) погляди на близькосхідний конфлікт та американсько-ізраїльські відносини використані для розуміння позицій та аргументів країн-сусідів Ізраїлю та патнерів/опонентів США.

Традиційні аналітичні рамки підходять до конфлікту між Ізраїлем та палестинцями з точки зору симетричного розподілу сил. Тому доцільно аналізувати американсько-ізраїльські відносини і з іншої – арабської точки зору. Дослідники Ібрагім Фрайхат (Дохійський інститут аспірантури, Доха,

Катар) та Басем Езбіді (Університет Бірзейт, Рамалла, Палестина) наприклад пояснюють ситуацію в Палестині не як звичайну суперечку між двома конфліктуючими сторонами, а радше як конфлікт між колонізованим народом, який прагне досягти емансипації, та колонізуючою державою (Ізраїлем), яка керується расистською ідеологією (сіонізмом), що робить Ізраїль взірцем сучасного колоніалізму, який продовжує порядок, відкинутий міжнародними конвенціями десятиліття тому. А американо-ізраїльські відносини і наполеглива підтримка Ізраїлю американськими адміністраціями від Трумена до Трампа «може коренитися в подібному походженні обох країн, заснованих на руїнах інших народів і здатних з часом інституціоналізувати та легалізувати свою поселенсько-колоніальну модель – із супутньою несправедливістю, дискримінацією, расизмом та зневагою до людської гідності, що проявляється в різних формах» [73, с. 121-122].

Оскільки, на думку арабських дослідників, проізраїльські підходи адміністрацій Трампа і Байдена до припинення конфлікту ще більше його ускладнив, вкрай необхідний новий підхід до вирішення конфлікту, який враховує колоніальний характер конфлікту з боку встановлювачів. Це не симетричний конфлікт, а ситуація серйозного дисбалансу сил між потужними окупаційними силами та окупованим населенням, яке постійно намагаються замінити новими поселенцями з-за кордону. Як зазначає видатний арабський інтелектуал, політичний філософ та дослідник Азмі Бішара (Дохійський інститут, Арабський центр досліджень та політичних досліджень), «питання Палестини — це не просто дилема, яка чекає на креативні політичні рішення, а радше питання несправедливості, яке можна вирішити лише шляхом застосування справедливості» [51].

Тому для усестороннього дослідження американсько-ізраїльських відносин необхідно залучити праці що відображають палестинські погляди на Близькосхідний конфлікт – зокрема дослідника палестинського походження Ахмеда Абухатера [35], дослідниці проблем справедливості корінних народів у контексті колоніальних поселенців Валаи Алькайсії (Лондонська школа економіки та політичних наук) [38], бангладешського

політолога Абдула Рашида Мотена (Міжнародний ісламський університет Малайзії) [131], Ахмада Мудхофарула Бакі (Університет Індонезії) [45], Муддасіра Куамара (Інститут оборонних досліджень та аналізів, Нью-Делі, Індія) [144], Сунайни Майри (Каліфорнійський університет) [117]. Зокрема праця останньої розкриває історію зародження та розвитку руху академічного бойкоту Ізраїлю в США, простежує його розвиток у різних наукових асоціаціях. Майра виділяє академічний, культурний та економічний бойкот Ізраїлю, і цитує Омара Баргуті, співзасновника Палестинської кампанії за академічний та культурний бойкот Ізраїлю (PACBI), який стверджує, що «академічні установи Ізраїлю, зрештою, були одним із стовпів ізраїльського режиму гноблення, відіграючи важливу роль у плануванні, здійсненні, виправданні та приховуванні злочинів Ізраїлю проти палестинського народу» [117, с. 87].

Під час роботи було використано і численні *наукові праці українських дослідників*, як з проблематики Близькосхідного конфлікту, так і щодо розвитку американсько-ізраїльських відносин в конкретні періоди.

Проблематику близькосхідного конфлікту – його цивілізаційні витоки, системні, геополітичні, стратегічні та безпекові аспекти – розробляли у своїх статтях і монографіях О. Коппель і А. Пархомчук [9], Б. Парахонський і Г. Яворська [11; 12], Л. Стрільчук [18], В. Швед [28; 30] та ін.

Особливості політики США в регіоні Близького Сходу періодів різних президентських адміністрацій кінця XX – початку XXI ст., а також окремі напрямки близькосхідної політики США – дослідили Л. Стрільчук [19], П. Тригуб [20], І. Чернишов [22], В. Шамраєва [23], В. Швед В. [26] та ін.

Результати дослідження безпосередньо американсько-ізраїльських відносин за різних адміністрацій США представлено у працях ряду науковців. Зокрема у працях Віталія Бузаня аналізується політика США щодо арабсько-ізраїльського конфлікту в часи холодної війни [3]. Також дослідник розкриває формування концептуальних підходів США до мирного врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту [2].

Упрацях Андрія Горука розкривається політика США щодо регіону

Близького Сходу та особливості американсько-ізраїльських відносин адміністрації Дж. Буша-старшого [6] та за президентства В. Дж. Клінтона [5]. Співробітництво Сполучених Штатів Америки за першої адміністрації Президента Дональда Трампа та Ізраїлю в сфері безпеки досліджено у праці А.Верглеса [4]. Праця Аліни Зубової присвячена порівняльному розвитку американо-ізраїльських відносин за часи адміністрацій Дональда Трампа та Джо Байдена, їх підходів до ізраїльсько-палестинського конфлікту [7].

У працях В'ячеслава Шведа здійснено комплексний аналіз формування, суті та корекцій зовнішньополітичного курсу Президента США Дж. Байдена щодо близькосхідного конфлікту, американсько-ізраїльських відносин, війни в Газі та створення незалежної Палестинської держави як головної умови розв'язання палестинсько-ізраїльського конфлікту [31; 34; 29].

Ще однією важливою групою джерел є *новинні повідомлення українських, американських та ізраїльських інформаційних агентств, органів державної влади, громадських та наукових інституцій США та Ізраїлю* тощо. Їх аналіз дає змогу визначити головні тенденції і проаналізувати американсько-ізраїльські відносини, їх здобутки та проблеми останніх років президентства Джозефа Байдена та другої каденції Дональда Трампа.

Висновки до розділу 1

Отже під близькосхідним конфліктом науковці розуміють тривалу смугу міжнародної напруженості, конфліктів і війн XX – XXI ст. Сучасні проблеми Близького Сходу витікають з блокового протистояння «Холодної війни», складовими якого були суперництво наддержав і очолюваних ними систем у регіоні за вплив та союзників, контроль над стратегічними комунікаціями і енергоносіями.

Утворення Держави Ізраїль та арабо-ізраїльське протистояння збагатило конфлікт онтологічними, екзистенційними, ідентичнісними, політичними та екстремістськими складовими, які зумовлюють неготовність сторін конфлікту до порозуміння попри декларовану «хибну готовність» до

примирення. Нині в регіоні триває суперництво між претендентами на регіональне лідерство – Туреччиною, Іраном та Саудівською Аравією, та зовнішніми акторами – Сполученими Штатами, Китаєм та Росією, ЄС та НАТО, котрі реалізують власні геополітичні стратегії або амбіції. Ключовим фактором американсько-ізраїльських відносин у цьому контексті є «особливі» відносини США (цінності, інтереси, громада) та Ізраїлю (гарантія виживання), що базуються на поєднанні «м'яких» і «жорстких факторів» покровителя і клієнта.

Джерела для дослідження американсько-ізраїльських відносин надзвичайно чисельні та різноманітні. Їх можна поділити на декілька груп: мемуари, інтерв'ю, промови та плани близькосхідного врегулювання безпосередніх учасників відносин – лідерів США та Ізраїлю, їх радників і ін.; дослідження, присвячені становленню та розвитку американсько-ізраїльських відносин в різні періоди – від Гарі Трумена до Дональда Трампа; праці, присвячені окремим факторам і проблемам американсько-ізраїльських відносин, зокрема допомоги США, діаспори тощо; дослідження, що відображають про-палестинські (про-арабські, мусульманські) погляди на близькосхідний конфлікт та американсько-ізраїльські відносини; наукові праці українських дослідників; новинні повідомлення українських, американських та ізраїльських інформаційних агентств, органів державної влади, громадських та наукових інституцій США та Ізраїлю.

Їх комплексне і критичне використання забезпечує об'єктивність, достовірність та неупередженість результатів дослідження.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АМЕРИКАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НАПРИКІНЦІ ХХ СТ.

2.1. Становлення відносин США та Держави Ізраїль і їх закріплення як стратегічних за адміністрацій Рональда Рейгана та Джорджа Буша-старшого

Побутує думка, що у 1930-х і 1940-х роках, поки США долали Велику депресію та вели війни в Європі та на Тихому океані, офіційна позиція Державного департаменту США була відверто антисемітською. На користь неї наводяться аргументи, що Державний департамент США відмовив єврейським біженцям у візах на в'їзд до країни та приховував інформацію про плани Гітлера щодо їх знищення. Проте президент відмовився бомбардувати концентраційні табори, де знищувалися євреї, а також запропонував американським сіоністам відкрити Палестину для єврейських біженців. Водночас, у лютому 1945 р, за два місяці до своєї смерті, Рузвельт заявив королю Саудівської Аравії Сауду на їхній зустрічі на Суецькому каналі, що він, як голова виконавчої влади, «не вживатиме жодних дій... які можуть виявитися ворожими до арабського народу» та «нічого не зробить, щоб допомогти євреям проти арабів» [181, с. 15; 148, с. 18-30].

Після того, як британці оголосили про свій вихід з Палестини в 1947 р. і ООН у листопаді 1947 р. проголосувала за розділ Палестини на арабську і єврейську держави, в Державному департаменті склалася група ключових фігур, які вірили, що єврейська держава є серйозною політичною та стратегічною загрозою для національних інтересів США. До неї належали: Лой Хендерсон, керівник Управління у справах Близького Сходу; Джордж Кеннан, який очолював Відділ політичного планування; заступник державного секретаря Роберт Ловетт; Дін Ачесон, державний секретар Трумена з 1949 по 1953 р.; Дін Раск, директор Управління у справах ООН, а пізніше державний секретар Джона Кеннеді та Ліндона Джонсона (1961–

1969); державний секретар Маршалл (1947–1949); міністр оборони Джеймс Форрестол (1947–1949) [56; 86, р. 100; 178].

Кожен із цих посадовців вважав, що резолюція ГА ООН від 29 листопада 1947 р. про розділ Палестини на арабську та єврейську держави суперечить національним інтересам Америки, і що підтримка Вашингтоном єврейської держави, по-перше, призведе до втрати арабських союзників Вашингтона, а по-друге, поставить його на шлях військового зіткнення зі сталінським СРСР (який отримає можливість для проникнення в регіон). Прагматична підтримка Москвою єврейської держави в ООН була вочевидь спрямована на прагнення Москви заповнити будь-яку порожнечу, що утворилася внаслідок зменшення британського впливу в Палестині. Третій аргумент проти єврейської держави ґрунтувався на реальному чи уявному страху, що арабські армії розгромлять нові єврейські воєнізовані організації. Це, у свою чергу, змусить США до втручання, щоб врятувати євреїв від чергового голокосту [178]. Після жорстокої реакції арабських країн на резолюцію про розділ Палестини, Вашингтон запровадив ембарго на продаж зброї до регіону. Парадоксально, але протягом усієї війни за незалежність (1948–1949) Ізраїль отримував зброю не від США, а від СРСР через Чехословаччину.

Попри такі настрої США стали першою країною, яка визнала Державу Ізраїль. Головну роль в цьому відіграла особиста позиція Президента Гарі Трумена, який ще в березні 1947 р. обіцяв Хаїму Вейцману, майбутньому президенту Ізраїлю, підтримку поділу Палестини. Критики стверджували, що Трумен підтримував Ізраїль лише тому, що йому потрібен був «єврейський голос» на виборах до Конгресу 1946 р. та президентських виборах 1948 р.. Однак Трумен пояснював свою політику простими словами: якщо два національні утворення претендують на один і той самий шматок землі, то для запобігання конфлікту та війни найлогічнішим рішенням був поділ на дві держави [79, с. 474].

Незважаючи на конфлікт з Держдепартаментом, на застереження про загрозу доступу США та їхніх західних союзників до Суецького каналу та до

арабських джерел нафти [109], 14 травня 1948 р. за 11 хвилин після того, як було оголошено Декларацію незалежності Ізраїлю, Президент США оголосив, що визнає нову державу – де факто першим. Де-юре першим визнав Ізраїль СРСР. Зволікання Державного департаменту з наданням визнання Ізраїлю де-юре до середини червня 1948 р. пов'язувалося з «власними заявами пана Хендерсона» про те, щоб Ізраїль пожертвував деякими своїми територіальними здобутками, оскільки це «необхідно для примирення арабів» [55]. Дипломатичні відносини між двома державами були встановлені 28 березня 1949 р., коли посол США Джеймс Гровер Макдональд вручив вірчі грамоти [33].

Надалі логіка розбудови відносин США та Ізраїлю впливала з реалій «Холодної війни», крізь призму якої США розглядали Близький Схід. Проголошуючи стримування радянської агресії, запобігання поширенню та зростанню комунізму та перешкоджання розвитку союзів, очолюваних Москвою з державами-клієнтами, США протягом тридцяти років проводили глобальну політику. На відміну від наддержави інтереси Ізраїлю були обмеженими та регіональними, і тому він прагнув об'єднався із західним блоком, очолюваним США [124; 79, с. 473]. Проте США послідовно відкидали співпрацю з Ізраїлем у сфері безпеки та блокували спроби Ізраїлю вступити до НАТО або регіонального альянсу на чолі зі США. Сполучені Штати також не надали офіційних гарантій існування чи територіальної цілісності Ізраїлю, окрім як надавши разом з Великою Британією та Францією загальні, багатосторонні гарантії всім державам Близького Сходу в Тристоронній декларації від травня 1950 р. Пропозиції Ізраїлю в 1950-1951 рр. щодо будівництва американських баз у Негевіне були відкинуті. Більше того, США послідовно відмовлялися постачати Ізраїлю зброю, відмовили у наданні значної економічної підтримки, яка розпочалася у 1951 р. з асигнування лише 100 000 дол., а до 1960 р. склала лише 546,4 мільйона дол. [46, с. 233-234].

В той час Вашингтон підтримував на Близькому Сході держави та системи союзів, які обмежували б проникнення Москви у східне Середземномор'я. Він розвивав теплі відносини не лише з Ізраїлем, а й з Іраном, Іраком та Туреччиною, підтримував арабські держави Перської затоки. Адміністрація Дуайта Д. Ейзенхауера одностайно вважала Ізраїль перешкодою для політичних та безпекових інтересів США на Близькому Сході, і під час його перебування на посаді відносини пережили найсерйозніші політичні кризи у своїй історії: сварку 1953 р. щодо мосту Бен-Яков та Суецько-Синайську кампанію 1956-1957 рр. В обох випадках США запровадили економічні санкції проти Ізраїлю, а в останньому випадку погрожували виключити Ізраїль з ООН і навіть відмежуватися від єврейської держави. До 1960 р. «м'які» фактори час від часу створювали видимість особливості у відносинах між США та Ізраїлем, але таких факторів було недостатньо, щоб змінити ставлення США до безпеки та політики щодо Ізраїлю, і вони не змогли запобігти покаранню Ізраїлю Сполученими Штатами у 1953 та 1956-57 рр. [46, с. 233; 146, с. 16-49]. Однак поступово арабські держави пройшли через серію революцій, у яких лідери попереднього колоніального періоду були усунені з посад або вбиті. Коли на початку 1950-х рр. Єгипет, очолюваний тоді президентом Г. А. Насером, відмовився від фінансової підтримки Америки або союзу зі Сполученими Штатами, Ізраїль став бенефіціаром переорієнтації Єгипту на СРСР.

Після війни за незалежність найбільш серйозним випробуванням відносин США і Ізраїлю стала Суецько-Синайська криза 1956–1957 років. Ізраїль, Велика Британія та Франція напали на Єгипет восени 1956 р., і Ізраїль захопив Синайський півострів. Скоординована атака здивувала адміністрацію президента Дуайта Д. Ейзенхауера. Він вимагав від прем'єр-міністра Давида Бен-Гуріона беззастережного виведення військ з Синаю та погрожував скасувати податкові пільги, на які американські євреї могли претендувати за пожертви Ізраїлю. Тиск увінчався успіхом, і Ізраїль відійшов в обмін на зобов'язання Америки гарантувати Ейлату свободу судноплавства

в Червоному морі та запевнення, що Єгипет не використовуватиме сектор Гази як базу атаки проти Ізраїлю [46, с. 235]. Як зазначають науковці, тоді «Вашингтон втратив можливість обміняти землю на мир» [79, с. 475].

В результаті Вашингтон почав дедалі більше розглядати Ізраїль як противника поширення комунізму на Близькому Сході. І вже в 1958 р., коли військові США відправили невелику кількість американських морських піхотинців до Бейрута, державний секретар Джон Фостер Даллес сказав: «Якби Ізраїль [став] жертвою неспровокованої агресії з метою його знищення, наша відповідь була б такою ж гарною, як і у випадку з Ліваном» [115, с. 566]. При цьому адміністрація Ейзенхауера відхилила запити Ізраїлю щодо масштабної військової допомоги і надала лише деяку оборонну зброю у 1958 та 1960 рр., применшувала значення арабських загрози Ізраїлю і закликала його прагнути лише «гідної оборонної позиції» [46, с. 236].

На початку 1960-х років США змінюють свою позицію щодо допомоги Ізраїлю. Хоча Кеннеді не бажав об'єднувати інтереси безпеки США та Ізраїлю, з огляду на постачання радянської зброї до Єгипту, Сирії та Іраку, Ізраїль став найбільшим сукупним одержувачем іноземної допомоги від США з часів Другої світової війни [171]. Допомога розпочалася ще до офіційного визнання, в 1946 р. і складалася з економічної та військової складових [171; 194]. Економічні гранти припинилися в 1959 р., і з того часу до 1985 р. допомога складалася здебільшого з позик, які Ізраїль повертав. Аж в 1962 р. Ізраїль почав купувати американську зброю, і в грудні того ж року президент Джон Ф. Кеннеді заявив міністру закордонних справ Ізраїлю Гольді Меїр: «Сполучені Штати мають особливі стосунки з Ізраїлем на Близькому Сході, які можна порівняти лише з тими, що вони мають з Великою Британією в широкому спектрі світових справ» [78, с. 1]. А в 1963 р., коли прорадянський президент Єгипту здійснив спроби усунення поміркованих арабських лідерів у Ємені, Йорданії та Саудівській Аравії, адміністрація Кеннеді чітко підкреслила свою моральну та політичну відданість цілісності та добробуту Ізраїлю та заявила, що «прийде на

допомогу Ізраїлю, якщо Ізраїль стане жертвою агресії» [115, с. 572]. Тобто Кеннеді став першим президентом, який визначив американсько-ізраїльські відносини як особливі і наполягав на тому, що ці відносини будуть нагадувати «вулицю з двостороннім рухом» [46, с. 237].

Потепління відносин з Ізраїлем у 1960-х рр. стало символом неупередженої політики Вашингтона щодо американських друзів на Близькому Сході. Червнева, або Шестиденна війна 1967 р. не змінила цієї «неупередженості». Превентивна війна Ізраїлю, погоджена з США [46, с. 239-240], стала великою та швидкою перемогою над Єгиптом та Сирією (союзниками СРСР), а також над Йорданією (союзником США). Це також було досягненням для США в контексті Холодної війни, оскільки на той час вони вели програвшу війну у В'єтнамі [79, с. 475]. Війна дала Ізраїлю можливість обміняти території, які він зайняв у війні, на мир або безпеку. Наприкінці 1968 р. було підписано угоду на п'ятдесят літаків, які прибули в 1969 та 1970 рр. Ця угода стала важливою подією у відносинах не лише тому, що «Фантоми» були наступальною зброєю, але й тому, що вона сигналізувала про зацікавленість США у збереженні військової переваги Ізраїлю, за умови готовності арабських країн до миру та готовності СРСР до контролю над озброєннями на Близькому Сході [46, с. 242].

Активна участь Радянського Союзу разом з єгипетською армією у Війні на виснаження 1969-1970 рр. стала небезпечним викликом, який міг призвести до прямого військового протистояння між Вашингтоном і Москвою. Ситуація повторилася під час війни Судного дня з Єгиптом та Сирією 6–25 жовтня 1973 р. Втрати Ізраїлю в озброєнні були значними та потребували термінового поповнення запасів від США. Адміністрація президента Річарда Ніксона обговорювала питання про те, як перекинути обладнання повітряним шляхом, але через арабські загрози європейські союзники Вашингтона відмовилися від посадки та заправки американських вантажних літаків. В таких умовах Москва погрожувала втрутитися, якщо Ізраїль не дотримуватиметься угоди про припинення вогню, укладеної за

посередництва двох наддержав. Радянські військово-морські сили, оснащені ядерною зброєю, перетнули турецькі протоки в Середземне море, але зіткнулися з ядерною тривою від США. На цей момент сторони – Ізраїль, Єгипет і Сирія – уклали угоду про припинення вогню [79, с. 475].

Ця війна продемонструвала два додаткові виклики для американо-ізраїльських відносин. Арабські держави запровадили нафтове ембарго проти США та їхніх європейських союзників, що спричинило різке зростання цін на нафту та економічну рецесію. Західні уряди та групи звинуватили в цьому ембарго тісні американо-ізраїльські відносини. Надалі США стали основним посередником у пошуку домовленостей між ізраїльською та арабською сторонами – особливо у переговорах з Єгиптом Анвара Садата, який відійшов від односторонньої орієнтації на СРСР. Як сказав Садат Кіссінджеру в січні 1974 р. під час підписання першої єгипетсько-ізраїльської угоди про розмежування «Ми укладаємо цю угоду зі Сполученими Штатами, а не з Ізраїлем» [182, р. 51].

Хоча після війни 1973 р. США продовжували збільшувати військову та економічну допомогу Ізраїлю до безпрецедентного рівня [79, с. 379], вони також сильно тиснули на Ізраїль щодо переговорів з арабською стороною. При цьому США виступали проти оволодіння Ізраїлем ядерною зброєю, а в 1969 р. державний секретар з політичних питань Джозеф Сіско, сказав: «Наші інтереси на Близькому Сході зосереджені не лише на Ізраїлі. Наша моральна та практична відданість Ізраїлю аж ніяк не стосується всього, чого хоче чи робить Ізраїль. Дозвольте мені сказати вам відверто: якщо наша дружба з Ізраїлем — це єдине, що залишилося у Сполучених Штатів на Близькому Сході, це буде катастрофічним ударом по американській політиці [і національних]... інтересах у регіоні» [147, с. 149].

Ключовим каменем спотикання у відносинах між США та Ізраїлем з часів війн 1967 і 1973 рр. стало збільшення частоти та деталізації запитів американських чиновників до Ізраїлю щодо вирішення конфлікту з його сусідами, що часом викликало незгоду ізраїльської сторони і загрожувало

конфліктом між союзниками. Проте до середини 1970-х рр. в Конгресі формується двопартійна підтримка Ізраїлю, що впливала на Держдепартамент. Так, коли президент Джеральд Форд спробував обмежити масштаби допомоги Ізраїлю, через його непоступливість щодо переговорів з Єгиптом у 1975 р., сімдесят шість сенаторів написали лист, у якому закликали не зменшувати допомогу: «Ми сподіваємося, що ваші рекомендації будуть відповідати нагальним військовим та економічним потребам Ізраїлю... США, діючи у власних національних інтересах, твердо стоять разом з Ізраїлем у пошуках миру» [176, с. 296].

В результаті на початку вересня 1975 р. було підписано другу єгипетсько-ізраїльську угоду, а США продовжили поставки зброї і пообіцяли в секретній угоді Форда-Рабіна, що «США нададуть більшої ваги позиції Ізраїлю, що будь-яка мирна угода з Сирією має ґрунтуватися на залишенні Ізраїлю Голанських висот» [182, р. 51]. Саме США спонукали Єгипет та Ізраїль досягти історичної мирної угоди в 1979 р. Цьому передувало посередництво Державного секретаря Генрі Кіссінджера щодо угоди про припинення вогню та роз'єднання сил після війни, а Президент Джиммі Картер, чиї відносини з Ізраїлем були напруженими, а часом і ворожими, особисто виступив посередником між Садатом і прем'єр-міністром Менахемом Бегіном [93]. У листопаді 1977 р. вони підписали Кемп-Девідські угоди, а в березні 1979 р. – повноцінний мирний договір. Ізраїль погодився вийти з усього Синаю в обмін на визнання та мир [79, с. 477].

Єгипетсько-ізраїльський мирний договір оновив особливі відносини між США та Ізраїлем як покровитель-клієнт. Як винагороду за підписання, Картер надав Ізраїлю 10,2 мільярда доларів військової та економічної допомоги за чотири роки. Крім того, державний секретар Сайрус Венс та міністр закордонних справ Моше Даян підписали публічний меморандум про взаєморозуміння, який містив конкретні гарантії щодо ізраїльсько-єгипетського договору: «Якщо порушення Мирного договору буде визнано таким, що загрожує безпеці Ізраїлю», – передбачалося в угоді, – США

«будуть готові терміново розглянути такі заходи, як посилення позиції Сполучених Штатів, присутність у цьому районі, постачання Ізраїлю екстрених поставок та здійснення морських прав з метою припинення порушення» [46, с. 251].

Угоди 1977 і 1979 рр. змінили уявлення американців про близькосхідний конфлікт. Так питування Gallup регулярно запитували американців, яка сторона викликає більше симпатій у «ситуації на Близькому Сході»: ізраїльтяни чи араби. У 1978 р. питання було змінено, протиставивши ізраїльтян «палестинцям» замість «арабів». З 1967 по 1991 рр. 56-64 % опитаних симпатизувало Ізраїлю і лише 4-7 % арабам/палестинцям. Причинами максимуму 1991 р. були ракетні атаки Саддама Хусейна на Ізраїль та підтримка палестинцями його окупації Кувейту [79, с. 481].

Попри такі настрої, Єрусалим та Вашингтон мали різке різні погляди на те, що відповідає національним інтересам Ізраїлю та як він повинен був діяти для самозахисту, особливо у своїх відносинах з арабськими та мусульманськими сусідами. Ізраїльські лідери виступали проти, критикували або мали серйозні застереження щодо односторонніх заяв, планів та угод, зроблених або підтриманих американськими посадовцями чи міжнародними організаціями, коли ці ідеї стосувалися того, як Ізраїль повинен розпоряджатися територіями після війни 1967 р. Прикладами є план Роджерса 1969 р.; план Рейгана 1982 р.; та утримання США від п'яти резолюцій Ради Безпеки ООН з 1980-х років, які критикували дії Ізраїлю: анексію землі або будівництво поселень, включаючи Єрусалим [178].

Попри такі ситуації «Двотермінове президентство Рональда Рейгана було тривалим медовим місяцем у американо-ізраїльських відносинах», – зазначив Моше Аренс, Посол в США, міністр Оборони та Закордонних справ у 1983-1992 рр. [46, с. 252]. Адміністрація Рейгана, як і її попередники, базувала свою політику щодо Ізраїлю на глобальних та регіональних інтересах США, і саме з нею науковці пов'язують встановлення «спеціальної стратегічної співпраці» двох держав. Як кандидат у президенти, Рейган

називав Ізраїль стратегічним активом і єдиним надійним другом США на Близькому Сході через його демократичні цінності та військову міць, і як президент він запропонував Ізраїлю безпрецедентну стратегічну співпрацю та посилену військову та економічну допомогу [46, с. 252]. Під час президентства Рейгана Ізраїль отримав від Сполучених Штатів 22,9 мільярда доларів, після 1985 р. усе як грантову допомогу [120, с. 190].

Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічної співпраці від листопада 1981 р. був першою офіційною та публічною угодою між США та Ізраїлем, яка виражала його особливий статус Ізраїлю. Він декларував наміри сторін співпрацювати у вирішенні «загрози миру та безпеці регіону, спричиненої Радянським Союзом або силами, контрольованими Радянським Союзом... введеними в регіон», шляхом спільних військових навчань та заходів з підготовки, співпраці в дослідженнях та розробках, а також торгівлі оборонною продукцією. Угода не зобов'язувала США захищати Ізраїль від сусідів, але її стратегічне значення було величезним [120, 147-151].

Особливі відносини у сфері безпеки не забезпечували послідовного зближення інтересів з кожного регіонального питання. Перша криза в американо-ізраїльських відносинах за часів Рональда Рейгана була спровокована рішенням Рейгана в 1981 р. продати Саудівській Аравії літаки AWACS та F-15 у рамках свого плану зміцнення союзників. Ізраїль сприйняв продаж як пряму загрозу власній безпеці та мобілізував Конгрес проти нього. Бажаючи уникнути несприятливого голосування в Конгресі, адміністрація прийняла деякі обмеження на військове використання та дальність польоту літаків, наданих Саудівській Аравії, та погодилася компенсувати Ізраїлю додатковими F-15 та ін. Хоча питання було вирішено, воно залишило осад гіркоти з обох сторін [176, с. 409-412].

Подібні кризи виникли в результаті удару Ізраїлю по іракському ядерному реактору в червні 1981 р., його нападу на штаб-квартиру ООП у Бейруті в липні 1981 р. та розширення його юрисдикції на Голанські висоти в грудні 1981 р.. Ізраїль вважав ці дії заходами самооборони, а США – такими

що не відповідають їх політиці і призупинили дію Меморандуму про взаєморозуміння щодо стратегічної співпраці. Ці санкції стали важким ударом по Ізраїлю. Прем'єр-міністр Менахем Бегін обурився таким ставленням і гостро відреагував на опубліковане повідомлення про те, що США «покарають Ізраїль». Почувши це Бегін викликав посла США Семюеля В. Льюїса та сказав: «Що це за вислів — «покарати Ізраїль»? Ми що, ваша васальна держава? Ми що, бананова республіка?» [178].

Пізніше, коли у 1982 р. Ізраїль вторгся до Лівану щоб витіснити Організацію визволення Палестини (ОВП), адміністрація Рейгана вимагала припинити війну, однак, не бажаючи «переступити межу» і спровокувати ускладнення в Конгресі, нові санкції не ввела [176, с. 404-412]. Ізраїль не зупинився, і американські миротворчі сили взяли участь у припиненні війни [79, с. 476].

Ще один конфлікт у відносинах був спровокований так званим планом Рейгана 1982 р., який мав на меті вирішити палестино-ізраїльський конфлікт, пропонуючи самоврядування для палестинців на Західному березі річки Йордан та в Газі у співпраці з Йорданією. Однак ізраїльський кабінет одноголосно відхилив план, оскільки він заперечував претензії Ізраїлю на Західний берег і Газу, суперечив Кемп-Девідським угодам і позбавляв Ізраїль перемоги в Лівані. Більше того, Ізраїль був роздратований тим, що США не проконсультувалися з ним щодо плану, який стосувався його безпеки. Поглиблення конфлікту між США та Ізраїлем вдалося уникнути, оскільки арабські держави відхилили план Рейгана [120, с. 178-179].

Суперечка щодо плану Рейгана виявилася останньою серйозною кризою у відносинах. З відходом ОВП з Лівану та посередництвом США в ізраїльсько-ліванській мирній угоді у травні 1983 р., американо-ізраїльські відносини знову покращилися. У жовтні 1983 р. адміністрація відновила Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічного співробітництва. Додаткові угоди, що послідували за цим, поглибили стратегічну співпрацю між Сполученими Штатами та Ізраїлем. Спільні повітряні та морські

військові навчання розпочалися в червні 1984 р., після чого США почали будівництво об'єктів для зберігання військової техніки в Ізраїлі. 6 травня 1986 р. Ізраїль та США підписали угоду (зміст якої є секретним) про участь Ізраїлю в дослідженнях Стратегічної оборонної ініціативи («Зоряні війни»), в рамках якої Ізраїль розробляв протиракетну систему «Стріла» з внеском США близько 625 млн дол до 1999 фінансового року [123, с. 8].

У 1987 р. Ізраїль набув статусу Основного союзника поза НАТО. І хоча в Держдепі наголосили, що нова угода не є повноцінним військовим договором, таким як той, що зв'язує союзників по НАТО, цей статус був надзвичайно позитивно сприйнятий в Ізраїлі, як важливий крок до формалізації «союзу» двох держав, їх стратегічної співпраці у військових та політичних питаннях [72]. До кінця 1980-х років взаємна довіра стала настільки міцною, що пережила потенційно руйнівну справу Полларда, палестинське повстання (інтифаду), яке розпочалося наприкінці 1987 р., та діалог між США та ОВП наприкінці 1988 р. [120, с. 178-179; 46, с. 255].

Американсько-ізраїльські стосунки періоду адміністрації Джорджа Герберта Вокера Буша (старшого) оцінюють двоїсто. Моше Аренс, міністр закордонних справ Ізраїлю в 1988-1990 роках та міністр оборони в 1990-1992 роках, назвав свої мемуари англійською мовою «Порушений Завіт», щоб драматизувати серйозну кризу між Сполученими Штатами та Ізраїлем у ті роки, яка довела відносини «до безпрецедентно низького рівня» [40, с. 9]. Державний секретар Джеймс Бейкер погодився, що за часів адміністрації Джорджа Буша американо-ізраїльські відносини були «часто бурхливими» та «періодично напруженими» через «фундаментальні політичні розбіжності» [43, с. 540]. Розбіжності стосувалися миротворчості, війни в Перській затоці та умов, що ставилися до запиту Ізраїлю на 10 мільярдів доларів у вигляді кредитних гарантій для абсорбції радянських іммігрантів. Хоча США продовжували надавати Ізраїлю військову та політичну допомогу на тому ж рівні, що й за попередньої адміністрації, особливі відносини різко

погіршилися. При цьому адміністрація Буша часто сприймала Ізраїль як стратегічний та політичний тягар [43, с. 540].

Спочатку стратегічні моделі близькосхідної політики адміністрації Дж. Буша-старшого залишалися спадкоємними до рейганівських [6, с. 170-171]. Однак глобальні та регіональні події спонукали адміністрацію Буша-старшого переосмислити свої інтереси та переглянути сприйняття Ізраїлю. На міжнародному рівні розпад СРСР та закінчення холодної війни усунули радянську загрозу, що в очах США знецінило стратегічну цінність Ізраїлю та підірвало основу стратегічної співпраці з Ізраїлем. На регіональному рівні адміністрація хотіла використати нові міжнародні умови та закінчення війни в Перській затоці для сприяння врегулюванню арабо-ізраїльського конфлікту [43, с. 115-32, 411-430, 443-469, 540-457; 145, с. 245-320]. На американо-ізраїльські відносини вплинула відсутність особистої злагоди між лідерами. Бушу та Бейкеру бракувало проізраїльських настроїв Рейгана: під час президентства останнього закликали вони його зайняти жорстку позицію, включаючи санкції, проти Ізраїлю після його нападу на іракський реактор та вторгнення до Лівану. Вони вважали прем'єр-міністра Іцхака Шаміра впертим лідером, який відмовлявся йти на поступки заради миру, і інтерпретували політику врегулювання як навмисну спробу зірвати миротворчість США [145, с. 245-320; 40, с. 174-244; 43, с. 115-19, 540-57].

Симетричні підозри існували в уряді національної єдності Ізраїлю, що складався переважно з партій Лікуд та Лейбористської партії (Ха-Авода). Лідери Лікуду Шамір та Аренс вважали, що Буш-старший вороже налаштований до Ізраїлю, що США намагалися маргіналізувати політичний та стратегічний статус Ізраїлю та порушити традиційний «пакт» між двома державами, щоб змусити його відступити до кордонів 1967 р. Вони розглядали відмову США надати гарантії кредиту головним чином як складову цих зусиль [140, р. 9, 30-139; 69, 238-59, 293, 299].

Підхід адміністрації Дж. Буша-старшого до палестинської проблеми відштовхувався від розуміння необхідності пошуку компромісного

вирішення палестинського питання і американо-палестинського діалогу в цій сфері. Проте активне посередництво США у переговорах, яке координувалося й з іншими державами [6, с. 176-179], призвело не до суттєвого порозуміння між Ізраїлем та ОВП, а, переважно до взаємних американсько-ізраїльських звинувачень у зраді та непоступливості.

Рішення США втрутитися в кризу в Перській затоці, щоб змусити Ірак вивести війська з Кувейту, мало негативні наслідки для американо-ізраїльських відносин. Щоб мобілізувати та підтримувати міжнародну коаліцію, що включала арабські держави, США дистанціювалися від Ізраїлю. Коли Єгипет та Сирія стали стратегічними активами для Сполучених Штатів, Ізраїль став стратегічним та політичним тягарем [46, с. 256].

США діяли так, щоб спочатку стримати Ізраїль від превентивних дій під час кризи, а пізніше – від помсти після нападу на нього, щоб зберегти коаліцію та уникнути розширення війни до нового загострення арабо-ізраїльських ворожнечі. Хоча ізраїльські лідери усвідомлювали, що війна в Перській затоці усунула стратегічну загрозу для Ізраїлю, вони були обурені тим, що США нехтували Ізраїлем, виключили його з військової кампанії, перешкодили йому завдавати ударів помсти та мінімізували жертви Ізраїлю. Ізраїльтяни також вважали, що США не компенсували Ізраїлю достатньою мірою його політику стриманості [40, с. 177-244; 169, 238-291]. З іншого боку відмова Ізраїлю заморозити політику поселень розчарувала адміністрацію США та спонукала її, за словами Бейкера, «зробити деякі дуже жорсткі та політично непопулярні рішення» проти Ізраїлю, такі як утримання гарантій щодо позик [43, с. 541].

Незважаючи на фундаментальні політичні розбіжності, стосунки США і Ізраїлю похитнулися, але не порушилися. Навіть під час тривалої кризи з урядом Шаміра США підписали кілька угод і меморандумів про взаєморозуміння з Ізраїлем – зокрема: в 1989 р. – угоду, яка дозволяла США розмістити в Ізраїлі військові запаси на суму до 100 мільйонів доларів США для використання в кризових ситуаціях, а також меморандум про співпрацю

в рамках Стратегічної оборонної ініціативи; в 1991 р. – угоду про взаємну матеріально-технічну підтримку, в 1992 р. – угоду про надання Ізраїлю кредитних гарантій на суму 10 мільярдів доларів для допомоги в абсорбції єврейських іммігрантів з колишнього СРСР. В 1990 р. США надали Ізраїлю системи «Патріот», в 1991 р. передали Ізраїлю військового обладнання вартістю 700 млн. дол. з американських запасів у Європі, а також подвоїли військових запаси Ізраїлі до 200 млн. дол. Більше того, у квітні 1992 р. збройні сили двох держав провели спільні маневри [122, с. 11; 120, с. 188].

Таким чином, незважаючи на іноді показові конфлікти, саме за президентства Рейгана і Буша-старшого відносини США і Ізраїлю набули стратегічного характеру.

2.2. Розвиток американсько-ізраїльських відносин за президентства Білла Клінтона

За часів адміністрації Білла Клінтона США та Ізраїль відносини, які характеризують як «політичне та стратегічне партнерство». Згадуваний Яків Бар-Сіман-Тов обґрунтовував цей термін тим, що «Ізраїль ніколи не мав більшого друга в Білому домі, ніж Клінтон, а США ніколи не мали більших друзів у Єрусалимі, ніж Рабін та Перес у 1993-1996 роках. Вперше у відносинах між США та Ізраїлем стратегічні та політичні інтереси двох держав майже повністю збіглися» [46, с. 257]. Такий розвиток подій пояснювався регіональною політикою США, мирною політикою Ізраїлю та особистою злагодою між лідерами двох держав.

Адміністрація Клінтона формувала свою політику щодо Близького Сходу з огляду на розпад Радянського Союзу та закінчення Холодної війни, поразку Іраку та арабо-ізраїльські мирні переговори в Мадриді та Вашингтоні, які тривали з часів адміністрації Буша-старшого [3, с. 104]. Серед основних загроз інтересам США в регіоні були зростання ісламського фундаменталізму; підтримка Іраном терористичних груп по всьому Близькому Сходу; та потенційне розповсюдження зброї масового знищення.

Крім того, переговори в Мадриді та Вашингтоні довели, що сторони арабо-ізраїльського конфлікту залишаються далекими від успіху, і в процесі переговорів насильство між палестинцями та ізраїльтянами загострилося. Як єдина наддержава, що залишилася, США вирішили стабілізувати Близький Схід, зокрема, сприяючи арабо-ізраїльському миру. І невдовзі після вступу на посаду адміністрація Клінтона оголосила про свій намір брати більш активну участь у мирному процесі, навіть заявивши, що Вашингтон стане в ньому «повноправним партнером» [46, с. 257].

При цьому, підтримуючи ізраїльський уряд Іцхака Рабіна, адміністрація Клінтона і виступила проти негайного створення Палестинської держави («Палестинці, як це записано в кемп-девідській угоді, мають право брати участь у визначенні власного майбутнього. Але у них немає права визначати майбутнє Ізраїлю») з одного боку, а з іншого – продовжила надання допомоги і зброї арабським союзникам, зокрема Саудівській Аравії, щоправда так, щоб вони не застосували її проти Ізраїлю. Обираючи між правами палестинців і Ізраїлем Клінтон посилався давній союз США й Ізраїлю і, що важливіше, на демократичний лад Ізраїлю: «Наша зовнішня політика повинна підтримувати і демократію, і стабільність. Ми не можемо ігнорувати зв'язок між тим й іншим, як це робила та адміністрація ... Ми повинні просувати демократію на Близькому Сході і у всьому світі... Серед усіх країн Близького Сходу тільки в Ізраїлі відбувається мирна передача влади за допомогою голосування, а не зброї. Адміністрація Клінтона / Гора ніколи не залишить Ізраїль в біді» [5, с. 82-83].

Адміністрація Клінтона виявила, що новий ізраїльський уряд на чолі з Іцхаком Рабіном і Шимоном Пересом поділяв їхні стратегічні погляди. Перемога Рабіна на виборах у червні 1992 р., зазначає Каміль Мансур, здавалося, сигналізувала про «згоду з американським стратегічним баченням та місцем Ізраїлю в ньому» [120, с. 188]. Лідери Ізраїлю усвідомили, що цінність їхньої країни для Сполучених Штатів у період після холодної війни залежить від стратегічної співпраці та її готовності стабілізувати Близький

Схід шляхом миротворчості. Як зазначив Леслі Гелб, президент аналітичного центру Рада з міжнародних відносин (CFR), «майбутня цінність Ізраїлю для Сполучених Штатів, на думку пана Рабіна, має полягати в тому, щоб бути миротворцем» [120, с. 188]. Рабін і Перес вважали, що прогрес у мирному процесі найкраще відповість на загрози, що висувуються проти Ізраїлю. Вони були готові укласти мир у тісній координації з США [140, с. 313-224].

Співпраця з США вселила в Ізраїль впевненість у продовженні переговорів на всіх фронтах, особливо з ОВП. Переговори в Осло, ініційовані Пересом і Рабіном, були негайно схвалені адміністрацією Клінтона. Після того, як прем'єр-міністр Іцхак Рабін та Ясір Арафат досягли угоди про взаємне визнання на секретних переговорах, у вересні 1993 р. Президент Білл Клінтон провів вражаючу церемонію підписання на галявині Білого дому Декларації принципів про тимчасові заходи організації самоуправління [79, с. 477-478]. Документ передбачав поетапне формування Палестинської національної Автономії, яка могла після перехідного періоду перетворитися на суверенну палестинську державу [22, с. 124].

За підтримки США Ізраїль та Йорданія підписали Вашингтонську декларацію в липні 1994 р. та мирний договір у жовтні 1994 р. Крім того, США посередничали в переговорах між Ізраїлем та Сирією. Ці кроки нової адміністрації значно зміцнили особливі відносини між США та Ізраїлем [46, с. 258]. Стратегія зовнішньої політики США адміністрації Клінтона «Від стримування до поширення» 1994 р. наголошувала, що місце США у світі та поширення політичної та економічної свободи унеможливлювало використання сили, тиску, репресій тощо [5, с. 90]. Саме тому між Клінтоном і Рабіном виникли теплі особисті стосунки та взаємна довіра, а після вбивства Рабіна в листопаді 1995 р. – між Клінтоном і Пересом. Невтручання США в близькосхідні справи, на кшталт кувейтської війни не вимагало їх підтримувати арабських опонентів Ізраїлю, а отже було найкращою запорукою стабільності у стосунках Вашингтона і Тель-Авіва.

Адміністрація Клінтона не лише висловила дружбу, підтримку та зобов'язання допомогти Ізраїлю ефективно впоратися з ризиками, пов'язаними з миром, а втілила її в конкретні кроки. Окрім щорічної грантової допомоги в розмірі 3 мільярдів доларів, адміністрація Клінтона дозволила Ізраїлю використовувати гарантії позик для оплати витрат на виведення військ з Гази та Єрихону. Вона також виділила 80 мільйонів доларів на допомогу єврейським іммігрантам в Ізраїлі. До 1996 р. Ізраїль отримав безпосередньо від уряду США понад 65 мільярдів доларів військової допомоги та економічної підтримки, що зробило його найбільшим одержувачем іноземної допомоги США [46, с. 231, 258].

Клінтон також поглибив стратегічну співпрацю з Ізраїлем. У 1993 р. він заявив, що «твердо вірить у користь для американських інтересів від зміцнення відносин з Ізраїлем» і що США та Ізраїль «розпочали діалог, спрямований на підняття наших відносин на новий рівень стратегічного партнерства» [46, с. 258]. У 1993-1994 рр. Клінтон створив американо-ізраїльську комісію з питань науки і технологій, зобов'язався надати Ізраїлю статус, рівний статусу членів НАТО щодо передачі оборонних технологій, розглянув питання розширення доступу Ізраїлю до даних американських супутників раннього попередження, дозволив передачу сучасних комп'ютерів та надлишкової військової техніки США, поновив зобов'язання США попередньо розмістити в Ізраїлі військові запаси для використання у воєнний час, продовжив проект ракети «Стріла», забезпечив фінансування програми протиракетної оборони Boost Phase Intercept (BPI), дозволив спільні програми розробки та програми підготовки пілотів, дозволив Ізраїлю конкурувати за участь у комерційних космічних запусках США, а також надав військову техніку, включаючи систему РСЗВ, винищувачі F-16 та далекобійні бомбардувальники F-15I, а також ракети AMRAAM. Пентагон придбав ізраїльські системи, включаючи БПЛА, та організував спільні маневри за участю регіональних сил США та Армії оборони Ізраїлю [46, с. 258].

У 1994 та 1996 р. США та Ізраїль підписали меморандуми про взаєморозуміння щодо боротьби з тероризмом та створили керівний комітет на чолі з державним секретарем США та міністром закордонних справ Ізраїлю для вивчення шляхів посилення стратегічної співпраці у світлі розповсюдження зброї масового знищення та передових військових технологій [46, с. 259]. Президент Клінтон був присутній на похороні вбитого прем'єр-міністра Іцхака Рабина в Єрусалимі 6 листопада 1995 р. Після візиту до Ізраїлю 14 березня 1996 р. президент Клінтон запропонував 100 мільйонів доларів допомоги Ізраїлю на антитерористичну діяльність, ще 200 мільйонів доларів на розгортання протиракетної системи «Стріла» та близько 50 мільйонів доларів на лазерну протиракетну зброю [123, с. 3].

З завершенням першого терміну президентства Клінтона політичне та стратегічне партнерство стало наріжним каменем американо-ізраїльських відносин. Тісний збіг політичних та стратегічних інтересів зробила відносини США з Ізраїлем, як заявив віце-президент Альберт Гор, «найтіснішими з усіх наших друзів та союзників у світі, і ми хочемо, щоб вони залишалися такими» [46, с. 259]. Проте не варто випускати з уваги й ті обставини, що Клінтон розпочинав як президент слабкою суспільною підтримкою. Від 1994 р. йому довелося мати справу з республіканським конгресом, тому дії адміністрації Клінтона слід оцінювати на цьому тлі [5, с. 94].

Програмні документи зовнішньої політики США кінця першої і другої каденції Клінтона «Стратегії національної безпеки участі і поширення» (1995-1996 рр.) і «Стратегії національної безпеки для XXI століття» (1997-1998 рр.) засвідчували прагнення Білого Дому зокрема пом'якшити суперництво в сфері безпеки і знизити ризик великої війни на Близькому Сході, зберігаючи там пряму чи опосередковану військову присутність, а також створення такого міжнародного порядку, який був би сумісний з основними американськими цінностями, заохочення розвитку демократії і захист прав людини, навіть із застосуванням гуманітарних збройних

інтервенцій в межі суверенних держав за чи без наявності санкції ООН на подібні дії [5, с. 95].

Така політична поведінка Вашингтона пояснювалися тим, що у регіоні практично ніщо не загрожувало ані інтересам самих Сполучених Штатів, ані інтересам їхнього стратегічного партнера – Ізраїлю. У своїй посередницькій місії США діяли, спираючись на резолюції №№ 242 і 338 Ради Безпеки ООН. Проаналізувавши досвід провалу плану Рейгана 1982 р. адміністрація Клінтона не висувала нових конструктивних пропозицій щодо врегулювання конфлікту [5, с. 100-101].

При цьому в ряді випадків США, сподіваючись на досягнення миру, йшли на випередження і відступали від принципів резолюцій ООН на користь Ізраїлю. Так у 1997, 1998 та 1999 рр. до законопроектів про дозвіл та асигнування було включено розділ, який включав формулювання про те, що Єрусалим має бути вказаний як столиця Ізраїлю в урядових публікаціях США, про виділення коштів на будівництво посольства США в Єрусалимі, про підпорядкування Генерального консула США в Єрусалимі владі посла США в Тель-Авіві та про дозвіл особам, народженим у Єрусалимі, вказувати Ізраїль як місце народження в паспортах США. Цей розділ відсутній у законопроектах про асигнування на іноземні операції на 2000 та 2001 фінансові роки [123, с. 5-6].

Оскільки до кінця 1990-х рр. економіка Ізраїлю зміцніла і стала менш залежною від прямої фінансової підтримки, у 1998 р. була укладена т. зв. «Угода про траєкторію» (англ. *Glide Path Agreement*) – знаковий Меморандум про взаєморозуміння між США та Ізраїлем, який принципово змінив структуру американської допомоги Ізраїлю на наступне десятиліття. За нею економічна допомога поступово скорочувалася, поки не досягла нуля у 2008 р., а щорічний рівень військової допомоги (зафіксований на рівні приблизно 1,8 мільярда доларів) поступово збільшувався, щоб компенсувати скорочення економічної допомоги, досягнувши 2,4 мільярда доларів США до 2008 р. [170, с. 4]. Законопроекти 1999 і 2000 рр. передбачали збільшення військової допомоги Ізраїлю. А 27 липня 2000 р. президент Клінтон сказав

ізраїльському журналісту, що він збирається переглянути американо-ізраїльську стратегічну співпрацю, натякаючи, що США будуть більш сприятливо ставитися до цих відносин [123, с. 9, 11-12].

Повномасштабна підтримка стратегічного партнера в регіоні – Ізраїлю мала принципове значення (за збереження і навіть деякого нарощування економічної допомоги арабським державам). Практична участь адміністрації Клінтона в питаннях палестино-ізраїльського та арабо-ізраїльського врегулювання переважно, зводилася до участі у конфлікті як посередницького суб'єкта, що використовував економічні преференції як винагороду за лояльність, проте без тиску. Тактика Сполучених Штатів в арабо-ізраїльському врегулюванні була наступною: періодично демонстративно відсторонюючись від активної участі у арабо-ізраїльському переговорному процесі, вони вичікували на момент, коли прямі перемовини між представниками сторін заходили в глухий кут, після чого обидві сторони конфлікту вимагали безпосереднього втручання перших осіб американської адміністрації, у тому числі й самого президента [145, с. 342]. Тим самим США діставали пряме підтвердження своєї ролі єдиного можливого миротворця, спроможного впливати на обидві сторони конфлікту. Так Президент Клінтон не погоджувався з політикою прем'єр-міністра Бен'яміна Нетаньяху щодо розширення єврейських поселень на окупованих територіях. У жовтні 1998 р., коли реалізація процесу Осло зіткнулася з труднощами, Клінтон запросив Арафата та прем'єр-міністра Біньяміна Нетаньягу на саміт у в конференц-центрі Вай-Рівер у Меріленді, де вони підписали ще одну тимчасову угоду 23 жовтня 1998 р. Ізраїль призупинив виконання Вайської угоди вже на початку грудня 1998 р., оскільки прем'єр-міністр Нетаньяху заявив, що палестинці порушили Вайську угоду, погрожуючи оголосити державу (палестинська державність у Вайській угоді не згадувалася) [123, с. 3]. Вирішення питання відклалося до виборів в Ізраїлі 17 травня 1999 р., на яких був обраний прем'єр-міністром Ехуд Барак.

Згодом Клінтон посередничив зустрічам між Бараком та Арафатом у Білому домі, Осло, Шепердстауні та Шарм-аль-Шейху. У липні 2000 р.

президент США зробив ще одну спробу посередництва у досягненні миру між Ізраїлем та палестинцями та запросив прем'єр-міністра Ізраїлю Ехуда Барака та Арафата до Кемп-Девіда. Проте, Барак з Арафатом відхилили план, запропонований Білим домом і палестинські бойовики угруповань «Хаммас», «Фатх», «Бригади мучеників аль-Акси» розпочали повстання (інтифаду) проти ізраїльського управління на Західному березі річки Йордан і в секторі Гази [5, с. 102-103]. Барак, а пізніше й сам Клінтон запропонували далекосяжні поступки, але Арафат їх відхилив [79, с. 477-478].

Саме в таких умовах відбулася подія, що вкрай ускладнила можливості мирного врегулювання. 28 вересня 2000 р. лідер блоку «Лікуд» Арієль Шарон демонстративно відвідав Храмову гору в Єрусалимі, де знаходяться священна для іудеїв Стіна плачу, а для мусульман – мечеть Аль-Акса. Ісламісти сприйняли це як образу ісламу і розпочали другу інтифаду [22, с. 125]. В результаті в інтерв'ю 11 січня 2001 р. президент США натякнув, що його спроби домовитися про мир зазнали невдачі, і що це завдання буде передано новій адміністрації Буша [123, с. 3].

Спадщина Клінтона на Близькому Сході є дивно неоднозначною. Він був настільки близько до того, щоб стати президентом, який допоміг досягти миру в регіоні, що окремі науковці звинувачують його у втрачених можливостях: «І все ж існує настирливе відчуття, що Клінтон та його колеги могли б зробити більше, особливо під час його першого терміну. Вони могли б допомогти пришвидшити темпи дипломатії, коли Рабін був на піку свого впливу, в унікально сприятливий час для миротворчого процесу; вони могли б допомогти укласти угоду...» – писав В. Квандт [145, с. 379], однак сам же визнавав ряд обмежуючих факторів для президента, у тому числі вказуючи на Конгрес та вплив проізраїльських груп, небажання регіональних гравців ризикувати заради миру [145, с. 379]. В результаті нерішучий політичний стиль Клінтона – а саме відсутність тиску на Ізраїль і схиляння його до миру винятково методом «пряника» хоч і покращили американсько-ізраїльські відносини, але віддалили стратегічну мету США – мир на Близькому Сході. Тому його наступнику, Джорджу Бушу-молодшому, довелося спробувати

забезпечити мир між Ізраїлем та його арабськими сусідами в значно складніших умовах.

Висновки до розділу 2

Отже США першими визнали державу Ізраїль в 1948 р. і встановили відносини в 1949 р. Знадобилося два десятиліття для остаточного вибору США між арабськими союзниками і, як виявилось після війни 1967 р., життєздатним Ізраїлем на користь останнього. Зближення США і Ізраїлю відбувалося на базі спільних цінностей і за сприяння Американської єврейської громади під впливом Холодної війни, яка позначилася узгодженням їх інтересів перед обличчям спільного ворога – СРСР та його близькосхідних партнерів, які прагнули знищення Ізраїлю. У 1981-1991 рр. США та Ізраїль підписали кілька публічних меморандумів про взаєморозуміння та підтримку, які передбачали стратегічну співпрацю в сферах безпеки і оборони, з політичних та економічних питань, а також визначення Ізраїлю як головного союзника США поза НАТО. Незважаючи на періодичні суперечності, саме за президентства Рональда Рейгана і Джорджа Буша-старшого відносини США і Ізраїлю набули стратегічного характеру.

Політичне та стратегічне партнерство США та Ізраїлю доби Білла Клінтона формувалося в умовах розвалу СРСР і постбіполярності. Воно характеризувалося пошуками оптимальних моделей двосторонньої співпраці з одного боку, а з іншого – зусиллями з нейтралізації нових регіональних загроз та прийнятої формули арабо-ізраїльського порозуміння. Лідери країн мали особисті приязні стосунки, докладали зусиль для мирного процесу Осло, однак без вагомих зрушень. Водночас небажання Президента Клінтона спровокувати конфлікт з Конгресом через його двопартійну підтримку Ізраїлю зумовили відсутність тиску на Ізраїль і схиляння його до миру винятково методом «пряника», що хоч і покращило американсько-ізраїльські відносини, але віддалили стратегічну мету США – мир на Близькому Сході.

РОЗДІЛ 3. АМЕРИКАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

3.1. Особливості відносин США та Держави Ізраїль за президентства Джорджа Буша-молодшого

«З нами чи проти нас» – так Вільям Квандт назвав політику першої каденції Джорджа Вокера Буша (молодшого) на Близькому Сході [145, с. 385]. Ключова проблема, яка постала перед президентом США після 11 вересня 2001 р. у контексті антитерористичної війни і його політики на Близькому Сході – пошук союзників і забезпечення сприятливої міжнародної обстановки для зміцнення позицій США під час війни в Іраку. Війна потребувала вибору між союзниками – Ізраїлем чи арабськими державами, або їх примирення задля антитерористичного виступу єдиним фронтом. Ця ситуація – а саме повернення США в справи Близького Сходу і потреба активно врегульовувати арабо-ізраїльські суперечності з усіма їх наслідками, в тому числі в Конгресі, чого не уникли Рейган і Буш-старший, але від чого успішно дистанціювався Клінтон, викликала шквал невдоволення політикою Буша-молодшого з боку зацікавлених осіб – як самого Ізраїлю, так і його симпатиків та лобі в США.

Президент Буш прийшов до влади з відносно невеликим досвідом у зовнішній політиці, що викликало очікування, що його радники відіграватимуть особливо важливу роль у визначенні пріоритетів для нової адміністрації. Очікування наступності вважалися недоречним у новому тисячолітті. Дехто вважав, що для Сполучених Штатів настав час грати менш наполегливу роль за кордоном; інші бачили момент американської першості, який не можна було б ігнорувати. Другим новим елементом у рівнянні була присутність в адміністрації Буша ряду високопосадовців, які мали чітко визначені погляди на американську зовнішню політику. Їхні голоси відображали неоконсервативний порядок денний, порядок денний, пов'язаний з майже місіонерським відчуттям, що американська сила повинна

використовуватися не лише для класичних цілей оборони, але й для поширення американських цінностей демократії та свободи [119, с. 294-331; 84, с. 273-295].

Саме неоконсерватори попереджали, що альянси, міжнародне право та міжнародні інституції корисні лише тією мірою, якою вони сприяють американським цілям; саме неоконсерватори легковажно ставилися до арабо-ізраїльського «мирного процесу», стверджуючи, що сила, а не дипломатія, вирішить такі конфлікти, і що США краще зроблять, підтримавши найсильнішу сторону — Ізраїль, — ніж видаючи себе за неупередженого посередника; і понад усе, саме неоконсерватори хотіли бачити зміну режиму на Близькому Сході, починаючи з режиму Саддама Хусейна в Іраку та продовжуючи, включаючи інших, таких як правителі Ірану, Сирії, можливо, Саудівської Аравії та Палестинської автономії [145, с. 387].

Третім фактором, який мав сформувати політику нової адміністрації на Близькому Сході, стала поразка спроб Клінтона укласти ізраїльсько-палестинську угоду і перемога на виборах в Ізраїлі нового, жорсткого прем'єр-міністра — Аріеля Шарона, противника угод Осло та більшості переговорів 1990-х рр., та архітектора політики сприяння ізраїльським поселенням на окупованих територіях.

Очікувалося, що адміністрація Буша виявить мало інтересу до посередництва у досягненні миру на Близькому Сході (особливо порівняно з її попередниками), схилитиметься до Ізраїлю як партнера зі спільними цінностями та присвятить час та енергію пошуку шляхів послаблення «держав-ізгоїв», таких як Ірак та Сирія. Однак родина Бушів та президент особисто мали зв'язки з саудівцями та нафтовою промисловістю. Більше того, віце-президент Дік Чейні, який критикував політику США щодо відмови вести бізнес з Іраном, був генеральним директором Halliburton, глибоко залученої до бізнесу на Близькому Сході компанії. Коллін Пауелл був радником Рейгана з національної безпеки, коли наприкінці 1988 р. розпочався діалог між США і ОВП, і він публічно висловив свою критику

неоконсерваторів та їхніх надмірно ідеологічних та правих поглядів [142, с. 525-526]. Кондоліза Райс, яка раніше мало говорила про Близький Схід, публічно висловилася на користь стримування способу боротьби з Саддамом Хусейном [154]. Тобто низка головних радників Буша на перший погляд скептично ставилися до ідей прихильників трансформації нового Близького Сходу та беззаперечної підтримки уряду Ізраїлю на чолі з партією «Лікуд» і в перші місяці 2001 р. лише виробляла позицію з даного питання. Інакше повелася ізраїльська сторона.

Усі попередні прем'єр-міністри Лікуду — Бегін, Шамір і Нетаньяху — мали складні стосунки з американськими президентами — Картером, Рейганом, Бушем-старшим чи Клінтоном. Невдовзі після формування коаліційного уряду Шарон прибув до Вашингтона, щоб зустрітися з президентом Бушем у Білому домі. Звіт про їхні переговори свідчив про суттєву збіг думок: Буш не намагатиметься нав'язати врегулювання; насильство має припинитися, перш ніж переговори зможуть відновитися; Арафат повинен зробити більше для припинення тероризму [174]. Шарон також скористався цією нагодою, щоб викласти президенту свої думки щодо майбутньої палестинської держави, яка могла складатися приблизно з половини території Західного берега річки Йордан та Гази. Однак наступні події, а саме ескалація насильства змусила Буша на початку червня 2001 р. закликати обидві сторони докласти «всеохоплюючих зусиль» для досягнення миру і працювати в цьому напрямку і з ізраїльською, і з палестинською сторонами, не віддаючи нікому переваги. Також Буш утримався від прийняття рішення щодо ізраїльського запиту про допомогу [145, с 391-392].

Після 11 вересня 2001 р. США почали розглядати Ізраїль як взірць для боротьби з тероризмом: досвід Ізраїлю «запропонував американцям готовий словник для вираження власного відчуття безпрецедентної травми» [88].

Після подій 11 вересня ізраїльсько-палестинський конфлікт вписувався у світогляд адміністрації Буша неоднозначно. Всупереч неоконсерваторам Пауелл наполегливо лобіював, щоб доповнити заклик «з нами чи проти нас»

припиненням вогню у Святій Землі і прагнув створити широку антитерористичну коаліцію, у тому числі з арабських та мусульманських держав [145, с 393-394].

Ця точка зору перемогла, і невдовзі, коли США почали створювати антитерористичну коаліцію, Шарону сказали, що його внесок має полягати в роботі над відновленням припинення вогню з палестинцями та відновленням політичного діалогу з Арафатом. Ізраїльський лідер був незадоволений цим новим американським тиском і застеріг Буша від «спроб заспокоїти арабів за наш рахунок». За це він отримав заслужений докір від Білого дому в стилі Рейгана: «Коли я прошу вас про А, а ви пропонуєте Б, я вважаю це відмовою» [63]

На початку листопада 2001 р. Буш виступив з промовою в ООН, у якій він представив першу версію свого бачення мирного співіснування Ізраїльської та Палестинської держав [75]. Це був перший раз, коли американський президент так прямолінійно говорив про палестинську державу. Кілька днів по тому Колін Пауелл докладніше розповів про план двох держав у власній промові: «У нас є бачення регіону, де ізраїльтяни та араби можуть жити разом у мирі, безпеці та гідності. У нас є бачення регіону, де дві держави, Ізраїль та Палестина, живуть пліч-о-пліч у межах безпечних та визнаних кордонів...» [141].

Проте, після того як США перехопили іранський корабель зі зброєю для Арафата, на початку березня 2002 р., Шарон вирішив активізувати військові операції. Пауелл закликав до стриманості, а Білий дім демонстративно мовчав. В результаті Ізраїль розпочав масштабний наступ, щоб повторно окупувати більшу частину Західного берега та придушити інтифаду, а Арафат опинився в ізоляції [145, с 397-398].

В таких умовах Саудівська Аравія виступила з цікавою ініціативою визнання Ізраїлю, з рядом застережень. Однак коли ще один палестинський терорист-смертник вбив двадцять дев'ять осіб Ізраїль відповів жорстокою облогою міста Дженін, а президент Буш 4 квітня 2002 р. заявив: «Америка

визнає право Ізраїлю захищатися від терору», а згодом приголомшив багатьох арабських лідерів, назвавши Шарона «людиною миру» [175]. Коли Буша запитали про цей коментар понад два роки потому, він сказав, що Шарон «захищає свою країну від терористичних атак, так само, як і ми» [36].

Буш втратив довіру до Палестинської адміністрації і 24 червня 2002 р. заявив: «Мир вимагає нового та іншого палестинського керівництва, – сказав він, – щоб могла народитися палестинська держава». Коли це станеться, «Сполучені Штати підтримають створення палестинської держави, кордони якої та деякі аспекти її суверенітету будуть тимчасовими, доки не будуть вирішені в рамках остаточного врегулювання на Близькому Сході... Сполучені Штати не підтримуватимуть створення палестинської держави, доки її лідери не розпочнуть постійну боротьбу проти терористів та не ліквідують їхню інфраструктуру» [187]. США та Ізраїль тепер були повністю об'єднані як союзники у війні з тероризмом, і Арафат, на думку президента Буша, відтепер був не більше ніж молодшим членом осі зла. Добре поінформований ізраїльський журналіст написав, що заклик до усунення Арафата був частиною широкого зрушення в американській політиці на Близькому Сході, що Буш також прагнутиме змін в Іраку та Ірані, продовжуватиме війну з терором, намагатиметься ліквідувати зброю масового знищення та сприяти демократії, починаючи з Іраку та Палестинської автономії [48].

Однак підготовка США до війни в Іраку вимагала замирення ізраїльсько-палестинського конфлікту, що спонукало до розробки проектів миру, які не вдовільняли Шарона, який саме переміг на виборах, подвоївши місця «Лікуд» в новому Кнесеті. Як зазначав В. Квандт, «хоча безпека Ізраїлю, безумовно, була однією з причин початку війни з Іраком... ні Буш, ні його найближче оточення про це ніколи публічно не згадували» [145, с. 401].

Переконлива перемога США над Садамом Хусейном дала сподівання на можливість вирішення палестинської проблеми, і 30 квітня 2003 р. Держдепартамент США оприлюднив так звану «Дорожню карту» – черговий

проект миру, підтриманий також Росією, ЄС і ООН, що передбачав поетапні переговори, перемир'я та припинення конфлікту, а в перспективі – створення двох держав. Та незважаючи на окремі кроки палестинського керівництва та уряду Арієля Шарона до втілення «Дорожньої карти» в життя, цей план не був реалізований: чисельні теракти і збройні сутички між палестинцями і ізраїльтянами продовжувалися [22, с. 125]. Докази спроможності Буша бути миротворцем і плани близькосхідного турне американського президента розбилися об реальність [145, с. 404-405].

В таких умовах американсько-ізраїльське порозуміння міцніло: в середині квітня 2004 р. Шарон приїхав до Вашингтона і заручився підтримкою Буша, зокрема що Ізраїлю не доведеться ні повертатися до ліній 1967 р., ні приймати назад палестинських біженців [114]. Вважається, що поступливість Буша Шаронові, зокрема в питанні про будівництво Ізраїлем поселень, зумовлювалася в значній мірі прагненням здобути більше голосів єврейських виборців (20% у 2000 р.) на виборах 2004 р.

Одночасно з оголошенням перемоги Буша на виборах стало стало відомо що Ясір Арафат тяжко хворий. 11 листопада 2004 р. палестинський лідер помер. Його смерть збіглася з рішучим закликм найближчого іноземного союзника Буша, прем'єр-міністра Великої Британії Тоні Блера, розглядати ізраїльсько-палестинський конфлікт як головний пріоритет у своєму другому терміні. У відповідь Буш повторив свою відданість дводержавному врегулюванню, а також наполіг на тому, що палестинці матимуть продемонструвати свою відданість демократії, якщо вони хочуть отримати допомогу США в мирному процесі [145, с. 407-408].

Під впливом таких новин Джордж Буш заявив (про 2005 р.): «Наступний р. дуже важливий, оскільки він принесе мир. Іронія долі полягає в тому, що палестинці й Ірак стануть каталізаторами змін в тій частині світу, яка більше за інші їх потребує», і додав, що США розглядають вибори глави Палестинської Національної Автономії (ПНА) як можливість порозуміння з головою Виконкому ОВП Махмудом Аббасом [22, с. 125]. Проте кілька

раутів переговорів держсекретаря США Кондолізи Райс у 2005-2006 рр. з усіма сторонами конфлікту в кінцевому не привели до відчутних результатів. Тому адміністрація Буша-молодшого рішуче підтримала Ізраїль під час його військових дій проти ХАМАС в секторі Гази та в Лівані у липні-серпні 2006 р. Декларуючи не віддавання переваги «жодній зі сторін», Вашингтон поповнив постачання Ізраїлю «розумних» бомб та успішно відклав резолюцію ООН про припинення вогню, щоб Армія оборони Ізраїлю мала більше часу, щоб спробувати перемогти «Хезболлу». А Конгрес ухвалив резолюцію на підтримку Ізраїлю 410 голосами «за» та 8 «проти» [129, с. 77].

Ліванська війна 2006 р. продемонструвала, що американська громадськість не підтримувала є беззастережну підтримку Ізраїлю. Два окремі опитування показали, що 46 % американців вважали «Хезболлу» та Ізраїль однаково відповідальними за розпочаття конфлікту, а опитування USA Today/Gallup показало, що 65 % вважали, що США не повинні займати жодної зі сторін у конфлікті, що суперечить ідеї особливих відносин. На думку Джона Дж. Міршаймера та Стівена М. Волта безумовну підтримку Ізраїлю Білим домом та Конгресом можна пояснити не схвальною думкою більшості американців про Ізраїль, а впливом лобі. При цьому така політика не відповідала інтересам ні Америки, ні Ізраїлю, оскільки стратегія Ізраїлю у війні була «приречена на провал», а продовження конфлікту посилювало позиції «Хезболли» в Лівані [128, с. 306-333].

В такій ситуації Буш-олодший став першим президентом США, який прямо підтримав палестинську державу, але також виключив повернення Ізраїлю до кордонів червня 1967 р. Для цього він ініціював міжнародну конференцію, яка згодом перетворилася на «зустріч» 27 листопада 2007 р. в Аннаполісі. Махмуд Аббас відразу після повернення з США заявив, що «близькосхідний форум досяг своєї мети – запустити переговорний процес між палестинцями і ізраїльтянами», однак принципово не погоджувався з формулюванням «Ізраїль є країною євреїв», але палестинська сторона готова визнати Ізраїль країною, в якій проживають і євреї, й інші національності [22,

с. 126-127]. Таким чином саміт в Аннаполісі сприяв проведенню прямих переговорів та висунув «ще одну щедрю мирну пропозицію, але Аббас не відповів, і ці зусилля також провалилися» [79, с. 478].

Ще до зустрічі в Аннаполісі, в червні 2007 р. рух ХАМАС, який у 2006 р. переміг на виборах, захопив владу в секторі Гази і вигнав представників опозиційної партії ФАТХ. Відсутність зрушень у переговорах палестинців й ізраїльтян щодо близькосхідного врегулювання, а також атаки ХАМАС на Ізраїль призвели до чергової війни (операція «Литий свинець», 27 грудня 2008 р. – 18 січня 2009 р.). В США і Президент, і Конгрес відкрито підтримали операцію Ізраїлю, а в Раді Безпеки ООН США утрималися при голосуванні по резолюції 1860, яка була ухвалена 8 січня 2009 р. і закликала до негайного припинення вогню в Газі.

Надалі Буш-молодший вдосконалив механізм визначення масштабів американської допомоги Ізраїлю, започаткований Бушом-старшим. Починаючи з 1990 р., обсяг та компоненти цієї допомоги встановлювалися в меморандумах про взаєморозуміння (МОВ) на десятирічні періоди. Ідея полягала в тому, щоб встановити базовий формат безперервної дії без необхідності тривалих консультацій та обговорень щороку [79, с. 479]. Закон 2008 р. кодифікував обсяг та компоненти допомоги: вона визначалися формулою якісної військової переваги і зобов'язувала США забезпечити здатність Ізраїлю «протидіяти та перемагати будь-яку правдоподібну конвенційну військову загрозу з боку будь-якої окремої держави або можливої коаліції держав або з боку недержавних суб'єктів» [203]. Ця формула дозволила Ізраїлю отримати найсучаснішу та найякіснішу зброю, яку виробляють США, таку як винищувачі F-35.

Підсумком розвитку американсько-ізраїльських відносин за президентства Буша-молодшого стала відсутність успішних кроків до відродження мирної дипломатії. Жодної реальної угоди між сторонами арабо-ізраїльського конфлікту не було досягнуто. Натомість американська політика, за винятком деяких риторичних висловлювань на користь

палестинської держави, перейшла до безпрецедентного рівня підтримки ізраїльського уряду. Як зазначав В.Квандт, «Рідко який президент заходив так далеко, передаючи американську політику ізраїльському лідеру», аргументуючи це тим, що і за Клінтона, і за Буша кількість поселенців на Західному березі та в Газі зростала приблизно на 12 000 осіб на рік [145, с. 409]. Така ситуація сильно вдарила по авторитету США серед мусульманських держав регіону, зміцнюючи переконання про упередженість американської політики.

До кінця терміну перебування Буша на посаді він публічно говорив про політичні та географічні поступки, на які повинні піти як Ізраїль, так і палестинці, щоб встановити міцний мир у регіоні. Проте передбачення Буша про те, що мирний договір між Ізраїлем та Палестиною буде підписаний до його відходу з посади президента, не справдилося.

3.2. Американсько-ізраїльські стосунки за президентства Барака Обами

Ставши Президентом США Барак Гусейн Обама постав перед рядом проблем, серед яких, пов'язаних з американсько-ізраїльськими відносинами, були: нейтралізація негативних наслідків двох досить затратних, але нерезультативних компаній на Близькому Сході (Ірак та Афганістан) та ядерна програма Ірану. Їх вирішення вимагало надзвичайних зусиль, незважаючи на значний кредит довіри до нового президента [23, с. 408].

Незважаючи на протестантське віросповідання Обами, на початку 2009 р. мусульмани США закликали його відмовитися від зовнішньої політики Буша-молодшого: «Ми бажаємо побачити, як Ви інструктуєте Вашу адміністрацію на предмет того, що необхідно відновити консультації з мусульманськими лідерами всіх рівнів і політичної орієнтації», – заявили його симпатки [26, с. 188].

Значне посилення ісламістських та антиамериканських настроїв свідчили про втрату будь-якої довіри збоку мусульманських держав

Близького Сходу до США. Тому одним з першочергових завдань нового уряду стало відновлення довіри до американської влади та до США як надійного та стабільного зовнішньополітичного союзника [20, с. 81]. І невдовзі світове співтовариство почало асоціювати нову зовнішньополітичну стратегію США з терміном «перезавантаження». Нова політика Б. Обама спрямовувалася на пошук «спільної основи», «загальних пріоритетів», «зближення» і «посилення взаєморозуміння» усіх акторів міжнародних відносин [23, с. 408-409].

3-8 червня 2009 р. Обама здійснив державні візити до країн Європи та Близького Сходу. Під час виступу в Каїрському університеті, 4 червня Обама оголосив про початок «нової історії» з чистої сторінки для обох континентів, про спільну боротьбу США та Близького Сходу проти тероризму, екстремізму, сепаратизму та інших загроз міжнародному світовому порядку, віротерпимість тощо [20, с. 81]. Одним із ключових моментів цього звернення, стало питання іранської ядерної програми та арабо-ізраїльського мирного врегулювання. Президент США вперше чітко заявив, що ізраїльський уряд повинен припинити будівництво поселень на окупованих палестинських територіях, що США підтримають законні прагнення палестинців на створення власної держави, яка вже є існуючою реальністю [22, с. 128]. Президент наголошував на тому, що ХАМАС повинна визнати право Ізраїлю на самостійне існування, а Ізраїль, у свою чергу, має визнати Палестину [20, с. 81].

Шукаючи спільної мови з арабським світом, водночас Обама зробив знайому та давню заяву: «Міцні зв'язки Америки з Ізраїлем добре відомі. Цей зв'язок непорушний» [105]. При цьому він заявив: «Ізраїльтяни повинні визнати, що так само, як не можна заперечувати право Ізраїлю на існування, не можна заперечувати й право Палестини. США не визнають легітимності продовження ізраїльського будівництва поселень. Це будівництво порушує попередні домовленості та підриває зусилля щодо досягнення миру. Настав час припинити це будівництво поселень» [146].

Ці заяви були схвально сприйняті в мусульманських країнах, але в США виступ президента зустріли неоднозначно. А ізраїльський прем'єр Беньямін Нетаньяху лише через кілька днів після звернення президента Обама до Каїра виступив з «важливою промовою щодо зовнішньої політики» перед ізраїльською аудиторією, в якому окреслив основні політичні напрямки в арабському світі. У промові Нетаньяху ризикнув підтримкою свого коаліційного уряду, чітко виклавши підтримку Ізраїлем рішення про створення двох держав, утримання від будівництва нових поселень, а також заклик до арабських сусідів долучитися до мирного переговорного процесу : «Сьогодні ввечері я звертаюся до лідерів арабських країн і кажу: Давайте зустрінемося. Давайте поговоримо про мир. Давайте укладемо мир. Я готовий зустрітися будь-коли, в будь-якому місці, в Дамаску, в Ер-Ріяді, в Бейруті, а також в Єрусалимі... Я звертаюся до вас, наших палестинських сусідів, і до керівництва Палестинської адміністрації. Давайте негайно розпочнемо мирні переговори без попередніх умов. Ізраїль дотримується міжнародних угод і очікує, що всі сторони виконають свої зобов'язання» [146]. Нетаньяху поєднав звернення з наполяганням на тому, що «фундаментальною умовою для припинення конфлікту є публічне, обов'язкове та щире визнання палестинцями Ізраїлю національною батьківщиною єврейського народу» [146].

Вважається, що Президент Барак Обама був одним із найбільш пропалестинських президентів в історії Америки. Спочатку він намагався просувати мир через спеціального посланника Джорджа Мітчелла, а потім через державного секретаря Джона Керрі. Він тиснув на Беньяміна Нетаньяху, щоб той публічно підтримав рішення про створення двох держав – Ізраїлю та палестинської держави на Західному березі річки Йордан та в секторі Гази, та заморозив будівельну діяльність на Західному березі річки Йордан. Це були умови Аббаса для поновлення переговорів з Ізраїлем. Проте побоювання Б. Обама порушити «особливі відносини» з Ізраїлем отримали жорстку критику від радикально налаштованих кіл палестинського уряду,

наголошуючи при цьому, що Б. Обама повторює ті ж самі помилки, що були у попереднього уряду [20, с. 81]. З іншого боку Б. Обама, ведучи більш жорстку політику стосовно Ізраїлю, зустрів опір і нерозуміння зі сторони уряду Б. Нетаньяху, який заявив, що це питання буде вирішуватись лише в межах Ізраїлю та Палестини, без «зайвих свідків» [20, с. 81].

У червні 2009 р. Нетаньяху оголосив про свою підтримку створення палестинської держави (у «Промові Бар-Ілана»), а в листопаді заморозив будівництво поселень на 10 місяців, проте Аббас відмовився поновлювати переговори [79, с. 478]. Така ситуація, за логікою досвіду попередніх переговорів і американсько-ізраїльських суперечок мала б призвести до поступової переоцінки ситуації американським президентом і схиляння його на проізраїльські позиції, однак Обама залишився на початковій.

З весни 2010 р. розпочалася підготовка переговорів про врегулювання Палестинської проблеми, у ході якої відбулася поїздка держсекретаря Хіларі Клінтон на Близький Схід. Переговори зацікавлених сторін розпочалися 2 вересня 2010 р., наприкінці року вони зайшли в глухий кут. Причиною розриву стало невизнання ПНА Ізраїлю як єврейської держави, а також відхилення Ізраїлем пропозиції про заморожування будівництва поселень на Західному березі річки Йордан, що призвело до перерви в переговорах і спроб ПНА апелювати до ООН. 23 вересня 2011 р. лідери ПНА надіслали листа до Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН із заявкою про прийняття «Держави Палестина» до ООН як повноправного члена [22, с. 128]. Заявку було передано на розгляд Комітету Ради Безпеки з прийому нових членів. Для схвалення заявки було потрібно дев'ять голосів членів Ради Безпеки за відсутності вето з боку будь-якого з п'яти постійних членів. США виступили проти цієї ініціативи і пригрозили застосувати своє право вето, через що Комітет не зміг винести позитивну рекомендацію.

Оскільки заявка на повне членство зайшла в глухий кут, Палестина згодом звернулася до Генеральної Асамблеї і 29 листопада 2012 р. отримала статус держави-спостерігача, що не є членом ООН, завдяки переважній

більшості голосів.

Однією з найбільших передвиборчих обіцянок Обама було припинення війни в Іраку та виведення військ з Близького Сходу. Така обіцянка виглядала не пов'язаною з ізраїльськими відносинами, але завершивши війну у 2011 р. американський президент не бажав вплутуватися в нові війни, конфлікти пов'язані з «арабською весною», загрозою для Ізраїлю з боку ХАМАС та Ірану, що зробило США, за деякими оцінками, «слабкими та розгубленими» [90, с. 62]. Тому адміністрація Обама головним чином намагалася запобігти примусу США до участі в будь-яких довгострокових конфронтаціях чи війнах. Навіть риторика Обам показує такі наміри: якщо у промовах Обама щодо Ізраїлю в 2008 р. він погоджується з тим, що «Ізраїль має право захищатися від агресорів», то в промові 2013 р. він виступав за мирне рішення щодо створення двох держав. Така ситуація призвела до незначного зростання рейтингу Обама і США як серед арабів, так і в Ізраїлі, попри критику [146].

Незважаючи на непорозуміння і суперечки, міжнародні відносини слід вважати успішними, доки вони працюють. Поки Ізраїль та США підтримували відносини співпраці, незважаючи на публічну критику їх лідерів, із взаємини були і залишалися успішними. Адже незважаючи на усі попередні заяви США підтримували Ізраїль в ООН. Також науковці згадують мовчазну реакцію адміністрації Обама на рішення прем'єр-міністра Нетаньяху щодо будівництва у Східному Єрусалимі як свідчення розмивання відносин [47]. Однак головним бажанням адміністрації Обама було уникати конфронтації. І якби його адміністрація зайняла більш формальну позицію з цього питання, виникла б напруженість з усіх боків.

Наступною важливою спробою Президента США з врегулювання близькосхідних протиріч стала його спроба вийти на комплексну нормалізацію відносин з Іраном через укладання з ним всеосяжної угоди щодо ядерної програми та співробітництва з ним у розв'язанні низки найважливіших проблем – передусім сирійської. Тим самим Обама зробив

ставку на якісну перебудову всього каркасу близькосхідної системи регіональної безпеки. Заради вирішення цього завдання американська адміністрація ініціювала, разом з Францією, Німеччиною, Великою Британією, Китаєм та Росією, укладання з Іраном 24 листопада у Женеві проміжної угоди з іранської ядерної програми. Зазначені кроки Вашингтона викликали відкрите невдоволення не лише Ізраїлю, а й його близькосхідних союзників, зокрема Саудівської Аравії, яка навіть відмовилась зайняти місце непостійного члени Ради Безпеки ООН [27, с. 41].

Гостра суперечка між США та Ізраїлем щодо угоди з Іраном 2015 р. стала прикладом того, як обидві країни нав'язують свої погляди одна одній, як їхні відносини залишаються міцними протягом багатьох років, незважаючи на ускладнення і жорстку взаємну критику. Причиною до суперечки стала зміна поглядів адміністрації Обама на Іран. Ці погляди спочатку були досить жорстким, потім пом'якшилися до до такої міри, що прем'єр-міністр Ізраїлю відреагував нестримним гнівом. Виступаючи в Атланті в травні 2012 р. та в Єрусалимі в березні 2013 р. віце-президент Джозеф Байден та президент Барак Обама зазначали, що політика Вашингтона щодо Ірану не полягає в «стримуванні», а у вересні 2013 р. президент Обама сказав: «Ми рішуче налаштовані запобігти розробці Іраном ядерної зброї; ми не прагнемо зміни режиму та поважаємо право іранського народу на доступ до мирної ядерної енергії» [135].

Гостра критика, що вибухнула між ізраїльськими та американськими лідерами у 2014 р., уособлювала швидке погіршення відносин між двома керівниками держав. Погіршення публічної риторики у взаєминах простежується ще з 2011 р., коли США відстоювали позицію арабо-ізраїльського врегулювання на основі повернення Ізраїлю до кордонів 2011 р. [112]. Відносини у сфері безпеки між двома державами почали страждати у 2014 р., коли США затримали поставки ракет Hellfire до Ізраїлю під час війни проти ХАМАС влітку 2014 р. І в минулому між ізраїльськими та американськими лідерами були конфлікти, проте жоден з них не досяг рівня

особистої ворожнечі, який спостерігався у 2014 р., коли міністр оборони Ізраїлю Моше Яалон зневажливо назвав мирні зусилля державного секретаря Джона Керрі «нав'язливими та месіанськими», а «вищі посадовці адміністрації» висміяли Нетаньяху як «дурня» та «боягуза» [74].

Протягом наступного року США та європейські держави уклали угоду з Тегераном, за якою фінансово обтяжливі санкції ООН та США щодо Ірану мали бути зняті в обмін на суворі обмеження доступу Ірану до виробництва ядерної зброї. Поки готувалася угода, двосторонні публічні відносини сильно погіршилися. Приязні аналітики з усіх боків оцінили, що похмура ворожість президента та прем'єр-міністра досягла історично низької точки, яка загрожувала безповоротним глибоким заморожуванням відносин між Вашингтоном та Ізраїлем, подібним до «переоцінки» Форда у 1975 р., але, як очікувалося, набагато довше: за словами К. Штайна «так само сильно, як зокрема в останні дні адміністрації Картера, коли прем'єр-міністр Бегін чітко дав зрозуміти всім, хто хотів слухати, що Джиммі Картера не слід переобирати на другий термін президентом. Відносини між Обамою та Нетаньягу стали відверто похмурими» [178].

Наприкінці лютого 2015 р. прем'єр-міністр Ізраїлю Нетаньяху навіть звинуватив США у «відмові» від спроби зупинити розробку Іраном ядерної зброї. А найбільш неприємним апогеєм у суперечці між Обамою та Нетаньяху стало прийняття Нетаньяху, під час візиту до США, запрошення спікера Палати представників від Республіканської партії звернутися до Конгресу з іранського питання. Сорокахвилинна промова Нетаньяху проти угоди, що обговорювалася, була оцінена як нав'язливий акт. Багато проізраїльських американських єврейських лідерів, серед яких були демократи та республіканці, висловили глибокий гнів щодо ізраїльського прем'єр-міністра за те, що той прийшов до Конгресу та виступив проти чинного президента США (Це був п'ятий випадок, коли ізраїльський прем'єр-міністр виступав на спільному засіданні Конгресу, що є рекордом для прем'єр-міністрів або глав держав, які виступають на спільних засіданнях

з часів Другої світової війни). Радник з національної безпеки Сьюзен Райс заявила, що візит Нетаньяху до США та його звернення до спільного засідання Конгресу був «руйнівним для [двопартійної] структури [американо-ізраїльських] відносин» [61].

Попри це у липні 2015 р. між Іраном, з одного боку, та США, Китаєм, Францією, Німеччиною, Росією, Великою Британією та ЄС, з іншого, було підписано Спільний всеохоплюючий план дій. Він був підкріплений резолюцією Ради Безпеки ООН. У вересні 2016 р. адміністрація Обама завершила десятирічний пакет військової допомоги Ізраїлю на суму 38 мільярдів доларів. І вже в останній декаді грудня 2016 р. адміністрація Обама розкритикувала Ізраїль в Організації Об'єднаних Націй за його неправомірне поводження з окупованими територіями. 23 грудня була прийнята резолюція 2334 Ради Безпеки ООН. Посол США в ООН утримався, що дозволило Раді Безпеки прийняти резолюцію, яка назвала Єрусалим окупованою територією [98], що було неприємно ізраїльському керівництву. П'ять днів по тому, демонструючи свій гнів щодо Нетаньяху, державний секретар Джон Керрі виступив з різкою критикою політики Ізраїлю [167]. Це була чи не найбільш детальна критика Ізраїлю, яку будь-коли робив державний секретар США.

Однак, незважаючи на критику і взаємні звинувачення, дії Вашингтона говорили голосніше за слова. Так одним із найвідоміших проізраїльських кроків адміністрації Обама стало прийняття «Закону про стратегічне партнерство між США та Ізраїлем 2013 року». Закон робить Ізраїль головним стратегічним партнером США і уповноважує Президента визначати спільну діяльність між США та Ізраїлем. Також документ закликає Президента надати допомогу у вдосконаленні ізраїльських систем протиракетної оборони, посилити можливості США щодо збільшення обсягів оборонних запасів, що базуються за кордоном, та інших поставок Міністерства оборони до Ізраїлю. Попри критику Нетаньяху, на зустрічах з ним Обама підтверджував незмінну прихильність своєї адміністрації безпеці Ізраїлю: «Як я вже неодноразово говорив, безпека Ізраїлю є одним з головних

пріоритетів моєї зовнішньої політики... Ізраїль має не тільки право, а й обов'язок захищати себе» [10].

У розпал взаємної критики 1 березня 2015 р. на сайті Білого Дому були оприлюднені 5 фактів, які яскраво демонстрували справжню природу «відносини США та Ізраїлю за часів президента Обама», а саме їх розростання до безпрецедентного рівня, зокрема що:

- Ізраїль отримав понад 20,5 мільярда доларів військового фінансування США (FMF) з 2009 р.;
- у 2014 р. США виступили проти 18 антиізраїльських резолюцій Генеральної Асамблеї ООН
- Президент Обама неодноразово підтримував Ізраїль у його прагненні до миру зі своїми сусідами [130].

У вересні 2016 р. на сайті Білого Дому було оприлюднено дані про новий 10-річний Меморандум про взаєморозуміння з Ізраїлем щодо надання допомоги у сфері безпеки, що став «найновішим відображенням непохитної відданості президента Обама безпеці Ізраїлю» [67]. Згідно нього адміністрація Обама зробила найбільше окреме зобов'язання щодо військової допомоги в історії США на той час – його загальна вартість на 2019-2028 фінансові роки становила 38 мільярдів доларів США. Крім того публікація уточнювала і узагальнювала суму коштів наданих США Ізраїлю за президентства Обама з іноземного військового фінансування (FMF) з 2009 по 2016 р. та їх цільове призначення:

- Ізраїль залишався провідним світовим одержувачем фінансової допомоги США. З моменту вступу на посаду президента Обама США надали Ізраїлю понад 23,5 мільярда доларів допомоги FMF (з 2009 по 2016 р.). У 2016 фінансовому році США надали Ізраїлю допомогу FMF на суму 3,1 мільярда доларів США і таку ж суму Адміністрація запросила для Ізраїлю на 2017 р. ;
- Окрім фінансування FMF, під керівництвом президента Обама США надали Ізраїлю понад 3 мільярди доларів на фінансування протиракетної

оборони для програм та систем, зокрема понад 1,3 мільярда доларів лише на систему «Залізний купол», «Праща Давида» та «Стріла-3»;

- США надали Ізраїлю безпрецедентний доступ до найсучаснішої військової техніки у світі, включаючи: винищувачі F-35, вантажні літаки C-130; чотири корвети SAAR 6; літаки F-15; ракети Hellfire; тощо;

- Підписаний президентом Обамою у грудні 2014 р. Закон про стратегічне партнерство між США та Ізраїлем дозволяє витратити 3 мільйони доларів на пілотні дослідницькі програми між ізраїльськими урядовими установами та Міністерством внутрішньої безпеки США; Підрозділи Міністерства оборони співпрацюють з Армією оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), надають їй різні форми допомоги і підтримки[67].

Тривала та надзвичайно гнівна суперечка між Нетаньяху та Обамою раптово припинилася, коли останній залишив посаду. А коли Обама залишив посаду, два шановані ізраїльські аналітики, Амос Харель та Шай Фельдман, похвалили його адміністрацію за те, що вона вивела оборонні відносини двох країн на рівень співпраці та близькості, якого раніше не було [68].

Висновки до розділу 3

Отже ускладнення американсько-ізраїльських відносин доби президентства Джорджа Буша-молодшого і їх окремі критичні оцінки зумовлюються реалізацією Сполученими Штатами головного завдання після 11 вересня – боротьбою з тероризмом. Це завдання вимагало створення широкої антитерористичної коаліції, і, відповідно примирення ісламських держав та Ізраїлю, припинення вогню, відновлення політичного діалогу, врегулювання в Секторі Гази і на Західному Березі річки Йордан, на Голанських висотах. Схиляння Сполученими Штатами Ізраїлю до миру сприймалося ним як «спроби заспокоїти арабів за наш рахунок», що зумовило напруження у стосунках. Перша постановка питання про створення палестинської держави американською адміністрацією завершилася його переведенням в площину участі в війні з тероризмом та залежності від

порозуміння палестинців з Ізраїлем. А борючись з тероризмом США, за винятком окремих риторичних висловлювань на користь палестинської держави, перейшли до безпрецедентного рівня підтримки ізраїльського уряду.

Головним завданням близькосхідної політики США доби Барака Обами стали нейтралізація наслідків війн США в регіоні та відновлення довіри ісламських арабських країн до США, усунення викликів «Арабської весни» та ядерної програми Ірану – екзистенційного ворога Ізраїлю та США. Намагання примирити сторони конфлікту наштовхнулося на проблеми визнання палестинцями Ізраїлю національною батьківщиною єврейського народу, ізраїльських поселень, які арабські сусіди сприймали як колонізацію, опір уряду Бен'яміна Нетаньяху, який прагнув вирішувати суперечки з сусідами «без зайвих свідків», тобто без вказівок і без урахування інтересів США, але при цьому мати повну підтримку Вашингтона. Це стосувалося і ядерної програми Ірану, й призвело в підсумку до гострої взаємної критики. Попри це, оборонні відносини, співпраця і допомога США Ізраїлю сягнули безпрецедентного рівня.

РОЗДІЛ 4. ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АМЕРИКАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

4.1. Активізація відносин США та Держави Ізраїль за першої адміністрації Дональда Трампа

Передвиборна риторика Дональда Трампа відрізнялася від позицій попередників. Новообраний президент не лише критикував політику своїх попередників щодо недостатньої допомоги Ізраїлю – єдиній демократії регіону і важливому партнеру США, а й надмірну підтримку ними арабських монархій Перської затоки та [7, с. 73].

У Стратегії національної безпеки адміністрації Дональда Трампа 2017 р. було зазначено, що США не вважають ізраїльсько-палестинський конфлікт головним подразником, який перешкоджає миру та процвітанню на Близькому Сході. Натомість основними визнавалися загрози, що виходять від «джихадистських терористичних організацій» та Ірану. Крім того, у цій стратегії стверджувалося, що «арабські держави дедалі більше знаходять спільні інтереси з Ізраїлем у протистоянні спільним загрозам», що стосується головним чином потепління відносин з так званими «поміркованими» арабськими державами, які виступають проти Тегерана та нормалізували зв'язки з Ізраїлем [183].

22 травня 2017 р. президент США Д. Трамп здійснив перший офіційний візит до Ізраїлю. Тоді ж, порушивши багаторічну традицію своїх попередників оминати тему Єрусалиму, він вперше в історії очільників США відвідав Старе Місто [4, с. 333]. Результатом стало рішення 7 грудня 2017 р. визнати Єрусалим столицею Ізраїлю та перенести туди посольство США. Хоча закон про перенесення посольства до Єрусалиму був прийнятий ще в 1995 р. [101], з міркувань національної безпеки попередні президенти не втілювали його в життя аж до травня 2018 р. А в березні 2019 р. Генеральне консульство США в Єрусалимі, яке раніше було незалежною дипломатичною місією для палестинців, перейшло під юрисдикцією посольства США в

Ізраїлі, а також Президент Трамп визнає претензії Ізраїлю на суверенітет Голанських висот [207]. Цим адміністрація Трампа схвалила силове захоплення Ізраїлем території, тим самим легітимізувавши де-юре анексію Східного Єрусалиму Ізраїлем. Трамп виправдав цей крок, стверджуючи, що немає жодних імперативів національної безпеки, які б забороняли його, і що дипломатичні місії повинні бути в столиці. Так, за різними судженнями, Трамп сподівався підвищити свою популярність серед євангельської громади США та заспокоїти свого головного спонсора – єврейського лобіста Шелдона Адельсона [131].

Як підкреслювали арабські автори, перенесення посольства до Єрусалиму має два суттєві наслідки: по-перше, вводить ізраїльтян в оману, що конфлікт можна остаточно вирішити без поділу Священного міста; по-друге, розлючує палестинців, ігноруючи той факт, що для них Єрусалим уособлює «збереження ідентичності, культури та релігії» [54, с. 46; 73, с. 128-129]. В результаті Ізраїль, спираючись на визнання урядом США Єрусалима столицею Ізраїлю, у травні 2021 р. спробував виселити 36 палестинських сімей, які проживали в єрусалимському районі Шейх-Джарра [173]. Зіткнувшись із загрозами своєму існуванню в Єрусалимі, палестинці, які проживають у місті, об'єдналися з тими, хто живе на Західному березі річки Йордан, у Газі, всередині Ізраїлю та в діаспорі, взявши участь у масштабних протестах під гаслом «Врятуйте Шейх-Джарру» [104]. Ці протести переросли у війну проти Гази у травні 2021 р. [38].

Ще одним проізраїльським кроком адміністрації Трампа у Близькосхідному врегулюванні стала її позиція щодо єврейських поселень за межами визначених ООН меж Ізраїлю, які розглядалися арабами як колонії та окупація [73, с. 129]. Роками США офіційно вдавали, що виступають проти єврейських поселень на Західному березі річки Йордан, навіть називаючи їх перешкодою на шляху до миру. У 2016 р. адміністрація Обами утрималася від вето на резолюцію 2334 Ради Безпеки ООН, яка підтвердила, що створення ізраїльських поселень на Західному березі річки Йордан «не

має юридичної сили та є кричущим порушенням міжнародного права, а також серйозною перешкодою для досягнення рішення про створення двох держав та справедливого, міцного та всеохоплюючого миру» [190]. На противагу позиції Обама та відповідно до інших своїх проізраїльських рішень, у 2019 р. адміністрація Трампа заявила, що вважає будівництво та розширення ізраїльських поселень на палестинській землі «не суперечливим міжнародному праву» [95]. У 2019 р. Майк Помпео став першим державним секретарем США, який відвідав ізраїльське поселення на окупованому Західному березі річки Йордан [111]. Описуючи цю чітку позицію, Калі Робінсон сказала: «Якщо Сполучені Штати вже дали жовте світло на розширення поселень, адміністрація [Трампа] просто дала зелене» [156].

По суті, легалізуючи або «узаконуючи» [134, с. 29] ізраїльські поселення, адміністрація Трампа знову справила значний трансформаційний вплив на конфлікт, загостривши напруженість у регіоні та підірвавши принципи міжнародного права, дозволивши «захоплення території силою» [41]. Визнання поселень частиною Ізраїлю не залишає жодних можливостей для створення життєздатної палестинської держави, що свідчить про відхід США від рішення про створення двох держав без пропозиції альтернативи. Як зазначали аналітики, «...Трампа добре справляється зі “знесенням” Угоди Осло... Але проблема полягає в тому, що він не замінює його альтернативною моделлю вирішення конфлікту, окрім зусиль нав'язати результат палестинцям» [73, с. 130].

Одним із проявів проізраїльської стратегії Трампа був його амбітний план «Мир до процвітання», який також називають «Угодою століття» [139]. План складався з двох частин – економічної та політичної. Економічну частину було представлено на семінарі в Бахрейні в червні 2019 р. за участю бізнесменів та політиків з усього світу. Ідея «Угоди» полягала в тому, щоб підготувати комплексний пакет економічного розвитку Західного берега, Гази, Йорданії та Єгипту з запропонованим бюджетом у 50 мільярдів доларів. Палестинці бойкотували семінар і вимагали, щоб арабські держави не брали

в ньому участі, стверджуючи, що економічна частина – це не що інше, як хитрощі для купівлі добробуту за рахунок палестинського прагнення до незалежності. Політична частина була оприлюднена 28 січня 2020 р. і пропонувала палестинцям державу, що включала понад 70% Західного берега плюс сектор Гази та столицю на периферії Східного Єрусалиму [184].

Цей план передбачав фрагментацію палестинських територій, обмеження палестинців у розрізнених зонах на Західному березі річки Йордан та поширення контролю Ізраїлю на решту менш населених районів, що включають значну кількість існуючих єврейських поселень, що узгоджується з політикою Ізраїлю після війни 1967 р: «максимум землі з мінімальною кількістю палестинців» [73, с. 123]. «Угода» надає Ізраїлю повний суверенітет над неподільним Єрусалимом, підтримує анексію єврейських поселень та позбавляє палестинських біженців права на повернення. Крім того, план обмежує право вільного пересування людей і товарів до палестинських анклавів, а Ізраїль анексував долину річки Йордан та всі її поселення [139].

Ізраїль принципово прийняв план, але палестинці категорично його відхилили [4, с. 338-339; 79, с. 478], незважаючи на те, що Саудівська Аравія та держави Перської затоки підтримали «Угоду століття» та навіть чинили тиск на ПНА, щоб вона пом'якшила свої позиції та погодилася на переговори щодо угоди [208]. Палестинська відмова від багатьох мирних планів підтвердила відомий жарт міністра закордонних справ Ізраїлю Абби Ебана про те, що «вони ніколи не втрачали можливості втратити мир» [79, с. 478]. Окремі науковці стверджують, що палестинці ніколи не були зацікавлені в припиненні конфлікту з Ізраїлем, і навіть процес в Осло був розроблений ними для продовження конфлікту з Ізраїлем з покращених стратегічних позицій на Західному березі річки Йордан та в Газі [107; 87; 164]. Посередництво США було успішним з усталеними державами – Єгиптом та Йорданією, але провалилося з палестинцями, частково тому, що США мали набагато більший вплив на Ізраїль і набагато менший на палестинців.

Проте існує і інша точка зору, згідно якої про ізраїльські кроки і заходи адміністрації Трампа підірвали віру в дипломатію як інструмент врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту і завдали шкоди у сферах переговорів та посередництва.

Хоча переговори попередніх десятиліть між Ізраїлем та палестинцями (двосторонні або через посередників) були неефективними, різні адміністрації США використовували їх для врегулювання та/або стримування конфлікту. З «Візією» Трампа та його спробою змусити палестинців здатися щодо Єрусалиму, поселень та прав біженців на повернення переговори перестали бути прийнятними для палестинців, які відкинули не лише переговори з Ізраїлем, а й із адміністрацією США, оскільки вони лише надали Ізраїлю «прикриття для розширення цих поселень» [35, с. 22]. Схожу оцінку тривалим переговорам дає і Шон Макмехон: вони є «не просто засобом, за допомогою якого було побудовано ізраїльський колонізаційний режим Палестини. Вони є частиною режиму позбавлення володінь. Вони контролюють палестинську діяльність... та ізолюючи палестинців від часу» [127, с. 6].

Але дії Трампа підірвала довіру до переговорів також і серед ізраїльтян. Виняткова підтримка Трампа дала Ізраїлю переваги, яких той не зміг досягти за 25 років переговорів з міжнародною спільнотою: вона визнала Єрусалим столицею Ізраїлю та «легалізувала» його незаконні колонії без потреби в будь-яких поступках. Іншими словами, Трамп не залишив Ізраїлю жодних стимулів для участі в змістовних переговорах з палестинцями, де від обох сторін очікувалося б компромісів для досягнення прийнятного рішення та припинення конфлікту. Визнання Трампом у березні 2019 р. анексії Ізраїлем сирійських Голанських висот, окупованих у 1967 р., перешкоджало наступному порозумінню [208; 76]. А тривала підтримка США Ізраїля викликала зневіру в США і їх іміджі «чесного брокера» засвідчили їх упередженість [73, с. 132-133].

Палестинці терпіли цю упередженість, ці «особливі стосунки» за Обами [161]. Натомість Трамп вивів цю упередженість на новий рівень, повністю прийнявши ізраїльський порядок денний, зокрема щодо ключових питань конфлікту. У 2017 р. вважалося, що «це цілком може бути найсерйознішим поворотом у політиці США на Близькому Сході з тих пір, як США взяли під контроль мирний процес у 1990-х роках» [64]. Своєю різкою упередженістю Трамп добився того, що палестинці відмовилися від США як посередника та відмовилися брати участь у будь-яких спробах врегулювання конфлікту за участі Вашингтона, покладали сподівання і закликали до відновлення ролі «Квартету» (ООН, США, Росія, ЄС) [138], висловивши готовність «відновити переговори з Ізраїлем під егідою «квартету», а також на основі міжнародного права та резолюцій ООН» [65].

Тому ОВП подала офіційні заявки на вступ до міжнародних організацій, що викликало рішучий опір адміністрації Трампа. Так, у 2018 р. адміністрація Трампа закрила офіс ОВП у Вашингтоні, звинувативши палестинців у «прагненні покарати Ізраїль через Суд», а США вийшли зі складу Ради ООН з прав людини на знак протесту проти позиції Ради, яка критикувала Ізраїль за його ставлення до палестинців. Попри це за адміністрації Трампа ПА подала листа з проханням про членство Держави Палестина в Конференції ООН з торгівлі та розвитку, приєдналися до Організацій із заборони хімічної зброї, Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Конвенції ООН з боротьби з опустелюванням [73, с. 134-135].

Складно пояснити таке сприяння США Ізраїлю у 2017-2021 рр. винятково економічними факторами. Економічні та комерційні відносини між США та Ізраїлем за президентства Трампа базувалися на двосторонній торгівлі товарами та послугами на суму близько 50 млрд дол США щорічно. З моменту підписання Угоди про вільну торгівлю в 1985 р. до передковідного 2019 р. двостороння торгівля товарами та послугами між США та Ізраїлем зросла у вісім разів, що зробило США найбільшим торговельним партнером Ізраїлю. Експорт товарів США до Ізраїлю у 2019 р. становив 14,7 млрд дол

США, а імпорт – 19,6 млрд дол США. Експорт послуг США до Ізраїлю у 2019 р. оцінювався в 5,7 млрд дол США, а імпорт – 7,4 млрд дол США. Також США та Ізраїль також координували науковий та культурний обмін через ряд фондів [188].

Більший вплив на міждержавні стосунки здійснювала громадська думка, яка здавна була значним фактором у особливих відноинах між США та Ізраїлем, оскільки вона впливає на політиків та членів Конгресу. Американська громадськість здавна прихильно ставилася до Ізраїлю та підтримувала його політику щодо арабських держав та палестинців [78; 80]. Однак за останнє десятиліття спостерігається певне погіршення цих поглядів.

Схвальне ставлення американців до Ізраїлю були здебільшого стабільними з 2000 по 2022 р. Рейтинги схвалення Ізраїлю зросли з 62% у 2000 р. до 71% у 2022 р. [160]. Найвищі співвідношення сприятливих і результатів, 74%, були зареєстровані відповідно у 2018 та 2019 роках під час президентства Трампа, і, ймовірно, відображали його теплі та тісні зв'язки з Ізраїлем. Більшість американців вважала Ізраїль «близьким» та «важливим союзником США» і вважала, що підтримка Ізраїлю з боку США була «адекватною» або «занадто недостатньою» [160].

Інакша динаміка симпатій. У 2019-2022 рр. мало місце поступове зниження ізраїльських балів та зростання палестинських [160]. Причиною могла бути політична поляризація в США, оскільки опитування показали значне зниження балів демократів та лібералів, яких могли відчужити тісні стосунки між Нетаньягу та Трампом і відсутність мирного процесу з палестинцями. Зниження також спостерігалось в ставленні молоді, меншин і навіть американських євреїв [79, с. 481-484].

На негативні зміни у ставленні вплинули два фактори: рівень релігійності та політична орієнтація. Ті, хто є більш ортодоксальними та більше залученими до єврейської громади, були більш проізраїльськими, ніж інші групи. Високий рівень змішаних шлюбів та загальний занепад релігії в США підірвали прихильність до Ізраїлю. Тривали дебати щодо

дистанціювання молодих американських євреїв від Ізраїлю. Девід Грейзборд припускав, що молоді американські євреї звикли до американської моделі єврейської ідентичності, яка зосереджена на дуже специфічному понятті релігії [83]. Ізраїль та сіонізм ставлять цю модель під сумнів. Теодор Сассон, Карл Кадушін та Леонард Сакс стверджували, що хоча молодь дійсно більш відсторонена, існує елемент життєвого циклу, і з віком євреї, як правило, менш віддалені від Ізраїлю [163]. А Дов Ваксман стверджував, що молоді американські євреї більш критично ставилися до політики ізраїльського уряду ніж старші американські євреї [198], адже молодь набагато менш релігійна, а отже, менше цікавиться Ізраїлем, отримує значну частину інформації про Ізраїль та конфлікт «зі спотворених та сумнівних джерел» та в університетах, де їх залякують антиізраїльським рухом за бойкоти, позбавлення від інвестицій та санкціями (BDS) [79, с. 485].

Протягом десятиліть Ізраїль користувався двопартійною підтримкою в Конгресі США, де як демократи, так і республіканці рішуче та ентузіастично підтримували єврейську державу [53]. Однак за останні п'ятнадцять років політична поляризація в США, нахил ліворуч у Демократичній партії та певні політичні рішення Бельяміна Нетаньягу зашкодили підтримці двопартійності. Політична поляризація зменшила двопартійність у багатьох сферах американського суспільства, включаючи ставлення до Ізраїлю. Прогресивне крило Демократичної партії під керівництвом сенаторів Берні Сандерса та Елізабет Воррен набирало сили та впливу, підтримувало рух BDS, скорочувало та обумовлювало військову допомогу, а також вимагало тиску та санкцій на Ізраїль, щоб той змінив свою політику в конфлікті з палестинцями. Оскільки близько 70% американських євреїв є демократами [200], розкол між Ізраїлем та партією мав значний негативний вплив на їхнє ставлення до Ізраїлю [159].

Даніель Гордіс досліджував розкол між євреями Ізраїлю та Америки і стверджував у праці «Ми розділені», що вони мають принципово різні уявлення. Більшість американських євреїв покладають провину на Ізраїль за

те, як він врегулював конфлікт з палестинцями. Тобто причина розриву полягає не в тому, ким є Ізраїль, а в тому, що Ізраїль робить. Ставлення до Ізраїлю все ще дуже сприятливе, але є ознаки розколу, спричиненого різкими політичними змінами та серйозною політичною поляризацією як в Ізраїлі, так і в США: ліберальні американські євреї стверджують, що Ізраїль сьогодні відмовився від основ юдаїзму, тоді як ізраїльські лідери у відповідь звинувачують американських євреїв у відмові від Ізраїлю [81].

В будь-якому випадку, незважаючи на різні оцінки американо-ізраїльських відносин, адміністрація Трампа доклала чимало зусиль до врегулювання ситуації на Близькому Сході, відстоюючи при цьому інтереси Ізраїлю. Цьому сприяло і порозуміння лідерів двох держав, відсутність між ними конфліктів. Проте відсутність конфліктів не стала запорукою поглиблення взаємин: незважаючи на напруженість у відносинах за часів адміністрації Обама, саме Обама вирішив поновити 10-річний пакет військової допомоги Ізраїлю на загальну суму 38 мільярдів доларів. А Дональд Трамп, якого вважають великим прихильником Ізраїлю, просто продовжив пакет Обама без жодних доповнень. Тим часом Ізраїль зазнав більших операційних витрат, оскільки коли у 2018 р. США вийшли з ядерної угоди з Іраном та відновили проти нього жорсткі санкції в рамках кампанії «максимального тиску», Ізраїль постав перед потребою нейтралізувати зусилля Ірану щодо проникнення в Сирію та ракети, які Іран надав «Хезболлі» [157].

Незгода ПНА на реалізацію Угоди століття Трампа спонукала американського президента посприяти досягненню угод і порозуміння Ізраїлю з його державними сусідами, і в такий спосіб позбавлення ПНА підтримки задля подальшої поступливості. Підготовка угод мала не лише міжнародне, а й внутрішньополітичне значення для США і Ізраїлю – адже в грудні 2014 р. мали відбутися президентські вибори в США, а в Ізраїлі протягом року було проведено троє позачергових виборів у Кнесет : у квітні 2019 р., вересні 2019 та березні 2020 р. Адміністрація Трампа відіграла

важливу роль у просуванні угод, і у Вашингтоні були ті, хто стверджував, що президентом керували внутрішні міркування, а саме бажання залучити єврейських виборців на свій бік, а також допомогти Нетаньяху в ізраїльській виборчій кампанії. Зрештою, держави Перської затоки потребували захисту США від Ірану, суданський режим потребував допомоги та підтримки Вашингтона, а Марокко отримало американське визнання анексії Західної Сахари [208].

І 15 вересня 2020 р. на урочистій церемонії на галявині Білого дому прем'єр-міністр Ізраїлю Біньямін Нетаньягу та міністри закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів та Бахреїну підписали мирні угоди та угоди про нормалізацію відносин між Ізраїлем та двома державами, які стали відомі як Авраамські угоди. Через кілька тижнів до угод приєдналися Марокко та Судан [183]. А останнім про ізраїльським кроком Трампа стало оголошення у листопаді 2020 р. про зміну правил маркування продукції США, яка вимагає, щоб продукти з ізраїльських поселень на Західному березі річки Йордан ідентифікувалися як такі, що походять з Ізраїлю [207].

Авраамські угоди стали несподіваним поворотом, навіть проривом, у відносинах Ізраїлю з арабським світом. Вони були підписані супереч загальноприйнятій думці, що доки не буде прогресу в палестинському питанні, що відносини Ізраїлю з Йорданією та Єгиптом залишатимуться прохолодними [185]. Більше того, Авраамські угоди відображали готовність і навіть бажання арабських підписантів встановити мир і нормалувати відносини з Ізраїлем, а також сприяти співпраці з ним: це визнає регіональний і міжнародний статус Ізраїлю, на відміну від минулого, коли арабські правителі розглядали врегулювання з Ізраїлем як засіб повернення втрачених територій і отримання підтримки США. Тобто арабські країни були більше мотивовані бажанням миру з Ізраїлем, ніж бажанням догодити Вашингтону. Монархії Перської затоки також були переконані, що Ізраїль є надійним союзником, особливо з огляду на заявлений намір Вашингтона

переключити свою стратегічну увагу з Близького Сходу на інші частини світу [208].

Авраамські угоди проілюстрували не лише кардинальні зміни у відносинах Ізраїлю з арабським світом за 75 років його існування: від ворожнечі та війни до примирення та миру. Угоди стали не лише значним успіхом адміністрації Трампа у його боротьбі за голоси єврейської общини напередодні виборів. Угоди стали не лише значним успіхом посередницької дипломатії США на шляху до мирного врегулювання на Близькому Сході зі збереженням тактичних переваг Ізраїлю після війни 1967 р. Угоди стали не лише підтвердженням особливих відносин США та Ізраїлю.

На нашу думку урок Авраамських угод для міжнародної спільноти полягав у рішучості американського президента отримати свою перемогу і стати «миротворцем». І відбулося це не через визнані міжнародною спільнотою принципи, не через ООН, не через компроміс між сторонами конфлікту. А за рахунок «непоступливих палестинців», чия незгода піти на нав'язувані їм умови була покарана позбавленням їх їхніх традиційних союзників, що стали на бік Ізраїлю.

4.2. Поглиблення американсько-ізраїльських відносин за адміністрації Джо Байдена

Після чотирьох адміністрації Трампа, яка тісно співпрацювала з урядом Нетаньягу, ряд аналітиків очікував, що американо-ізраїльські відносини «неминуче зазнають напруження протягом наступних чотирьох років президентства Джо Байдена. Хоча сам президент Байден завжди був рішучим прихильником Ізраїлю з перших днів своєї роботи в Сенаті США» [199, с. 75]. Аналітики відзначали, що на відміну від попередника Байден «є проізраїльським, але не пронетаньяхівським, він не буде проводити політику максимального задоволення всіх забаганок ізраїльського прем'єр-міністра на шкоду американським інтересам та завданню привнесення справжньої стабільності і миру на Близький Схід» [31, с. 153-154].

Наслідком політики попередньої Адміністрації на Близькому Сході, з якими довелося зіткнутися адміністрації Джо Байдена, стала втрата Вашингтоном своєї посередницької ролі в арабо-ізраїльському конфлікті та, як попереджав король Йорданії Абдалла II, ускладнення можливостей зусиль адміністрацій США щодо відновлення мирного процесу [73, с. 133]. Трамп створив величезний бар'єр довіри, після того як визнав Єрусалим столицею Ізраїлю та представив палестинцям план, який обмежував їх перебування у гетто, контрольованих Ізраїлем. Тому Президент США підтвердив давню прихильність США до безпеки Ізраїлю, і не бажаючи витратити політичний капітал Байден під час свого візиту до Ізраїлю та Палестини в липні 2022 р. оголосив, що час для відновлення ізраїльсько-палестинських переговорів «ще не настав» [113].

На відміну від попередньої адміністрації, яка вживала жорсткі заходи проти Ірану, Байден задекларував курс на збалансовану політику щодо захисту прав людини та палестино-ізраїльського конфлікту. Високо оцінюючи Угоди Авраама, і декларуючи свої наміри поглиблювати їх [25, с. 59-60], нова адміністрація поновила участь США в миротворчій місії ООН на Голанських висотах (БАФОР) та відновила фінансову допомогу палестинцям. Однак спроби вивести війська з Афганістану та поновити ядерну угоду з Іраном призвели до ускладнення відносин США з союзниками на Близькому Сході, підірвали їх довіру до здатності Вашингтона гарантувати безпеку, змусивши їх шукати альтернативні гарантії від Росії та Китаю, чия активність у регіоні зросла [7, с. 74].

Тому Ізраїль вдався до покращення стосунків з сусідами на регіональному рівні, до арабських альянсів за Авраамськими угодами [45, с. 80]. Тобто стратегія Ізраїлю полягала в переході від двосторонніх відносин (Ізраїль-Палестина за посередництва США) до багатосторонньої структури з акцентом на регіональних гравцях, таких як Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет. Останні, сподіваючись що Ізраїль може збалансувати зростаючий вплив Ірану в регіоні, пішли назустріч [144], що поглибило розкол між

палестинцями та їхніми арабськими сусідами, послабило політичну та фінансову підтримку палестинців арабськими державами, дозволило Ізраїлю продовжувати свою політику з мінімальним опором.

Більше того: Ізраїль також активізував свої економічні відносини з арабськими сусідами завдяки відкриттю значних родовищ газу у своїх територіальних водах у Середземному морі. У вересні 2021 р. в Каїрі сім середземноморських держав: Єгипту, Ізраїлю, Греції, Кіпру, Йорданії, Італії, Франції та Палестинської адміністрації, було створено Регіональний газовий форум [208]. Зміцнення регіональних позицій Ізраїлю дозволило йому підвищити свій міжнародний авторитет, активізувати відносини з Європою, Пекіном та Нью-Делі, а також тимчасово з Москвою, до вторгнення в Україну в лютому 2022 р.

В таких умовах адміністрація Байдена задекларувала бажання, щоб США знову приєдналися до ядерної угоди 2015 р. та змусили Іран повністю її дотримуватися, а також відновити багаторічну, дотрамлівську політику США щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту – а саме взаємодії з обома сторонами як неупереджений посередник та просування рішення про створення двох держав. І дійсно, наприкінці березня 2021 р. посол США Лінда Томас-Грінфілд підтвердила стурбованість США щодо ізраїльської поселенської діяльності [191]. Щоб перезавантажити відносини США з Палестинською адміністрацією адміністрація Байдена відновила допомогу США палестинцям, а також фінансові внески США до Агентства ООН з допомоги палестинським біженцям [193]. Однак на відміну від попередніх адміністрацій, адміністрація Байдена обрала обережну стратегію утримуватися від жорстких позицій та уникання конфронтації зі сторінами конфлікту, не проявляла рішучих ініціатив [7, с. 75].

В умовах відсутності двопартійного консенсусу в США щодо необхідності узгодженого рішення про створення двох держав, щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту, предметом суперечок усередині країни стали і особливі відносини США з Ізраїлем. А саме питання не про те,

чи повинні США продовжувати підтримувати Ізраїль – щодо цього консенсус зберігався, – а про те, *як* США повинні підтримувати Ізраїль. Республіканці вважали, що підтримка США має бути однозначною та безумовною. Демократи ж вважали, що підтримка Ізраїлю не повинна означати надання йому карт-бланша на все, що він забажає, і виступали за підхід «жорсткої любові», який вимагає від США не погоджуватися з політикою та діями ізраїльського уряду або навіть чинити тиск, щоб змінити їх [199].

Ці різні погляди чітко проявилися під час бойових дій Ізраїлю з ХАМАС та іншими палестинськими бойовими угрупованнями в секторі Газа у травні 2021 р. Протягом одинадцяти днів безперервного ракетного обстрілу ХАМАС по Ізраїлю та руйнівних авіаударів Ізраїлю по Газі деякі демократи дедалі відвертіше критикували дії Ізраїлю та готовність адміністрації Байдена дати ізраїльським військовим час для проведення операції проти ХАМАС, незважаючи на зростання кількості жертв та погіршення гуманітарної ситуації в Газі [162]. У той час як законодавці-демократи тиснули на адміністрацію Байдена, щоб та вимагала негайного припинення вогню, республіканці висловили однозначну підтримку військовій кампанії Ізраїлю та звинуватили президента Байдена в недостатній підтримці. Усі критикували президента Байдена за його стриману реакцію [199].

Відбулися зміни в ставленні до Близькосхідного конфлікту і в США, особливо з розколом проізраїльського лобі в США та розколом у політиці американських партій до Ізраїлю. 15 квітня 2021 р. представниця Бетсі Макколлум (демократка від Міннесоти) внесла законопроект, підтриманий 15 її колегами-демократами, який забороняє Ізраїлю використовувати допомогу США для затримання палестинських дітей, знищення палестинського майна або односторонньої анексії палестинської території [126]. Інші демократи і республіканці виступили проти – загалом 331 член Конгресу, що свідчить про ступінь підтримки Конгресом необмеженої допомоги США Ізраїлю і вплив AIPAC [199].

Під час війни Ізраїлю в Газі 2021 р. кілька впливових академічних установ опублікували заяви, підписані сотнями викладачів, які засудили ізраїльські напади та заявили про свою беззастережну підтримку палестинців у їхній боротьбі проти окупації, а члени Американської антропологічної асоціації переважною більшістю голосів (71%) проголосували за резолюцію про бойкот ізраїльських академічних установ [73, с. 135; 34].

Таким чином, університети США стали новим полем битви в ізраїльсько-палестинському конфлікті, а заклик до бойкоту Ізраїлю «докорінно змінив дискурс, пов'язаний з Палестиною та Ізраїлем, в академічних колах США... а також породив важливу боротьбу щодо питань цензури, управління кампусами та неоліберальних університетських структур» [117, с. 7]. Яскравим проявом цієї боротьби стало створення Американської кампанії за академічний та культурний бойкот Ізраїлю (USACBI), яка мала 1 200 прихильників у 2024 р. [73, с. 136].

Ще одним полем битви між про ізраїльськими та проарабськими поглядами стала правова система США. У 2021 р. американська журналістка Еббі Мартін виграла справу про право на бойкот, оскільки Суд постановив, що статут університету, який забороняє бойкотувати Ізраїль, «порушує Першу поправку та положення Чотирнадцятої поправки про належну правову процедуру» [102].

Зросла підтримка палестинцям у соціальних мережах, зокрема деякими відомими прогресивними політиками, такими як представниця Палати представників Александрія Окасіо-Кортес. Вона також стала співавтором резолюції Конгресу, яка намагалася заблокувати продаж зброї Ізраїлю на суму 735 мільйонів доларів США, що стало першою в історії спробою чинних членів того Конгресу заблокувати такий продаж [199].

В таких умовах адміністрація Джо Байдена чітко виконувала Меморандум про взаєморозуміння, який був підписаний між адміністрацією Обама та урядом Ізраїлю 14 вересня 2016 р. Він передбачав загальну суму в 38 мільярдів доларів на десятиліття з 2019 по 2028 р. . З цієї суми щороку 3,3

мільярда доларів виділялося на військову допомогу, а півмільярда — на протиракетну оборону. Використання терміна «допомога» в контексті оборонних відносин між США та Ізраїлем є оманливим. Точнішим і доречнішим терміном був би «інвестиції», які забезпечують величезні прибутки для обох сторін. По-перше, більшість ресурсів інвестується в американську оборонну промисловість для придбання передової зброї, а не в Ізраїль. Вашингтон постійно отримує з Єрусалима критично важливу розвідувальну інформацію бойовий досвід, який випробовує та вдосконалює спільно розроблену найсучаснішу у світі зброю, оригінальні та інноваційні технології, а також перевірені бойові доктрини. Ізраїль також співпрацює зі США в галузях кібервійни та розповсюдження ядерної зброї [79, с. 479-480].

Вашингтон також сприяв поглибленню співпраці у сфері безпеки між Ізраїлем та багатьма арабськими державами, заохочуючи спільні повітряні та військово-морські навчання за участю ізраїльських та арабських військово-повітряних сил. У червні 2022 р. в Шарм-ель-Шейху відбулася зустріч начальників штабів Саудівської Аравії, Катару, Йорданії, Єгипту, ОАЕ та Бахрейну, за участю начальника штабу Ізраїлю, яка була пов'язана ЗМІ з бажанням адміністрації США «створити близькосхідний НАТО» [82]. І дійсно, адміністрація Байдена з початку 2023 р. значно інтенсифікувала свої зусилля для формування антиіранської коаліції, передусім у складі Ізраїлю та Саудівської Аравії. Це завдання обговорювалося під час візитів до Ізраїлю радника з питань національної безпеки США Дж. Саллівана, а згодом держсекретаря США Е. Блінкена [24].

Загалом науковці сходилися на тому що до середини каденції Джо Байдена особливі відносини між США та Ізраїлем базувалися на трьох основних засадах: стратегічних інтересах, спільних цінностях та ідеалах, а також підтримці єврейської громади. І виділяли три основні процеси, які загрожували цим основам:

1. *Відхід Америки від Близького Сходу.* Стратегічні інтереси США на Близькому Сході змінюються. Вашингтон більше не залежить від арабської

нафти для себе та своїх європейських союзників. Три американські президенти – Обама, Трамп і Байден – послідовно визначали Азію як найважливіший регіон для зовнішньої політики США, а Китай як конкурента №1 за владу та вплив у цьому столітті [196]. Водночас США пильно ставляться до спроб Китайських компаній проникнути в порти Ізраїлю [206, с. 42-43]. Також Вашингтон також поставив на одне з чільних місць у порядку денному російську війну в Україні, іранську ядерну програму. Такий підхід применшував стратегічне значення Ізраїлю для США.

2. *Компрометація цінностей в Ізраїлі.* Уявлення про недемократичний характер судової реформи ізраїльського уряду підірвало спільні цінності, які плекали два союзники. Опозиція швидко уряд у прагненні до зміни режиму, яка перетворить Ізраїль на автократію або диктатуру. Президент Байден та його високопосадовці були стурбовані цим планом та протестами і неодноразово говорили Нетаньяху, що американо-ізраїльські відносини ґрунтуються на спільних цінностях та інтересах, і що запропонована реформа має заручитися широкою підтримкою опозиційних партій та громадськості [157]. Зусилля уряду Нетаньяху, спрямовані на розширення будівництва поселень на Західному березі річки Йордан, також серйозно «випробовували терпіння адміністрації Байдена» [205].

Гостра риторика та політика уряду Нетаньяху з означених питань [186] зумовила напруженість між США та Ізраїлем. Ця криза ще більше відчужила американських лібералів, демократів та євреїв. Як зазначав Дов С. Закхайм – віце-голова Інституту досліджень зовнішньої політики, колишній заступник міністра оборони США (1985-1987 і 2001-2004) «Нетаньяху потрапив у пастку, в яку потрапили попередні іноземні політики, що певний час жили у Сполучених Штатах. Вони вважають, що їхній досвід в Америці дав їм унікальне розуміння того, як керувати американською політикою... Багато експертів з питань Близького Сходу у Вашингтоні вважають, що Нетаньяху грається з вогнем Білого дому, й з американським вогнем; йому слід бути обережним, щоб не підпалити не лише себе, а й свою країну» [205].

3. *Демографічні тенденції в наступні 25 років.* Третя загроза американсько-ізраїльським відносинам виникла внаслідок прогнозованих значних змін у демографічних тенденціях США. Білі втрачають значний відсоток своєї частки в населенні, тоді як меншини, переважно латиноамериканці, афроамериканці та азіати, збільшують свою частку [62]. Меншини мають неоднозначні почуття щодо Ізраїлю, і вороги Ізраїлю в США намагаються використати їх. Багато пропалестинських груп також активно ведуть антиізраїльську пропаганду [79, с. 487]. Вважається, що у наступному десятилітті ці демографічні зміни матимуть далекосяжний вплив на США, що політизовані меншини зможуть здійснювати значний вплив на зовнішню політику США, що зменшить підтримку Ізраїля.

Чергове і масштабне загострення палестинської проблеми після 7 жовтня 2023 р. поновило дебати наукові дискусії та політичні дебати щодо характеру та перспектив розвитку американсько-ізраїльських відносин

З 7 жовтня 2023 р. Ізраїль опинився у стані війни з палестинським сунітським ісламістським угрупованням ХАМАС (яке США визнали іноземною терористичною організацією), яке того дня очолило атаки з сектора Гази на Ізраїль. Згодом, у 2024 р. конфлікт розширився до війни між Ізраїлем та ліванською «Хезболлою», а також Ізраїлем та Іраном [116]. Офіційні особи США закликали Ізраїль уникати масштабного наземного вторгнення в Ліван та попереджали, що, як і у випадку попередніх операцій Ізраїлю в Лівані в 1982 та 2006 роках, конфлікт може стати більш смертоносним та тривалим, ніж очікував Ізраїль [149]. Надалі США і Франція доклали ряд зусиль для припинення конфлікту і 26 листопада Ізраїль та Ліван схвалили угоду про припинення вогню, яка набула чинності 27 листопада. За словами президента Джо Байдена, угода «розроблена як остаточне припинення бойових дій» і «якщо «Хезболла» чи хтось інший порушить угоду та становитиме пряму загрозу для Ізраїлю, то Ізраїль зберігає за собою право на самооборону» [152]. Згідно з повідомленням ізраїльських ЗМІ, у «додатковому листі» США до Ізраїлю зазначено, що ізраїльські

військові можуть діяти за певних обставин у відповідь на порушення угоди, попередньо повідомивши США «де це можливо» [153]. В промові з приводу перемир'я Байден також заявив про те що США і усі близькосхідні держави мають посприяти Примиренню Ізраїлю та ХАМАС, а також що «Тепер Ізраїль повинен сміливо перетворити тактичні здобутки проти Ірану та його поплічників на узгоджену стратегію, яка забезпечить довгострокову безпеку Ізраїлю та сприятиме ширшому миру та процвітанню в регіоні» [152].

У квітні та знову в жовтні 2024 р. Іран та Ізраїль обмінялися атаками. Хоча адміністрація Байдена неодноразово підтримувала право Ізраїлю на самооборону, вона також прагнула деескалації напруженості [151]. Після відповіді Ізраїлю 26 жовтня на напад Ірану, високопосадовець США заявив, що цей раунд прямого вогню між Ізраїлем та Іраном має бути завершений, але що збройні сили США готові допомогти в обороні Ізраїлю, якщо Іран відповість [42]. Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати засудили «військове націлювання» на Іран та закликали до деескалації [100].

Погрози Ірану Ізраїлю про «жахливу відповідь» змусили США до відповіді: 1 листопада пресекретар Пентагону опублікував заяву, в якій повідомляв, що Міністр оборони наказав розгорнути в регіоні війська США, збільшити кількість кораблів і літаків: «Ці сили почнуть прибувати найближчими місяцями, оскільки ударна група авіаносця ВМС США «Абрахам Лінкольн» готується до відправлення» [177].

Також США збільшили військову допомогу Ізраїлю. При цьому, з 7 жовтня 2023 р. прискорений та постійний експорт американської зброї до Ізраїлю перебуває під посиленою увагою Конгресу.

8 лютого 2024 р. президент Байден опублікував NSM-20, новий Меморандум про національну безпеку (виконавчий документ, а не чинний закон). Директива вимагає, щоб перед передачею будь-яких оборонних товарів США Державний департамент та Міністерство оборони отримали «достовірні та надійні» письмові гарантії від країни-одержувача того, що вона використовуватиме будь-які такі оборонні товари відповідно до

міжнародного гуманітарного права [132]. Наприкінці березня Ізраїль надав ці гарантії Сполученим Штатам, однак невдовзі порушив їх, і тоді під час телефонної розмови президента Байдена з прем'єр-міністром Нетаньяху 4 квітня Байден «чітко дав зрозуміти, що політика США щодо Гази буде визначатися нашою оцінкою дій Ізраїлю» [150]. Деякі аналітики вважали, що Байден неявно погрожував «уповільнити постачання американської зброї Ізраїлю або пом'якшити підтримку США в ООН», якщо Ізраїль не вживе певних заходів [50], що і відбулося у травні 2024 р., однак згодом постачання було розблоковано [207].

Взаємодіючи з Ізраїлем, протягом 2024 р. адміністрація США намагалася також опрацювати шляхи докорінної трансформації Гази у поствоєнний період, сформувати коло арабських союзників Вашингтона, які спроможні реально допомогти і в поствоєнному облаштуванні Гази без ХАМАС, і в підтримці зусиль щодо створення Палестинської держави. Найголовним у цьому процесі вважалася можливість досягнути з керівництвом Ізраїлю принципової згоди на такий крок [29, с. 63]. З 2023 р. Ізраїль зіткнувся зі значною критикою з боку США після того, як ініціював будівництво нових поселень легалізацію дев'яти форпостів на Західному березі [99]. У лютому 2024 р. держсекретар Блінкен оголосив, що нові ізраїльські поселення на Західному березі річки Йордан «не відповідають міжнародному праву» [165]. У його заяві зазначалося, що адміністрація Байдена відновлює правову позицію США, що датується 1978 роком, яка була визнана недійсною у 2019 р. адміністрацією Трампа [166]. Схожі заяви Державного департаменту з приводу новин про нові ізраїльські поселення, що «зусилля Ізраїлю, спрямовані на розширення форпостів, будуть діяти проти регіонального миру та стабільності» і «шкодять рішенням про дві держави» лунали протягом усього 2024 р. [207].

Показовою щодо дискусій, які розгорілися в Конгресі з приводу допомоги Ізраїлю є дата 25 вересня 2024 р. В той день сенатор Берні Сандерс вніс шість спільних резолюцій про несхвалення продажу Ізраїлю військової

техніки, однак згодом продаж схвалили. А лідер меншості в Сенаті Мітч Макконнелл та сенатор Том Коттон написали листа президенту Байдену про продажу зброї Ізраїлю, в якому стверджували, що «подальші затримки поставлять під загрозу життя ізраїльтян, збільшать ймовірність подальшої ескалації конфлікту та зашкодять інтересам національної безпеки Америки» [60]. Тому не дивно що Байден, як і його попередник у вересні – за кілька місяців до виборів – здійснили крок на зустріч Ізраїлю. 26 вересня було досягнуто угоди щодо технічних деталей використання 8,7 мільярда доларів допомоги США (можливо, з додаткових асигнувань на 2024 фінансовий рік) на різні системи озброєння, і що пакет допомоги відображає «міцне та тривале стратегічне партнерство між Ізраїлем та Сполученими Штатами та непохитну відданість безпеці Ізраїлю» [97].

Підсумок розвитку американсько-ізраїльських відносин останнього року президентства Байдена неоднозначний. З одного боку, як продемонстровано вище, він усіляко підтримував Ізраїль, зокрема 1 лютого 2024 р. Байден видав Указ 14115, який дозволяє «фінансові санкції проти тих, хто керує певними діями або бере участь у них, включаючи акти або погрози насильства щодо цивільного населення, залякування цивільного населення з метою змусити його залишити свої домівки, знищення або захоплення майна, або участь у терористичній діяльності на Західному березі річки Йордан» [66]. А з іншого – повернувся до попередньої практики засудження ізраїльських поселень, які суперечили ідеї створення двох держав, що викликало гостру критику його ізраїльських партнерів.

4.3. Головні тенденції відносин США та Держави Ізраїль за другої адміністрації Дональда Трампа та їх перспективи

Перемога на виборах 2024 р. і початок другої президентської каденції Дональда Трампа викликали очікування щодо чергового покращення американсько-ізраїльських відносин. Більше того, ізраїльські лідери та значна частина громадськості, проявили схильність до думки, що жодні

геополітичні чи внутрішньополітичні потрясіння не можуть змінити фундаментальний характер зв'язків між Ізраїлем та США. Таким чином, Ізраїль може продовжувати кидати виклик США і навіть шкодити їхнім інтересам на Близькому Сході, не втрачаючи фундаментальну підтримку з боку американської адміністрації [179]. А нинішня адміністрація Трампа, ймовірно, погодиться на ексцеси Ізраїлю, частково в надії, що Ізраїль врівноважить Іран [155]. Тому вважалося, що маючи сумісні ревізіоністські плани Ізраїль та США продовжуватимуть свої особливі відносини, потенційно прагнучи до радикальних змін, а не відносної стабільності.

Першим свідченням правильності цих прогнозів стало розширення військової допомоги США Ізраїлю. Незважаючи на те, що після 7 жовтня адміністрація Байдена розширила військову присутність США на Близькому Сході для захисту американських об'єктів та кораблів, а також для допомоги в обороні Ізраїлю (зокрема американські війська допомогли Ізраїлю нейтралізувати дві окремі ракетні атаки та атаки безпілотників Ірану у квітні та жовтні 2024 р., захищали торгове судноплавство в Червоному морі та Аденській затоці від регулярних нападів гуситів [71]) Трамп розкритикував Байдена за недостатню підтримку Ізраїлю. І на початку 2025 р. адміністрація Трампа скасувала обмежувальні «безпідставні та політизовані умови військової допомоги Ізраїлю» попередньої адміністрації [125].

В результаті у квітні 2025 р. Ізраїль мав 751 активну справу FMS зі США на загальну суму приблизно 39 мільярдів доларів. США також дозволили Ізраїлю використовувати частину своєї допомоги FMF для купівлі обладнання в ізраїльських оборонних компаній – пільга, не надана іншим одержувачам військової допомоги США, які зобов'язані купувати зброю в американських фірм. Однак ця пільга на внутрішні закупівлі буде поступово скасована протягом наступних кількох років [125]. Фонд Спадщини, розробляючи рекомендації для розвитку співпраці США та Ізраїлю на 2029-2047 рр., рекомендує звести за цей період військову допомогу США Ізраїлю від 4 мдрд дол. до нуля, але збільшити економічну [189].

Хоча деякі законодавці, в першу чергу демократи, намагалися обумовити військову допомогу США Ізраїлю або взагалі заблокувати продаж, у травні 2025 р. Міністерство оборони Ізраїлю заявило, що з жовтня 2023 р. США доставили дев'яносто тисяч тонн озброєння та техніки на восьмистах транспортних літаках та 140 кораблях [125].

Другим свідченням того, що стосунки між США та Ізраїлем зберігатимуть свою «особливість» і «винятковість» стало те, що Президент Трамп зробив прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньягу першим іноземним лідером, якого він запросив до Білого дому з моменту свого повернення до влади. Зустріч відбулася 4 лютого 2025 р., за два тижні від початку другої каденції Трампа і стала винятково успішною для ізраїльського прем'єра, якому «не згадали» факту привітання Байдена з перемогою на виборах 2020 р. Зустріч проходила під впливом повідомлення представників розвідки США 3 лютого, що Іран прагне і має можливість невдовзі створити атомну зброю, а також гіпотетичного припущення Трампа про можливість захоплення контролю над Газою американськими військами і ведення там бізнесу, й супутнього виселення біженців-палестинців з Гази в арабські держави за їх же рахунок, що останні негайно заперечили. Хоча президент і представив це питання як гуманітарний імператив та можливість економічного розвитку, він фактично знову відкрив геополітичну «скриньку Пандори» з далекосяжними наслідками для Близького Сходу. Контроль над Газою був однією з головних гарячих точок арабо-ізраїльського конфлікту протягом десятиліть, а ідея переселення палестинських жителів нагадує епоху, коли великі західні держави перекроювали карти регіону та переміщували населення без урахування місцевої специфіки [172].

Безпосередньо у ході підготовки і перебігу зустрічей 4 лютого Президент Трамп:

- зазначив, що не намагатиметься зупинити Ізраїль від продовження війни проти ХАМАС навіть ціною тимчасового припинення вогню;

- підписав указ про відновлення «максимального тиску» на Іран, і пообіцяв не допустити отримання Тегераном ядерної зброї;
- підтвердив свою відданість справі посередництва у дипломатичному зближенні між Ізраїлем та Саудівською Аравією (яка того ж дня підтвердила свою підтримку незалежної палестинської держави та заявила, що налагодження зв'язків з Ізраїлем залежатиме від створення такої держави [172]) та відмовився від будь-якої підтримки палестинської держави;
- скасував санкції, запроваджені попередньою адміністрацією проти ізраїльських поселенців на Західному березі річки Йордан [144].

В результаті прем'єр Ізраїлю заявив: «Коли Ізраїль та Сполучені Штати працюють разом — а президент Трамп і я працюємо разом, знаєте — шанси на успіх значно зростають». Водночас, як зазначав політичний оглядач, «розбіжності залишилися здебільшого непоміченими на тлі доброзичливості. Два лідери, обидва з яких зіткнулися з кримінальними переслідуваннями, обидва з яких повернули собі посади після поразки, насолоджувалися своєю відновленою єдністю та робили все можливе, щоб уникнути будь-якого денного світла» [144].

Третім свідченням поглиблення американсько-ізраїльських відносин стала поглиблена увага двох країн до ядерної програми Ірану та його впливу на регіон Близького Сходу. 3 лютого представники розвідки США вчергове повідомили, що Іран прагне і має можливість невдовзі створити атомну зброю [172]. Однак порозуміння Ізраїлю та США з приводу недопустимості перетворення Ірану на ядерну державу завершується при виборі інструментів для впливу на Іран. На початку 2025 р. розвідувальні служби США попередили адміністрації Байдена та Трампа, що Ізраїль, ймовірно, спробує завдати ударів по об'єктах ядерної програми Ірану. Готовність Ізраїлю застосувати військову силу суперечила заяві Трампа про прагнення укласти ядерну угоду з Тегераном, яка відтермінувала б військові дії Ізраїлю. Для цього Трамп призначив свого посланника з питань Близького Сходу Стіва Віткоффа (якого вважають «укладачем угод») курувати дипломатичні

відносини з Іраном. Невдовзі після зустрічі з Нетаньяху президент заявив, що він віддає перевагу «перевіреній ядерній мирній угоді» над спільними військовими діями з Ізраїлем, які «рознесуть Іран на друзки»: «Я хотів би укласти угоду з Іраном щодо неядерної зброї. Я б волів це, ніж бомбардувати його до біса», – сказав Трамп в інтерв'ю New York Post [57].

Натомість Ізраїль прагне до знищення як ядерних об'єктів Ірану, так і його балістичних ракетних можливостей, а також повалення іранського режиму. Ці наміри ускладнюються тим, що Ізраїль не має можливості зробити це без допомоги США, включаючи дозаправку в повітрі та бомби, необхідні для проникнення крізь об'єкти глибоко під землею. Вважалося, що заявлене бажання Трампа вести дипломатичні відносини з Іраном може виявитися недовговічним, зокрема під тиском з боку Ізраїлю [57].

З іншого боку, незважаючи на ізраїльські удари 2024 р. і загальмування ядерної програми Ірану, останній має варіанти посилення своєї оборони. 25-річна угода «нафта в обмін на безпеку» між Іраном та Китаєм процвітає, ірано-російське стратегічне партнерство поглибилося після поновлення вторгнення Росії в Україну. Іран отримав китайські та російські обладнання, деталі та технології для відновлення своєї програми балістичних ракет. 14 лютого 2025 р. Міжнародне агентство з атомної енергії попередило, що Іран матиме незабаром близько 250 кілограмів збагаченого урану, що трохи менше рівня, зазвичай необхідного для виробництва зброї [37].

Ілюзії про порозуміння і узлагодженість дій Трампа і Нетаньяху, які вкладалися у розроблену корпорацією RAND концепцію стратегії сталого партнерства і стратегічних інвестицій США на Близькому Сході [108, с. 22-24], тривали до середини весни. Реально ж Трамп розпочав процес замирення сторін близькосхідного конфлікту таємно, незважаючи на інтереси Ізраїлю. За словами колишнього посланця США з питань Близького Сходу Денніса Росса, Нетаньяху не був обізнаний, коли США розпочали переговори з ХАМАС у березні, і дізнався про ядерні переговори США з Іраном у квітні,

лише тоді, коли Трамп зробив заяву, сидячи поруч із прем'єр-міністром в Овальному кабінеті.

Коли, у відповідь на бомбардування Сполученими Штатами Ємену 15 березня, єменські хусити атакували 16 березня авіаносець США та Ізраїль, а 4 травня вразили головний аеропорт Ізраїлю, США та Ізраїль теж почали здійснювати удари у відповідь [49], зокрема. по міжнародному аеропорту та іншим об'єктам Ємену [106]. Проте за кілька годин, 6 травня, стало відомо, Трамп за посередництва Оману уклав угоду з цим угрупованням, яке підтримує Іран і яке він двічі визнавав терористичною організацією. Угода США, оголошена після ізраїльських ударів, стала несподіванкою для Ізраїлю, який не був заздалегідь поінформований про перемир'я. За словами Трампа, США припинять військову кампанію проти хуситів в обмін на припинення цим угрупованням своїх атак на інтереси США в регіоні – американські військові кораблі чи комерційні судна в регіоні. Хусити визнали угоду, але чітко дали зрозуміти, що їхні напади на Ізраїль продовжуватимуться [204].

«Адміністрація Трампа думає про інтереси Америки», – сказав згадуваний Росс і визнав, що перемир'я між США та хуситами відсунуло ізраїльський уряд на другий план. В результаті 7 травня Біньямін Нетаньяху заявив: «Ізраїль захищатиме себе сам». На відміну від критики попередніх президентів, цього разу публічної критики рішення Білого дому з боку Нетаньяху та інших ізраїльських чиновників не було. А міністр оборони Ізраїль Кац заявив 8 травня, що «Ізраїль повинен бути здатним захистити себе самостійно від будь-якої загрози та будь-якого ворога. Це було правдою перед обличчям багатьох минулих викликів, і це залишиться правдою в майбутньому» [204].

Після цього США активізували переговори з Іраном з приводу ядерної програми останнього. Безпосередньо переговори розпочалися після того, як Трамп пригрозив військовими ударами по Ірану, якщо той не погодиться на нову угоду і відбувалися за посередництва Оману. Протягом травня відбулося чотири зустрічі спеціального посланця президента США Стіва

Віткоффа з іранськими представниками, за результатами яких 30 травня Дональд Трамп навіть заявляв, що угода з Іраном можлива в «не надто далекому майбутньому» [1]. Однак 31 травня МАГАТЕ повідомило, що Іран збільшив свої запаси урану, яких достатньо для виробництва приблизно 10 ядерних бомб [16].

Уночі 13 червня Ізраїль атакував Іран, завдавши «точний превентивний удар» по десятках військових об'єктів з метою пошкодження його ядерної програми, унаслідок якого загинули кілька військових високо посадовців Ірану [8]. Одночасно Ізраїль звернувся до адміністрації США з проханням приєднатися до війни з Іраном, щоб ліквідувати іранську ядерну програму. У відповідь Іран запустив по Ізраїлю безпілотники, а постійне представництво Ірану при ООН направило голові Ради Безпеки офіційний лист із вимогою скликати екстрене засідання Радбезу [8]. В таких умовах Президент Трамп закликав Іран якнайшвидше укласти нову угоду, «щоб уникнути подальших жертв і руйнувань». Трамп заявив, що давав Ірану багато шансів укласти угоду, але Тегеран так і не зміг цього зробити, проте «ще є час, щоб покласти край цій різанині». Та представник Ірану оголосив в ефірі державного телебачення, що шостий раунд переговорів, який мав відбутися в Омані 15 червня, скасували [1].

Після початку війни між Ізраїлем та Іраном у червні 2025 р. адміністрація Трампа розгорнула американські бомбардувальники для атак на ядерні об'єкти Ірану, координуючи свою військову кампанію з Ізраїлем [125]. 19 червня Трамп повідомив високопосадовцям, що він схвалив плани атаки на Іран, але поки відклав її, щоб побачити, чи відмовиться Тегеран від своєї ядерної програми. 22 червня США завдали авіаударів по трьох ядерних об'єктах на території Ірану. Після цього президент Трамп повідомив про домовленість Ірану з Ізраїлем щодо припинення вогню[32]. Невдовзі США розпочали спроби поновити переговори, однак безуспішно. 18 жовтня Іран заявив, що більше не пов'язаний обмеженнями щодо своєї ядерної програми, оскільки термін дії Спільного всеохоплюючого плану дій 2015 р. офіційно

закінчився [136]. А 20 жовтня аятола Алі Хаменеї відхилив пропозицію президента США Дональда Трампа про відновлення переговорів і спростував його твердження про те, що США знищили ядерний потенціал Ірану [94]. Означена заява Верховного лідера Ірану дозволяє припустити, що співпраця Ізраїлю та США з нейтралізації ядерної програми Ірану продовжуватиметься і надалі.

Ще одне питання, у якому позиція США та Ізраїлю збігається – доля палестинської державності.

Чисельність закликів до визнання палестинської державності напередодні вересневого засідання Генеральної Асамблеї ООН відображає зростаючу стурбованість країн щодо дедалі складніших гуманітарних умов для палестинців. Ще більше міжнародна громадськість занепокоїлася умовами в анклаві після того, як спостерігачі ООН оголосили про голод у Газі в серпні 2025 р. [70]. За даними ООН та Міністерства охорони здоров'я Газі, керованого ХАМАС, у до лютого 2025 р. конфлікті загинуло 47 000 чоловік [44], а до вересня – понад 65 000 палестинців, включаючи значну частину цивільних осіб [89] (цю цифру Ізраїль оскаржує). Тому деякі союзники США включаючи Австралію, Бельгію, Канаду, Францію та Велику Британію, визнали палестинську державність напередодні та під час щорічної Генеральної Асамблеї ООН [69], незважаючи на заперечення Ізраїлю та Сполучених Штатів.

Адміністрація Трампа засудила зусилля щодо рішення про дві держави, назвавши їх «ляпасом жертвам 7 жовтня та нагородою за тероризм», і заявила, що «не братиме участі в цій образі, а продовжуватиме очолювати реальні зусилля для припинення бойових дій» [192]. Відповідно до цієї позиції, адміністрація припинила видавати більшість видів гостьових віз власникам палестинських паспортів, починаючи з серпня. Це рішення фактично забороняє палестинцям, включаючи високопосадовців, відвідувати Генеральну Асамблею ООН або подорожувати до США [203].

ПА поновила свій запит на членство в ООН у 2024 р., але США наклали вето на заявку [103]. Американські чиновники стверджували, що членство має відбуватися лише шляхом прямих переговорів між ПА та Ізраїлем, а не шляхом односторонніх дій в ООН. .

Станом на вересень 2025 р. 156 зі 193 держав-членів ООН дипломатично визнали палестинську державу. Опитування Reuters/Ipsos, проведене у серпні, показало, що майже 60 відсотків американців вважають, що всі члени ООН повинні визнати палестинську державу. 12 вересня 142 держави-члени ООН ухвалили Нью-Йорську декларацію про створення «двох держав» для миру на Близькому Сході. Фактично це показує, що Генасамблея ООН проголосувала за підтримку уряду Палестини, вільного від ХАМАС [14]. В таких обставинах 29 вересня Президент США зустрівся з прем'єр-міністром Ізраїлю у Вашингтоні. Під час пресконференції після зустрічі Трамп оголосив план припинення вогню у Секторі Гази, що базувався на ідеї створення надалі суверенної Палестинської держави без ХАМАС за виконання ряду умов, зокрема:

- припинення сторонами вогню і повернення захоплених ХАМАС заручників, протягом 72 годин після припинення вогню;
- надсилання гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури;
- США стануть посередником між Ізраїлем та адміністрацією Палестини;
- ліквідація військової інфраструктури, Сектор Гази стане демілітаризованою та «дерадикалізованою» зоною, вільною від терористів. ХАМАСу дозволять евакуюватися та отримати амністію;
- США та партнери створять тимчасові Міжнародні сили стабілізації (ISF) для негайного розгортання в Газі, а Ізраїль не окуповуватиме Газу [13].

Згідно з умовами угоди про припинення вогню, досягнутої 9 жовтня, Армія оборони Ізраїлю мала добу на виведення військ з Гази, а ХАМАС – 3 доби після виведення військ, щоб звільнити заручників [15]. 13 жовтня звільнення заручників відбулося [21].

Реальний початок реалізації «Плану Трампа» по врегулюванню палестинського конфлікту викликав сподівання на його вирішення. Звертаючись до Кнесету, під час своєї поїздки на Близький Схід, Трамп заявив, що «довгий і болісний кошмар нарешті закінчився». Ці сподівання посилювалися після проведення того ж дня у Шарм-ель-Шейху міжнародного «Саміту миру в Шарм-ель-Шейху», за участю лідерів понад 20 країн, зокрема Катару, Йорданії, Палестинської адміністрації, Франції, Німеччини та Великої Британії, але без Ізраїлю (Нетаньягу сказав, що його запросили, але він не був присутній). Під час саміту світові лідери взяли участь у церемонії підписання угоди про припинення вогню в Газі [110].

План припинення вогню з 20 пунктів, укладений за посередництва Сполучених Штатів, Єгипту, Катару та Туреччини, містив кілька невирішених питань, зокрема що буде надалі з ХАМАСом. Однак головний переговорник ХАМАСУ Халіль аль-Хайя заявив, що група отримала гарантії від США та міжнародних посередників. Згідно з угодою, повне виведення ізраїльських військ залежить від роззброєння ХАМАС [110], що залишає Нетаньяху певний простір для маневру, щоб заявити, що Ізраїль все ще має свободу відновити бойові дії.

Таким чином до жовтня 2025 р. відбулися значні зрушення у відносинах США та Ізраїлю: знаковий етап у палестино-ізраїльському протистоянні та початок невизначеності в питанні про ядерну програму Ірану. І те і інше ставить під питання перспективи їх наступних взаємин.

Як зазначають дослідники, особливі відносини між Ізраїлем та США ґрунтуються на *трьох стовпах* [179], однак кожна з цих фундаментальних опор співпраці втрачає свою міцність і зазнає ерозії – як через дії самого Ізраїлю, так і внаслідок внутрішніх американських та глобальних процесів, які відображаються на двосторонніх відносинах.

Перший стовп – це спільний етос та сприйняття США себе як нації з глобальною, доброзичливою місією. США вважали себе лідером західного світу та ліберального/капіталістичного порядку, керуючись принципами

підтримки демократичного управління, верховенства права та громадянських прав. Ізраїль вважався керованим подібним етосом, узгодженим з демократичним американським суспільством та частиною західного світу, звідси й готовність США взаємодіяти з ним та допомагати йому.

Однак у другий термін президент Дональд Трамп задекларував відмову від ліберального порядку, сумнів у важливості альянсів на міжнародній арені та прийняття доктрини «Америка понад усе» (і одночасно «Трамп понад усе»). Трамп також ініціював значні внутрішні зміни, що підривають демократичний порядок. Так само Ізраїль переживає внутрішні зміни, які загрожують основам його демократії, рухаючись у напрямку, подібному до подій у Сполучених Штатах. Іншими словами, відбулася ерозія ліберальної ціннісної бази, яка колись була центральною опорою відносин [179]. До цього додається постійне зниження підтримки Ізраїлю в Демократичній партії, що перетворює підтримку Ізраїлю США з консенсусного питання на суперечливе, частково через те, що політика Ізраїлю тісніше узгоджується з Республіканською партією. Важливим наразі є і особистий фактор: Президент США Дональд Трамп неодноразово висловлював невдоволення діями прем'єр-міністра Ізраїлю Бен'яміна Нетаньяху, проте публічно не чинить на нього тиску. Причиною роздратування є різниця у підходах до війни з Іраном та ХАМАС: Трамп віддає перевагу домовленостям про припинення вогню, тоді як Нетаньяху робить ставку на силовий тиск та масштабні удари [195].

Другий стовп – це спільні інтереси, які сформувалися під час Холодної війни та біполярної глобальної боротьби. Із її закінченням виникла нова спільна проблема: боротьба з близькосхідним регіональним та глобальним тероризмом. Ізраїль, рішуче налаштований боротися з тероризмом, залишався актуальним для інтересів США. Однак підтримка Іраном терористичних організацій – ХАМАС, Хезболли, ополчення хуситів та інших підтримуваних Іраном ополченців – сприймалася радше як пряма загроза Ізраїлю, ніж інтересам США на Близькому Сході.

Хоча багато хто в Ізраїлі вважає іранську загрозу екзистенційною, США розглядають Іран як загрозу своїм регіональним союзникам, а отже, як таку, що підриває американські інтереси. З трьох загроз, які Іран становить для Ізраїлю – ядерної, ракетної та підривної – Вашингтон вважає ядерне питання центральним, як з точки зору зусиль щодо запобігання розповсюдженню ядерної зброї загалом, так і через можливі регіональні наслідки володіння Іраном ядерною зброєю [179]. Наразі невизначеність та відсутність зрозумілості щодо позиції США з критичного питання збагачення урану, поряд із прагненням Трампа просувати економічні, технологічні та військові угоди з країнами Перської затоки без застосування сили, створюють потенційну точку тертя з Ізраїлем, який прагне значно скоротити (оскільки не може повністю ліквідувати) іранський ядерний проект. Більше того, досить реальною залишається загроза зростаючої ймовірності завдання Ізраїлем чергового превентивного удару по Ірану. У цьому контексті, з огляду на регулярне неврахування Ізраїлем інтересів США, роль США, особливо за часів оновленої адміністрації президента Трампа, залишається критично важливим, хоча й не вирішальним фактором впливу на прийняття рішень Ізраїлем [209]. І, як засвідчили події палестинського врегулювання вересня-жовтня, Президент Трамп теж схильний до нав'язування власної думки і постановки союзника веред фактом. Скоординований діалог між США та Ізраїлем як з дипломатичних, так і з військових питань є важливим для управління ризиками ескалації та забезпечення сталого вирішення проблеми зростаючої іранської ядерної загрози.

Ще одним спірним питанням є палестинське питання, яке набуло додаткової актуальності на тлі війни в Газі та далекосяжних планів Трампа щодо перетворення Близького Сходу і покращення відносин з державами Перської затоки (і відповідно до економічних інтересів його родини, що було видно під час його візиту до Перської затоки у травні 2025 р.) [179]. Війна в Газі та питання ізраїльських заручників створили перешкоди для зусиль президента щодо створення нової геополітичної реальності в регіоні,

спрямованої на формування проамериканської коаліції для протидії Ірану та його союзникам, включаючи Росію та Китай. Однією з проміжних цілей цієї стратегії є нормалізація відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем, проте відмова Ізраїлю вжити заходів до вирішення проблеми двох держав залишається ключовою перешкодою. Наразі Ізраїль перешкоджає зусиллям Трампа щодо розширення Авраамських угод, а його заяви під час візиту до Саудівської Аравії свідчать про те, що він поки що вирішив відмовитися від цієї мети [179]. Крім того, центральне місце Саудівської Аравії в політиці Трампа на Близькому Сході може зменшити роль Ізраїлю як ключового союзника Америки в регіоні. Блокування зусиль Трампа щодо припинення війн як засобу сприяння економічним угодам може призвести до того, що він залишить Ізраїль напризволяще. Або, виходячи з теорії балансу сил, яка припускає, що стабільності можна досягти лише за умови рівних відносин сил між партіями, надання безкарності сильнішій стороні в структурно асиметричному конфлікті та диктування фактів на місцях (як це зробив Трамп) посилює її несправедливі дії і тому навряд чи призведе до мирного врегулювання. Тобто незбалансовані відносини можуть спонукати сильнішу сторону до гегемонної поведінки, оскільки вона «схильна домінувати, завойовувати, пригнічувати та руйнувати інші країни» [73, с.125-126]. Ізраїль зробив це після оголошення плану Трампа в Палестині, Трамп, в свою чергу, проявляє схильність диктувати свою волю Ізраїлю. Тому одним із випробувань стратегічної важливості Ізраїлю в очах американської адміністрації стане майбутнє рішення щодо допомоги Ізраїлю в галузі безпеки на найближчі роки.

Третім стовпом є Американська єврейська громада, яку розглядають як міст між двома суспільствами та державами. Цей стовп також показав тріщини в останні роки. Перетворення Ізраїлю на партійне питання підживило розбіжності всередині єврейської громади, більшість якої продовжує голосувати за Демократичну партію, незважаючи на її критичну позицію щодо політики Ізраїлю стосовно палестинського питання [179]. Уся

громада зараз стикається з проблемою подолання сплеску антисемітизму з 7 жовтня та початку війни в Газі.

Після нападу ХАМАС 7 жовтня Ізраїль отримав широку підтримку, але проізраїльські настрої в Сполучених Штатах та багатьох інших країнах ослабли через погіршення гуманітарної ситуації в Газі. Багато гуманітарних груп висловили стурбованість щодо потужних повітряних та наземних атак Ізраїлю на Газу, а також перешкоджання наданню допомоги густонаселеному анклаву. Ізраїль стверджує, що висока кількість загиблих є результатом використання ХАМАС людей як « живих щитів ». Після того як у грудні 2023 р. Південна Африка подала позов до Міжнародного суду ООН, звинувативши Ізраїль у геноциді, а у травні 2024 р. прокурор Міжнародного кримінального суду звинуватив ХАМАС та ізраїльських лідерів у численних воєнних злочинах та злочинах проти людяності, подібні звинувачення лунають регулярно. Проте Ізраїль та США засуджують їх як необґрунтовані, або відхиляють звинувачення проти ізраїльських лідерів [125]. В результаті опитування Economist/YouGov показують зниження підтримки серед американців військової допомоги Ізраїлю, причому більшість зараз виступає за зменшення допомоги. Опитування Pew Research Center також показало, що американці висловлюють більшу підтримку ізраїльському народу, ніж ізраїльському уряду. Опитування послідовно показують, що підтримка Ізраїлю залежить від віку, і найбільша її частка спостерігається серед старших американців [125].

Таким чином, незважаючи на «ідеальний» зовнішній вигляд американсько-ізраїльських відносин і показове порозуміння між лідерами двох країн, наочним є визрівання фундаментальних проблем платформи їх співпраці. Руйнування стовпів «особливих відносин» – спільного духу та взаємних інтересів, а також тріщини в мосту, що з'єднує американську єврейську громаду з Ізраїлем ставить питання про вплив змін внутрішньої американської, регіональної та глобальної реальності на американсько-ізраїльські відносини, а також їх стійкість до потрясінь.

Висновки до розділу 4

Перша президентська каденція Дональда Трампа іноді оцінюється як період найвищого піднесення американсько-ізраїльських відносин. Проте бюджет американської допомоги Ізраїлю доби Трампа не виходив за межі, встановлені раніше десятирічною програмою Обама. А активізація відносин двох країн зумовлювалася порозумінням їх лідерів і безпрецедентними кроками США на користь Ізраїлю – визнанням Єрусалиму ізраїльською столицею і перенесення до нього посольства, ізраїльської належності Голанських висот та ін. Визнання усіх прагнень Ізраїлю практично позбавило Трампа інструментів впливу на нього, а також зумовило зневіру палестинців у посередницьку спроможність США. Однак вихід США з ядерної угоди з Іраном змусив арабські країни консолідуватися, і, в кінцевому підсумку – до Авраамських угод між Ізраїлем та Об'єднаними Арабськими Еміратами, Бахрейном, Марокко та Суданом. Угоди забезпечили мир між державними акторами регіону на антиіранській платформі та залишили палестинців, які раніше не погодилися на вкрай не вигідний для них «план Трампа» в ізоляції.

8. Після Трампа президент Джо Байден виявився вимушеним проводити «проізраїльський, але не пронетаньхівський» курс на врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, що передбачало відновлення посередницької ролі Вашингтона, повернення до ізраїльсько-палестинських переговорів та ядерної угоди з Іраном. Проте жодна з сторін не пішла на зустріч, а двопартійна партійна підтримка Ізраїлю змушувала американського президента обирати «золоту середину між демократами (жорстка підтримка) та республіканцями (абсолютна підтримка) без надмірного тиску. Війна 7 жовтня зміцнила проізраїльські настрої в США і призвела до серйозного збільшення американської підтримки Ізраїлю, який її вкрай потребував. Це дало Байдену можливість намагатися впливати на Ізраїль – щодо припинення будівництва ізраїльських поселень, вибіркове застосування бомб тощо, що викликало гостру критику ізраїльських партнерів.

Початок другої президентської каденції Дональда Трампа привів до значного потепління американсько-ізраїльських відносин. Показово саме Беньямін Нетаньягу здійснив перший з поміж усіх зарубіжних лідерів візит до США. Під час підготовки і проведення зустрічі Ізраїль отримав виняткові преференції від американського президента, зокрема щодо Палестини. Проте невдовзі США, воюючи разом з Ізраїлем, почали нав'язувати своєму союзнику мир. В результаті бажання Трампа до поновлення ядерної угоди з Іраном зірвалося через бомбардування Ізраїлем, а потім і Сполученими Штатами іранських ядерних заводів.

Натомість Президенту Трампу вдалося змусити Ізраїль до угоди з Сектором Гази про створення двох держав, але лише після її визнання в ООН та за умови усунення з політичної арени ХАМАС. 9 жовтня припинався погонь і процес врегулювання розпочався. В таких умовах 18 жовтня Іран заявив, що більше не пов'язаний обмеженнями щодо своєї ядерної програми, а 20 жовтня аятола Алі Хаменеї відхилив пропозицію президента США Дональда Трампа про відновлення переговорів. Це вдарило по сподіваннях про швидке досягнення миру на Близькому Сході і вчергове поставило питання про характер і нечіткі перспективи подальших американсько-ізраїльських відносин.

ВИСНОВКИ

1. Під близькосхідним конфліктом науковці розуміють тривалу смугу міжнародної напруженості, конфліктів і війн XX – XXI ст. Сучасні проблеми Близького Сходу витікають з блокового протистояння «Холодної війни», складовими якого були суперництво наддержав і очолюваних ними систем у регіоні за вплив та союзників, контроль над стратегічними комунікаціями і енергоносіями.

Утворення Держави Ізраїль та арабо-ізраїльське протистояння збагатили конфлікт онтологічними, екзистенційними, ідентичнісними, політичними та екстремістськими складовими, які зумовлюють неготовність сторін конфлікту до порозуміння попри декларовану «хибну готовність» до примирення. Нині в регіоні триває суперництво між претендентами на регіональне лідерство – Туреччиною, Іраном та Саудівською Аравією, та зовнішніми акторами – Сполученими Штатами, Китаєм та Росією, ЄС та НАТО, котрі реалізують власні геополітичні стратегії або амбіції. Ключовим фактором американсько-ізраїльських відносин у цьому контексті є «особливі» відносини США (цінності, інтереси, громада) та Ізраїлю (гарантія виживання), що базуються на поєднанні «м'яких» і «жорстких факторів» покровителя і клієнта.

2. Джерела для дослідження американсько-ізраїльських відносин надзвичайно чисельні та різноманітні. Їх можна поділити на декілька груп:

- мемуари, інтерв'ю, промови та плани близькосхідного врегулювання безпосередніх учасників відносин – лідерів США та Ізраїлю, їх радників і ін.;
- дослідження, присвячені становленню та розвитку американсько-ізраїльських відносин в різні періоди – від Гарі Трумена до Дональда Трампа.
- праці, присвячені окремим факторам і проблемам американсько-ізраїльських відносин, зокрема допомоги США, діаспори тощо;

- дослідження, що відображають про-палестинські (про-арабські, мусульманські) погляди на близькосхідний конфлікт та американсько-ізраїльські відносини

- наукові праці українських дослідників;

- новинні повідомлення українських, американських та ізраїльських інформаційних агентств, органів державної влади, громадських та наукових інституцій США та Ізраїлю.

Їх комплексне і критичне використання забезпечує об'єктивність, достовірність та неупередженість результатів дослідження.

3. США першими визнали державу Ізраїль в 1948 р. і встановили відносини в 1949 р. Знадобилося два десятиліття для остаточного вибору США між арабськими союзниками і, як виявилось після війни 1967 р., життєздатним Ізраїлем на користь останнього. Зближення США і Ізраїлю відбувалося на базі спільних цінностей і за сприяння Американської єврейської громади під впливом Холодної війни, яка позначилася узгодженням їх інтересів перед обличчям спільного ворога – СРСР та його близькосхідних партнерів, які прагнули знищення Ізраїлю. У 1981-1991 рр. США та Ізраїль підписали кілька публічних меморандумів про взаєморозуміння та підтримку, які передбачали стратегічну співпрацю в сферах безпеки і оборони, з політичних та економічних питань, а також визначення Ізраїлю як головного союзника США поза НАТО. Незважаючи на періодичні суперечності, саме за президентства Рональда Рейгана і Джорджа Буша-старшого відносини США і Ізраїлю набули стратегічного характеру.

4. Політичне та стратегічне партнерство США та Ізраїлю доби Білла Клінтона формувалося в умовах розвалу СРСР і постбіполярності. Воно характеризувалося пошуками оптимальних моделей двосторонньої співпраці з одного боку, а з іншого – зусиллями з нейтралізації нових регіональних загроз та прийнятної формули арабо-ізраїльського порозуміння. Лідери країн мали особисті приязні стосунки, докладали зусиль для мирного процесу Осло, однак без вагомих зрушень. Водночас небажання Президента Клінтона

спровокувати конфлікт з Конгресом через його двопартійну підтримку Ізраїлю зумовили відсутність тиску на Ізраїль і схилення його до миру винятково методом «пряника», що хоч і покращило американсько-ізраїльські відносини, але віддалили стратегічну мету США – мир на Близькому Сході.

5. Ускладнення американсько-ізраїльських відносин доби президентства Джорджа Буша-молодшого і їх окремі критичні оцінки зумовлюються реалізацією Сполученими Штатами головного завдання після 11 вересня – боротьбою з тероризмом. Це завдання вимагало створення широкої антитерористичної коаліції, і, відповідно примирення ісламських держав та Ізраїлю, припинення вогню, відновлення політичного діалогу, врегулювання в Секторі Гази і на Західному Березі річки Йордан, на Голанських висотах. Схилення Сполученими Штатами Ізраїлю до миру сприймалося ним як «спроби заспокоїти арабів за наш рахунок», що зумовило напруження у стосунках. Перша постановка питання про створення палестинської держави американською адміністрацією завершилася його переведенням в площину участі в війні з тероризмом та залежності від порозуміння палестинців з Ізраїлем. А борючись з тероризмом США, за винятком окремих риторичних висловлювань на користь палестинської держави, перейшли до безпрецедентного рівня підтримки ізраїльського уряду.

6. Головним завданням близькосхідної політики США доби Барака Обама стали нейтралізація наслідків війн США в регіоні та відновлення довіри ісламських арабських країн до США, усунення викликів «Арабської весни» та ядерної програми Ірану – екзистенційного ворога Ізраїлю та США. Намагання примирити сторони конфлікту наштовхнулося на проблеми визнання палестинцями Ізраїлю національною батьківщиною єврейського народу, ізраїльських поселень, які арабські сусіди сприймали як колонізацію, опір уряду Бен'яміна Нетаньяху, який прагнув вирішувати суперечки з сусідами «без зайвих свідків», тобто без вказівок і без урахування інтересів США, але при цьому мати повну підтримку Вашингтона. Це стосувалося і ядерної програми Ірану, й призвело в підсумку до гострої взаємної критики.

Попри це, оборонні відносини, співпраця і допомога США Ізраїлю сягнули безпрецедентного рівня.

7. Перша президентська каденція Дональда Трампа іноді оцінюється як період найвищого піднесення американсько-ізраїльських відносин. Проте бюджет американської допомоги Ізраїлю доби Трампа не виходив за межі, встановлені раніше десятирічною програмою Обама. А активізація відносин двох країн зумовлювалася порозумінням їх лідерів і безпрецедентними кроками США на користь Ізраїлю – визнанням Єрусалиму ізраїльською столицею і перенесення до нього посольства, ізраїльської належності Голанських висот та ін. Визнання усіх прагнень Ізраїлю практично позбавило Трампа інструментів впливу на нього, а також зумовило зневіру палестинців у посередницьку спроможність США. Однак вихід США з ядерної угоди з Іраном змусив арабські країни консолідуватися, і, в кінцевому підсумку – до Авраамських угод між Ізраїлем та Об'єднаними Арабськими Еміратами, Бахрейном, Марокко та Суданом. Угоди забезпечили мир між державними акторами регіону на антиіранській платформі та залишили палестинців, які раніше не погодилися на вкрай не вигідний для них «план Трампа» в ізоляції.

8. Після Трампа президент Джо Байден виявився вимушеним проводити «проізраїльський, але не пронетаняхівський» курс на врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, що передбачало відновлення посередницької ролі Вашингтона, повернення до ізраїльсько-палестинських переговорів та ядерної угоди з Іраном. Проте жодна з сторін не пішла на зустріч, а двопартійна партійна підтримка Ізраїлю змушувала американського президента обирати «золоту середину між демократами (жорстка підтримка) та республіканцями (абсолютна підтримка) без надмірного тиску. Війна 7 жовтня зміцнила проізраїльські настрої в США і призвела до серйозного збільшення американської підтримки Ізраїлю, який її вкрай потребував. Це дало Байдену можливість намагатися впливати на Ізраїль – щодо припинення будівництва ізраїльських поселень, вибіркове застосування бомб тощо, що викликало гостру критику ізраїльських партнерів.

9. Початок другої президентської каденції Дональда Трампа привів до значного потепління американсько-ізраїльських відносин. Показово саме Беньямін Нетаньягу здійснив перший з поміж усіх зарубіжних лідерів візит до США. Під час підготовки і проведення зустрічі Ізраїль отримав виняткові преференції від американського президента, зокрема щодо Палестини. Проте невдовзі США, воюючи разом з Ізраїлем, почали нав'язувати своєму союзнику мир. В результаті бажання Трампа до поновлення ядерної угоди з Іраном зірвалося через бомбардування Ізраїлем, а потім і Сполученими Штатами іранських ядерних заводів.

Натомість Президенту Трампу вдалося змусити Ізраїль до угоди з Сектором Гази про створення двох держав, але лише після її визнання в ООН та за умови усунення з політичної арени ХАМАС. 9 жовтня припинався погонь і процес врегулювання розпочався. В таких умовах 18 жовтня Іран заявив, що більше не пов'язаний обмеженнями щодо своєї ядерної програми, а 20 жовтня аятола Алі Хаменеї відхилив пропозицію президента США Дональда Трампа про відновлення переговорів. Це вдарило по сподіваннях про швидке досягнення миру на Близькому Сході і вчергове поставило питання про характер і нечіткі перспективи подальших американсько-ізраїльських відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданьок О. Іран вийшов із ядерних переговорів зі США. Що про них відомо. *Суспільне новини*. 13 червня 2025. URL: <https://suspilne.media/1041825-iran-vijsov-iz-adernih-peregovoriv-zi-ssa-so-pro-nih-vidomo/> (дата звернення: 25.11.2025).
2. Бузань В. Ю. Вплив американсько-радянського суперництва на перебіг арабсько-ізраїльського конфлікту (1956-1991 рр.). *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2013. № 69. С. 218-222.
3. Бузань В. Ю. Вплив холодної війни на процес формування та реалізації політики США щодо арабсько-ізраїльського конфлікту. *Американська історія і політика*. 2016. № 2. С. 99-106.
4. Вергелес А. В. Безпековий вимір американсько-ізраїльських відносин за президентства Дональда Трампа. *Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини»*. 2020. Вип.5. с.. 331-342. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8297/> (дата звернення: 25.11.2025).
5. Горук А. Глобальна політика США за президентства В. Дж. Клінтона: близькосхідний вимір. Історична панорама. Спеціальність : Історія. 2014. Вип. 19. С. 78-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istp_2014_19_9 (дата звернення: 25.11.2025).
6. Горук А. Стратегічні політичні моделі щодо регіону Близького Сходу адміністрації Дж. Буша-старшого. *Історична панорама. Спеціальність : Історія*. 2013. Вип. 17. С. 163-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istp_2013_17_13 (дата звернення: 25.11.2025).
7. Зубова А. Американо-ізраїльські відносини за часи адміністрацій Дональда Трампа та Джо Байдена. *Соціально-політичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців*. 2024. Вип. 8. С. 72-78.
8. Іран та Ізраїль обмінюються ударами, Трамп заявляє, що змусить їх укласти угоду: що відомо. *Суспільне новини*. 16 червня 2025. URL: <https://suspilne.media/1041765-ataka-izrailu-na-iran-so-vidomo-ta-ak-reague-svit/> (дата звернення: 25.11.2025).

9. Коппель О.А., Пархомчук А.Д. Геостратегічна трансформація Близького Сходу крізь призму інтересів України. *Регіональні студії*. 2019. № 17. С. 61-66. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.17.12>.
10. Обама: Ізраїль має не тільки право, але й обов'язок захищати себе. *Радіо Свобода*. 09 листопада 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27354399.html> (дата звернення: 25.11.2025).
11. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Близький Схід як простір глобальної невизначеності: виклики для України. *Східний світ*. 2020, № 3. С. 87–108. <https://doi.org/10.15407/orientw2020.03.087>.
12. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Системна криза міжнародної безпеки: Близько-східно-Чорноморський простір. Аналітична доповідь. К. : НІСД. 2016. 52 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/Parah_Yavorska_an_dop-c128e.pdf (дата звернення: 25.11.2025).
13. Патока М., Козирєва Т. Трамп оголосив план припинення вогню у Газі. *Суспільне новини*. 29 вересня 2025. URL: <https://suspilne.media/1126667-tramp-ogolosiv-plan-pripinenna-vognu-u-gazi/> (дата звернення: 25.11.2025).
14. Свиридюк Ю. Генасамблея ООН проголосувала за підтримку уряду Палестини, вільного від ХАМАС. *Суспільне новини*. 12 вересня 2025. URL: <https://suspilne.media/1113868-genasamblea-oon-progolosuvala-za-pidtrimku-uradu-palestini-vilnogo-vid-hamas/> (дата звернення: 25.11.2025).
15. Свиридюк Ю. Уряд Ізраїлю: звільнення заручників у Газі відбудеться вранці 13 жовтня. *Суспільне новини*. 12 жовтня 2025. URL: <https://suspilne.media/1136968-urad-izrailu-zvilnenna-zarucnikiv-u-gazi-vidbudetsa-vranci-13-zovtna/> (дата звернення: 25.11.2025).
16. Собенко Н. Іран не прагне отримати ядерну зброю: У Тегерані розкритикували доповідь МАГАТЕ. *Суспільне новини*. 1 червня 2025. URL: <https://suspilne.media/1032003-iran-ne-pragne-otrimati-adernu-zbrou-u-tegerani-rozkritikuvali-dopovid-magate/> (дата звернення: 25.11.2025).
17. Стратегічна концепція НАТО – 2022 ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року. URL: <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and->

<reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept-ukr.pdf>

(дата

звернення: 25.11.2025).

18. Стрільчук Л. Близький Схід у системі геополітичних координат: виклики та загрози. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2019. № 7. Всесвітня історія. С. 97-103.

19. Стрільчук Л. Еволюція близькосхідної політики США щодо Іраку (90-ті роки XX – поч. XXI ст.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Вип. 21. Луцьк, 2013. С. 116–121.

20. Тригуб П. М., Віхоть В. В. Близькосхідна політика США на сучасному етапі. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія : Історія. 2014. Т. 241, Вип. 229. С. 80-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2014_241_229_16 (дата звернення: 25.11.2025).

21. «Це лише перший крок»: Каллас — про звільнення заручників ХАМАСу. *Суспільне новини*. 13 жовтня 2025. URL: <https://suspilne.media/1137914-ce-lise-persij-krok-kallas-pro-zvilnenna-zarucnikiv-hamasu/> (дата звернення: 25.11.2025).

22. Чернишов І. В. Еволюція близькосхідної політики США (2003-2011 рр.). *Історичний архів*. 2013. Вип. 10. С. 123-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2013_10_18 (дата звернення: 25.11.2025).

23. Шамраєва В. М. Основи зовнішньополітичної концепції Президента США Б. Обама. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 2. С. 407-414. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2012_2_62 (дата звернення: 25.11.2025).

24. Швед В. Політика адміністрації Президента Джо Байдена щодо формування антиіранського альянсу на Близькому Сході. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2023. № 15. С. 47–55. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/uk/politika-administraci%D1%97-prezidenta-dzho-bajdena-shhodo-formuvannya-antiiranskogo-alyansu-na->

[blizkomu-sxodi/](#) (дата звернення: 25.11.2025).

25. Швед В. Контури зовнішньополітичного курсу адміністрації Джозефа Байдена щодо арабських країн Перської затоки. *Американська історія та політика*. 2021. № 11. С. 56-64. URL: <http://americanstudies.history.knu.ua/uk/archiv/11-2/2021-11-shved-ukr/> (дата звернення: 25.11.2025).

26. Швед В. Контури ісламської політики нової адміністрації США. *Українське релігієзнавство*. 2010. № 55. С. 187-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2010_55_23 (дата звернення: 25.11.2025).

27. Швед В. О. Геополітичний контекст сучасних змін в Арабському світі. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2014. Вип. 21(1). С. 38-44. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2014_21\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2014_21(1)_7) (дата звернення: 25.11.2025).

28. Швед В. О. Стратегічні та безпекові питання у країнах Затоки та Близькосхідному регіоні у контексті історичного розвитку. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 3-4 (48). С. 57-63.

29. Швед В. Політика адміністрації Президента США Дж. Байдена щодо війни в Газі: виклики, пріоритети, завдання. *Американська історія та політика*. 2024. № 17. С. 58-65. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/uk/politika-administraci%d1%97-prezidenta-ssha-dzh-bajdena-shhodo-vijni-v-gazi-vikliki-prioriteti-zavdannya/> (дата звернення: 25.11.2025).

30. Швед В. Сучасна геополітика Близького Сходу у контексті змін світового порядку. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 1 (64). С. 55-59.

31. Швед В.О. Формування основних засад близькосхідної політики адміністрації Джо Байдена. Проблеми всесвітньої історії. 2021. № 2(14). С. 147-163.

32. Ядерні переговори між США та Іраном можуть відбутись наступного тижня — Axios. *Новини України та світу*. 3 липня 2025. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/yaderna-programa-iranu-zustrich-mizh-vitkoffom-i-aragchi-mozhe-vidbutis-nastupnogo-tizhnya-50527084.html> (дата звернення: 25.11.2025).

33. A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Israel. *Office of the Historian, Shared Knowledge Services, Bureau of Administration United States Department of State*. URL: <https://history.state.gov/countries/israel> (accessed 25.11.2025).
34. AAA Membership Endorses Academic Boycott Resolution. *The American Anthropological Association*. July 2023. URL: <https://tinyurl.com/26reqo6j> (accessed 25.11.2025).
35. Abukhater A. *Palestine - Peace by Piece: Transformative Conflict Resolution for Land and Trans-Boundary Water Resources*. Cham, Switzerland: Springer, 2019. 372 p.
36. Allen M. Bush Tones Down Talk of Winning Terror War. *Washington Post*, August 31, 2004, p. A6
37. Allen M. Will Israel and the United States Diverge on Iran? *War On The Rocks*. March 4, 2025. URL: <https://warontherocks.com/2025/03/will-israel-and-the-united-states-diverge-on-iran/> (accessed 25.11.2025).
38. Alqaisiya, W. Beyond the Contours of Zionist Sovereignty: Decolonization in Palestine's Unity Intifada. *Political Geography*, 2023 Vol. 103. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2023.102844>.
39. American and Israeli Jews: Twin portraits from Pew Research Center surveys. *Pew Research Center*. 2017, January 24. URL: <http://www.pewforum.org/essay/american-and-israeli-jews-twin-portraits-from-pew-research-center-surveys/> (accessed 25.11.2025).
40. Arens M. *Broken Covenant: American Foreign Policy and the Crisis Between the U.S. and Israel*. Simon & Schuster. 320 p.
41. Asseburg M. and Henkel S. Ch. Normalisation and Realignment in the Middle East A New, Conflict-Prone Regional Order Takes Shape. *SWP*. 2021, July 28. URL: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2021C45/> (accessed 25.11.2025).
42. Background Press Call on Israel's Targeted Strikes Against Military Targets in Iran. *White House*. October 25, 2024. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/press-briefings/2024/10/25/background-press-call-on-israels-targeted-strikes-against-military-targets-in-iran/> (accessed 25.11.2025).

43. Baker J.A. *The Politics of Diplomacy: Revolution, War, and Peace, 1989-1992*. New York : G.P. Putnam's Sons, 1955. 687 p.
44. Baker P. Trump and Netanyahu Leave Little Daylight Between Them. *The New York Times*. Feb. 5, 2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/02/05/us/politics/trump-netanyahu.html> (accessed 25.11.2025).
45. Baqi A. M. From Foes to Friends: The Normalization of the United Emirates Arab and Israel Relations. *Insignia: Journal of International Relations*, 2022, Vol. 9 (1), p. 80-95. URL: <https://scispace.com/pdf/from-foes-to-friends-the-normalization-of-the-united-17fhhgid.pdf> (accessed 25.11.2025).
46. Bar-Siman-Tov Y. The United States and Israel since 1948: A "Special Relationship"? *Diplomatic History*, Vol. 22, No. 2 (Spring 1998), pp. 231-262. URL: <https://www.jstor.org/stable/24913659> (accessed 25.11.2025).
47. Beinart P. Why Obama Will Ignore Israel. *Newsweek Global*. 2012. February. P. 22-23.
48. Benn A. US Said Planning New Mideast Strategy. *Haaretz*, July 15, 2002.
49. Bertrand N., Atwood K. Trump says US to stop strikes on Houthis in Yemen. *CNN*. May 6, 2025. URL: <https://edition.cnn.com/2025/05/06/politics/us-to-stop-strikes-on-houthis-in-yemen> (accessed 25.11.2025).
50. Biden ultimatum to Netanyahu: protect Gaza civilians, or else. *Reuters*, April 5, 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/biden-ultimatum-netanyahu-protect-gaza-civilians-or-else-2024-04-05/> (accessed 25.11.2025).
51. Bishara A. *Palestine: Matters of Truth and Justice*. London: Hurst, 2022. URL: https://www.academia.edu/74371453/Palestine_Matters_of_Truth_and_Justice (accessed 25.11.2025).
52. Brzezinski Z. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power. In Brzezinski Z. *The world after America: by 2025, not Chinese but chaotic*. New York, 2012. URL: https://mo.tnu.tj/wp-content/uploads/2020/11/strategic_vision_america_and_the_crisis_of_global_power.pdf (accessed 25.11.2025).
53. Cavari A. and Nyer E. "From Bipartisanship to Dysergia: Trends in Congressional Actions Toward Israel." *Israel Studies*, vol. 19 no. 3, 2014, p. 1-28. URL: <https://muse.jhu.edu/article/553879> (accessed 25.11.2025).

54. Chwatt D. Framing of the U.S. Embassy Move to Jerusalem: A Comparative Qualitative Study, *Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*. 2018, 10 (1), p. 46-53.
55. Clifford C. Memorandum by the Presidents Special Counsel (1948, June 17). *Foreign relations of the United States: The Near East, South Asia and Africa (1948)*, 5(Pt. 2), 1117–1118. URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v05p2/d387> (accessed 25.11.2025).
56. Clifford C., & Holbrooke R. President Truman's decision to recognize Israel. *Jerusalem Viewpoints*. 2008, May 1. URL: <http://jcpa.org/article/president-truman%E2%80%99s-decision-to-recognize-israel/>
57. Cohen Z., Jeremy Herb J. and Marquardt A. US intelligence agencies believe Israel is likely to strike Iranian nuclear facilities this year. *CNN*. February 13, 2025. URL: <https://edition.cnn.com/2025/02/13/politics/us-intelligence-israel-strike-iran-nuclear/index.html> (accessed 25.11.2025).
58. Cohen, S. *American Modernity and Jewish Identity*. New York: Tavistock, 1983. 210 p.
59. Cohen, S., and A. Y. Kelman. Thinking about Distancing from Israel. *Contemporary Jewry* 30, no. 2–3 (2010): 287–296 URL: https://www.researchgate.net/publication/226167988_Thinking_About_Distancing_from_Israel (accessed 25.11.2025).
60. Cotton T. Cotton, McConnell to President Biden: Weapons Delays Cost Lives and Embolden Iran. September 25, 2024. URL: <https://www.cotton.senate.gov/news/press-releases/cotton-mcconnell-to-president-biden-weapons-delays-cost-lives-and-embolden-iran> (accessed 25.11.2025).
61. Davis J.H. Obama Aide Calls Netanyahu's Planned Visit 'Destructive' to U.S.-Israel Ties. *The New York Times*. February 25, 2015. URL: <https://www.nytimes.com/2015/02/26/us/politics/susan-rice-calls-netanyahus-planned-visit-destructive-to-us-israel-ties.html> (accessed 25.11.2025).
62. Duffin, E. Forecast of the Hispanic Population of the United States from 2016 to 2060. *Statista*, October 5, 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/251238/hispanic-population-of-the-us/> (accessed 25.11.2025).

63. Eldar A. Powell Settles a Score. *Haaretz*. September 26, 2001.
64. Elgindy K. Trump Just Sabotaged His Own Peace Process, *The Brookings Institution*. 2017, December 7. URL: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/12/07/trump-just-sabotaged-his-own-peace-process/> (accessed 25.11.2025).
65. Engel R. A Conversation with Prime Minister Mohammad Shtayyeh of the Palestinian Authority. *Council on Foreign Relations*. 2020, November 17. URL: <https://www.cfr.org/event/conversation-prime-minister-mohammad-shtayyeh-palestinian-authority> (accessed 25.11.2025).
66. Executive Order 14115 of February 1, 2024: Imposing Certain Sanctions on Persons Undermining Peace, Security, and Stability in the West Bank. *Federal Register*, Vol. 89, No. 24, February 5, 2024, pp. 7605-7608. URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2024/02/05/2024-02354/imposing-certain-sanctions-on-persons-undermining-peace-security-and-stability-in-the-west-bank> (accessed 25.11.2025).
67. Fact Sheet: Memorandum of Understanding Reached with Israel. *The White House*. September 14, 2016. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/09/14/fact-sheet-memorandum-understanding-reached-israel#:~:text=In%20addition%20to%20FMF%20funding,missile%20defense%20cooperation%20with%20Israel> (accessed 25.11.2025).
68. Feldman S. & Harel A. Obama and Israel: Farewell to a true friend. *The National Interest*. 2017, January 17. URL: <http://nationalinterest.org/feature/goodbye-barack-obama-hello-israel-19087> (accessed 25.11.2025).
69. Ferragamo M. and Roy D. The Quest for Palestinian Statehood: What to Know. *Council on Foreign Relations*. September 23, 2025. URL: <https://www.cfr.org/article/quest-palestinian-statehood-what-know> (accessed 25.11.2025).
70. Ferragamo M. Famine Declared in Gaza: What to Know. *Council on Foreign Relations*. August 25, 2025. URL: <https://www.cfr.org/article/gazas-food-crisis-worsening-what-know> (accessed 25.11.2025).
71. Ferragamo M., Roy D., Masters J., and Merrow W. U.S. Forces in the Middle East: Mapping the Military Presence Council on Foreign Relations. June

- 23, 2025. URL: <https://www.cfr.org/article/gazas-food-crisis-worsening-what-knowhttps://www.cfr.org/article/us-forces-middle-east-mapping-military-presence> (accessed 25.11.2025).
72. Fisher D. U.S. Is Granting Israel Non-NATO Ally Status : Move Should Bring Strategic and Economic Gains, Shamir Says; Egypt Gets Same Rating. *Los Angeles Times*. 1987, Feb. 16. URL: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1987-02-16-mn-2391-story.html> (accessed 25.11.2025).
73. Fraihat, I., & Ezbidid, B. The Lasting Impact of Trump's 'Deal of the Century' on the Question of Palestine. *Middle East Critique*. 2024, 33(1), pp. 121–141. URL: <https://doi.org/10.1080/19436149.2023.2261082> (accessed 25.11.2025).
74. Freedman, R. O. The erosion of US–Israeli relations during Obama's second term. *Israel Affairs*, 2017, 23(2), p. 253–272. URL: <https://doi.org/10.1080/13537121.2016.1274508> (accessed 25.11.2025).
75. George W. Bush, speech to the UN General Assembly, November 10, 2001. The White House. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011110-3.html> (accessed 25.11.2025).
76. Ghanem A. The Deal of the Century in Context – Trump's Plan Is Part of a Long-Standing Settler-Colonial Enterprise in Palestine, *The Arab World Geographer*. 2020, Vol. 23 (1), p. 45–59. URL: <https://cris.iucc.ac.il/en/publications/the-deal-of-the-century-in-context-trumps-plan-is-part-of-a-long/> (accessed 25.11.2025).
77. Gilboa E. & Bloch-Elkon Y. The Rift Between American Jews and Israel. *The Palgrave International Handbook of Israel*. Living reference work. First Online: 23 April 2022. pp 1–21. URL: https://link.springer.com/rwe/10.1007/978-981-16-2717-0_71-1
78. Gilboa E. *American Public Opinion toward Israel and the Arab-Israeli Conflict*. Lexington, MA: Lexington Books, 1987. 366 p.
79. Gilboa E. US-Israel relations at 75. *Israel Affairs*. 2023. Volume 29, Issue 3: Israel: The First 75 Years. Pp. 473-491. <https://doi.org/10.1080/13537121.2023.2206210>.
80. Gilboa, E. What Do Americans Think of Israel? Long-Term Trends and

Socio- Demographic Shifts. In *Currents*, edited by L. Lavi, Los Angeles: Nazarian Center for Israel Studies, UCLA, 2021. Pp. 1–10.

81. Gordis, D. *We Stand Divided: The Rift between American Jews and Israel*. New York, NY: ECCO, HarperCollins, 2019. 304 p. URL: <https://www.amazon.com/We-Stand-Divided-Between-American/dp/0062873695> (accessed 25.11.2025).

82. Gordon M. R., Cloud D. S. U.S. Held Secret Meeting With Israeli, Arab Military Chiefs to Counter Iran Air Threat. *Wall Street Journal*, June 26, 2022. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-held-secret-meeting-with-israeli-arab-military-chiefs-to-counter-iran-air-threat-11656235802> (accessed 25.11.2025).

83. Graizbord, D. *The New Zionists: Young American Jews, Jewish National Identity, and Israel*. Lanham, MD: Lexington Books, 2020. 320 p.

84. Halper S., Clarke J. *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*. Cambridge University Press, 2005. 384 p.

85. Heilman, S. “Editor’s Introduction to the Distancing Hypothesis Issue.” *Contemporary Jewry* 30, no. 2–3 (2010): 141–143. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12397-010-9057-0> (accessed 25.11.2025).

86. Henderson L. W. *Oral history interview*. Washington, DC, June 14, 1973. *Harry S. Truman Library*. URL: <https://www.trumanlibrary.gov/library/oral-histories/hendrson> (accessed 25.11.2025).

87. Hirschfeld, Y. Ten Ways The Palestinians Failed To Move Toward A State During Oslo: Yair Hirschfeld’s critique of Seth Anziska’s Preventing Palestine. *Fathom Journal*, 2019, June. URL: <https://fathomjournal.org/ten-ways-the-palestinians-failed-to-move-toward-a-state-during-oslo-yair-hirschfelds-critique-of-seth-anziskas-preventing-palestine/> (accessed 25.11.2025).

88. How America’s Alliance with Israel Became So Divisive. Editorial Staff. Harvard University Press. 7 March 2025. URL: <https://www.hup.harvard.edu/features/how-america-s-alliance-with-israel-became-so-divisive> (accessed 25.11.2025).

89. Humanitarian Situation Update #323 | Gaza Strip. OCHA, United Nations

Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. 18 Sep 2025. URL: <https://www.ochaopt.org/content/humanitarian-situation-update-323-gaza-strip> (accessed 25.11.2025).

90. Inbar E. Israel's National Security amidst Unrest in the Arab World. *Washington Quarterly*. The Washington Quarterly. 2012, 35(3). P. 59-73.

91. Indyk M. *Innocent Abroad: An Intimate Account of American Peace Diplomacy in the Middle East*. Simon and Schuster, 2009. 470 p. URL: https://www.amazon.com/Innocent-Abroad-Intimate-American-Diplomacy-ebook/dp/B001NLL5SQ?ref=ast_author_dp&th=1&psc=1&asin=B001NLL5SQ&revisionId=5efcaa7d&format=3&depth=1 (accessed 25.11.2025).

92. Indyk M. S., Lieberthal K. G., O'Hanlon M. E. *Bending History: Barack Obama's Foreign Policy*. Brookings FOCUS Book, 2012. 356 p. URL: https://www.amazon.com/Bending-History-Barack-Foreign-Brookings-ebook/dp/B0BL844YNR?ref=ast_author_dp&th=1&psc=1&asin=B0BL844YNR&revisionId=de2991c9&format=3&depth=1 (accessed 25.11.2025).

93. Indyk, M. *Master of the Game: Henry Kissinger and the Art of Middle East Diplomacy*. New York: Alfred A. Knopf, 2022. 688 p. URL: <https://dokumen.pub/qdownload/master-of-the-game-henry-kissinger-and-the-art-of-middle-east-diplomacy-9781101947548-9781101947555.html> (accessed 25.11.2025).

94. Iran's Khamenei rejects Trump offer of talks, denies US destroyed Iranian nuclear capabilities. *Reuters*. October 21, 2025. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/khamenei-tells-trump-keep-dreaming-he-destroyed-irans-nuclear-capabilities-2025-10-20/> (accessed 25.11.2025).

95. Israel and the Palestinians: Can the Settlement Issue Be Solved?. *BBC News*. 2019. November 18. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-38458884> (accessed 25.11.2025).

96. Israel defies US on settlements *The Financial Times*, 2009, 18 November. URL: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/46b47ff0-d39f-11de-8caf-00144feabdc0.html#axzz1hIcXZaCs> (accessed 25.11.2025).

97. Israel says it has secured \$8.7 billion U.S. aid package. *Reuters*, September

- 26, 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-says-it-has-secured-87-billion-us-aid-package-2024-09-26/> (accessed 25.11.2025).
98. Israel's Settlements Have No Legal Validity, Constitute Flagrant Violation of International Law, Security Council Reaffirms. 14 Delegations in Favour of Resolution 2334 (2016) as United States Abstains. *United Nations*. 2016. URL: <https://press.un.org/en/2016/sc12657.doc.htm> (accessed 25.11.2025).
99. Israeli Settlement and Outpost Legalization Announcement. *Department of State*. February 13, 2023. URL: <https://2021-2025.state.gov/israeli-settlement-and-outpost-legalization-announcement/> (accessed 25.11.2025).
100. Israel's limited missile strike on Iran may be the start of a wider assault. *Economist*, October 26, 2024. URL: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2024/10/26/israels-limited-missile-strike-on-iran-may-be-the-start-of-a-wider-assault> (accessed 25.11.2025).
101. Jerusalem Embassy Act of 1995. *Authenticated U.S. Government Information*. URL: <https://www.congress.gov/104/plaws/publ45/PLAW-104publ45.pdf> (accessed 25.11.2025).
102. Johnson H. Federal Judge Finds Georgia Anti-BDS Law Unconstitutional. *Legal News & Commentary*. 2021, May 26. URL: <https://www.jurist.org/news/2021/05/federal-judge-finds-georgias-anti-bds-law-unconstitutional/> (accessed 25.11.2025).
103. Joseph Y. U.S. Vetoes Palestinian Bid for Recognition as Full U.N. Member State. *New York Times*. April 18, 2024. URL: <https://www.nytimes.com/2024/04/18/world/middleeast/palestinian-statehood-un-veto.html> (accessed 25.11.2025).
104. Jundi A. Save Sheikh Jarrah: The Online Campaign Giving Hope to Palestinian Refugees in East Jerusalem. *Middle East Eye* 2021. March 22. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/israel-palestine-save-sheikh-jarrah-campaign> (accessed 25.11.2025).
105. Kaplan A. *In Our American Israel: The Story of an Entangled Alliance*. Harvard University Press, 2018. URL: https://www.jstor.org/stable/j.ctv2524zp9?turn_away=true (accessed 25.11.2025).

106. Karni D. Liebermann O. and Ebrahim N. Israel says it has ‘fully’ disabled Yemen’s main airport in escalating strikes on Houthi rebels. *CNN*. May 6, 2025. URL: <https://edition.cnn.com/2025/05/06/middleeast/israeli-unprecedented-evacuation-warning-yemen-airport-intl> (accessed 25.11.2025).
107. Karsh, E. *The Oslo Disaster*. Ramat-Gan: BESA Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University, 2016. 58 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/307975000_The_Oslo_Disaster (accessed 25.11.2025).
108. Kaye D. D., Robinson L., Martini J., Vest N., Rhoades A. L. *Reimagining U.S. Strategy in the Middle East: Sustainable Partnerships, Strategic Investments*. Published by the RAND Corporation, Santa Monica, Calif, 2021. 187 p.
109. Kennan, G. Memorandum by the Director of the Policy Planning George Kennan to the U.S. Secretary of State. Department of State, FRUS. *The Near East and Africa*. Vol. 5, part 2. 1947. 655-7. *Center for Israel Education*. URL: <https://israeled.org/resources/documents/us-governments-future-position-palestine/> (accessed 25.11.2025).
110. Kent L. Key moments from a momentous day for Israelis and Palestinians. *CNN*. Oct 13, 2025. URL: <https://edition.cnn.com/2025/10/13/middleeast/released-israeli-hostages-peace-summit-intl> (accessed 25.11.2025).
111. Krauss J. Pompeo Is 1st Top US Diplomat to Visit an Israeli Settlement. *AP NEWS*. 2021, November 19. URL: <https://apnews.com/article/race-and-ethnicity-israel-boycotts-west-bank-jerusalem-38f09415fb4990ebdcbfea15dccff514> (accessed 25.11.2025).
112. Landler M. and Lee Myers S. Obama Sees ’67 Borders as Starting Point for Peace Deal. *The New York Times*. 2011. May 19. URL: <https://www.nytimes.com/2011/05/20/world/middleeast/20speech.html> (accessed 25.11.2025).
113. Leonard J. and Sink J. Bloomberg - Are You a Robot? *Bloomberg*. 2022, July 15. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-15/biden-says-time-not-ripe-to-restart-israel-palestinian-talks> (accessed 25.11.2025).
114. Letter From President Bush to Prime Minister Sharon. Office of the Press Secretary, April 14, 2004. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/04/20040414-3.html> (accessed 25.11.2025).

115. Little D. The making of a special relationship: The United States and Israel, 1957–1968. *International Journal of Middle East Studies*. 1993, Vol. 25, No. 4, pp. 563-585. URL: <https://www.jstor.org/stable/164535> (accessed 25.11.2025).
116. Madani D. Israel launches invasion into southern Lebanon targeting Hezbollah. *NBC News*. October 1, 2024. URL: <https://www.nbcnews.com/news/world/israel-lebanon-ground-invasion-rcna172913> (accessed 25.11.2025).
117. Maira S. *Boycott! The Academy and Justice for Palestine*. Oakland: University of California Press, 2018. 184 p.
118. Malka H., *Crossroads: The Future of the U.S.-Israel Strategic Partnership*. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2011. 111 p. URL: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/110908_Malka_CrossroadsUSIsrael_Web.pdf (accessed 25.11.2025).
119. Mann J. *Rise of the Vulcans: The History of Bush's War Cabinet*. Penguin Publishing Group, 2004. 464 p.
120. Mansour C. *Beyond Alliance: Israel and U.S. Foreign Policy*. New York: Columbia University Press, 1994. 324 p.
121. Marcus J. After Mattis, Trump's foreign policy worries allies. *BBC*, 2018, December, 18. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46645718> (accessed 25.11.2025).
122. Mark C. R. Israeli-United States Relations. *CRS Issue Brief for Congress*. April 28, 2005. 18 p. URL: https://www.everycrsreport.com/files/20050428_IB82008_c9764f7895d42d2d1ae3b7181092841c2bd0ad5a.pdf (accessed 25.11.2025).
123. Mark C. R. Israeli-United States Relations. *CRS Issue Brief for Congress*. June 6, 2002. 15 p. URL: https://www.everycrsreport.com/files/20020606_IB82008_73a7c968fd283c6343eefcc5fc9ce3f6c9b39368.pdf (accessed 25.11.2025).
124. Mart, M. *Eye on Israel: How America Came to View the Jewish State as an Ally*. Albany: State University of New York Press, 2006. 256 p. URL: <https://www.amazon.com/Eye-Israel-America-Came-View/dp/0791466884> (accessed 25.11.2025).
125. Masters J. and Merrow W. U.S. Aid to Israel in Four Charts. *Council on*

Foreign Relations. October 7, 2025. URL: <https://www.cfr.org/article/us-aid-israel-four-charts#chapter-title-0-7> (accessed 25.11.2025).

126. McCollum B. McCollum Introduces Historic Legislation: Defending the Human Rights of Palestinian Children and Families Living under Israeli Military Occupation Act. Press release, April 15, 2021. URL: <https://mccollum.house.gov/media/press-releases/mccollum-introduces-historic-legislation-defending-human-rights-palestinian> (accessed 25.11.2025).

127. McMahon, Sean F. Temporality, Peace Initiatives and Palestinian-Israeli Politics. *Middle East Critique*. 2016, vol. 25, no. 1, pp. 5–21. <https://doi.org/10.1080/19436149.2015.1107997>.

128. Mearsheimer J.J. and Walt S. M., *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2008, 484 p.

129. Mearsheimer, J. J., & Walt, S. M. (2009). Is It Love or The Lobby? Explaining America's Special Relationship with Israel. *Security Studies*, 18(1), 58–78. <https://doi.org/10.1080/09636410802678031>.

130. Meehan B. 5 Things You Need to Know About the U.S.-Israel Relationship Under President Obama. The White House. March 1, 2015. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2015/03/01/5-things-you-need-know-about-us-Israel-relationship-under-president-obama> (accessed 25.11.2025).

131. Moten A. R. US Embassy in Jerusalem: Reasons, Implications and Consequences, *Intellectual Discourse*. 2018, 26(1), pp. 5–22. <https://doi.org/10.31436/id.v26i1.1112>.

132. National Security Memorandum on Safeguards and Accountability with Respect to Transferred Defense Articles and Defense Services. *White House*. February 8, 2024. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/presidential-actions/2024/02/08/national-security-memorandum-on-safeguards-and-accountability-with-respect-to-transferred-defense-articles-and-defense-services/> (accessed 25.11.2025).

133. National Security Strategy. *The White House*. Washington, May 2010. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (accessed 25.11.2025).

134. Newman D. The Changing Geopolitics of Settlements and Borders in Trump's Deal of the Century, It Is Time to Think beyond the Territorial Box. *The Arab World Geographer*. 2020, Vol. 23 (1), p. 29-38.
135. Obama, B. Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly, September 24, 2013. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly> (accessed 25.11.2025).
136. Oelofse L. Iran says it's no longer bound by nuclear deal limits. *Deutsche Welle*. October 18, 2025. URL: <https://www.dw.com/en/iran-says-its-no-longer-bound-by-nuclear-deal-limits/a-74409512> (accessed 25.11.2025).
137. Organski, A. F. K.. The \$36 Billion Bargain: Strategy and Politics in U.S. Assistance to Israel, New York Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 1990. xvii, 315. <https://doi.org/10.7312/orga93046>.
138. Palestinian Leader Calls for U.N.-Led Peace Conference Early next Year. *Reuters*. 2020. September 25. URL: <https://www.reuters.com/article/un-assembly-palestinians-int-idUSKCN26G2Y6> (accessed 25.11.2025).
139. Peace to Prosperity: A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People. *Trump White House Archives* (January 2020). URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/01/Peace-to-Prosperity-0120.pdf> (accessed 25.11.2025).
140. Peres S. *Battling for Peace:: A Memoir*. New York : Random House, 1995. 350 p.
141. Powell C. L. Secretary Colin L. Powell Remarks at the McConnell Center for Political Leadership University of Louisville, Kentucky 11:17 a.m. EST; November 19, 2001. URL: https://avalon.law.yale.edu/sept11/powell_brief39.asp (accessed 25.11.2025).
142. Powell C. L., Persico J. E. *My American Journey*. Random House, 1995. 656 p.
143. President Bush Discusses Israeli-Palestinian Peace Process, January 10, 2008. The White House. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/01/20080110-3.html> (accessed 25.11.2025).

144. Quamar, Md. M. Changing regional geopolitics and the foundations of a rapprochement between Arab Gulf and Israel. *Global Affairs*, 2020, Vol. 6(4–5), p. 593–608. <https://doi.org/10.1080/23340460.2020.1865110>.
145. Quandt W. B. Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967. Washington, D.C., University of California Press, 2005. 549 p. URL: <https://yplus.ps/wp-content/uploads/2021/01/Quandt-William-B.-Peace-Process-American-Diplomacy-and-the-Arab-Israeli-Conflict-Since-1967.pdf> (accessed 25.11.2025).
146. Quinn A. M. Examining the Image of the United States in the Arab World and the Relationship with Israel During the Obama Administration. *Inquiries Journal*. 2015, Vol. 7 No. 02. URL: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/997/examining-the-image-of-the-united-states-in-the-arab-world-and-the-relationship-with-israel-during-the-obama-administration> (accessed 25.11.2025).
147. Rabin Y. (Ed.), *The Rabin memoirs*. Boston: Little, Brown, 1979. 344 p.
148. Radosh A., & Radosh R. *A safe haven: Harry S. Truman and the founding of Israel*. New York, NY: HarperCollins, 2009. 428 p. URL: <https://dokumen.pub/a-safe-haven-harry-s-truman-and-the-founding-of-israel-1nbsped-0060594632-9780060594633-9780061940668.html> (accessed 25.11.2025).
149. Ravid B. Past wars loom over Israel's ground operation in Lebanon. *Axios*, October 1, 2024. URL: <https://www.axios.com/2024/10/01/israel-lebanon-hezbollah-middle-east-wars> (accessed 25.11.2025).
150. Readout of President Joe Biden's Call with Prime Minister Netanyahu of Israel. *White House*. April 4, 2024. URL: <https://id.usembassy.gov/readout-of-president-joe-bidens-call-with-prime-minister-netanyahu-of-israel/> (accessed 25.11.2025).
151. Readout of Secretary of Defense Lloyd J. Austin III's Call with Israeli Minister of Defense Yoav Gallant. *Department of Defense*. October 26, 2024. URL: <https://www.war.gov/News/Releases/Release/Article/3947297/readout-of-secretary-of-defense-lloyd-j-austin-iiis-call-with-israeli-minister/> (accessed 25.11.2025).
152. Remarks by President Biden Announcing Cessation of Hostilities Between

Israel and Hezbollah. *White House*. November 26, 2024. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/speeches-remarks/2024/11/26/remarks-by-president-biden-announcing-cessation-of-hostilities-between-israel-and-hezbollah/> (accessed 25.11.2025).

153. Report: US 'side letter' to Israel pledges to share intelligence on Hezbollah activity after ceasefire, cooperate against Iranian threat," *Times of Israel*, November 27, 2024. URL: https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/report-us-letter-to-israel-pledges-to-share-intelligence-on-hezbollah-activity-after-ceasefire-cooperate-against-iranian-threat/ (accessed 25.11.2025).

154. Rice C., Campaign 2000: Promoting the National Interest, *Foreign Affairs*. January/February, 2000. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/campaign-2000-promoting-national-interest> (accessed 25.11.2025).

155. Rinfold R. G.. The US Facing Israel: From Restrainer to Enabler. *Survival*. 2025, Vol. 67(2), p. 123–129. <https://doi.org/10.1080/00396338.2025.2481776>.

156. Robinson K. What Is U.S. Policy on the Israeli-Palestinian Conflict? *Council on Foreign Relations*. 2021, July 12. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/what-us-policy-israeli-palestinian-conflict>

157. Ross D. Back to the Basics of Shared Values in the US-Israel Relationship. *The Jerusalem Strategic Tribune*. April 2023. URL: <https://jstribune.com/ross-back-to-the-basics/> (accessed 25.11.2025).

158. Ross, D. *Doomed to succeed: The U.S.–Israel relationship from Truman to Obama*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux 2015. 496 p.

159. Rynhold, J. *The Arab-Israeli Conflict in American Political Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/290528043_The_Arab-Israeli_conflict_in_American_political_culture (accessed 25.11.2025).

160. Saad, L. Americans Still Pro-Israel, Though Palestinians Gain Support” *The Gallup Poll*, March 17, 2022. URL: <https://news.gallup.com/poll/390737/americans-pro-israel-though-palestinians-gain-support.aspx> (accessed 25.11.2025).

161. Saltzman I. Z. Not so ‘Special Relationship’? US-Israel Relations during Barack Obama's Presidency, *Israel Studies*, 2017, Vol. 22 (1), pp. 50-75.

<https://doi.org/10.2979/israelstudies.22.1.03>.

162. Samuels B. Dems Step Up Pressure on Biden ‘To Prevent Any Further Loss of Life’ in Israel-Gaza Fighting. *Ha’aretz*. May 19, 2021. URL: <https://www.haaretz.com/us-news/.premium-dems-pressure-biden-to-prevent-any-further-loss-of-life-in-israel-gaza-fighting-1.9823844> (accessed 25.11.2025).

163. Sasson, T., C. Kadushin, and L. Saxe. Trends in American Jewish Attachment to Israel: An Assessment of the ‘Distancing’ Hypothesis. *Contemporary Jewry* 30, no. 2–3 (2010): 297–319. URL: [https://www.researchgate.net/publication/226440256 Trends in American Jewish h Attachment to Israel An Assessment of the Distancing Hypothesis](https://www.researchgate.net/publication/226440256_Trends_in_American_Jewish_h_Attachment_to_Israel_An_Assessment_of_the_Distancing_Hypothesis) (accessed 25.11.2025).

164. Schwartz, A., & Gilboa, E. The False Readiness Theory: Explaining Failures to Negotiate Israeli-Palestinian Peace. *International Negotiation*. 2022, 28(1), pp. 126-154. <https://doi.org/10.1163/15718069-bja10059>.

165. Secretary Antony J. Blinken and Argentine Foreign Minister Diana Mondino at a Joint Press Availability. *Department of State*. February 23, 2024. URL: <https://2021-2025.state.gov/secretary-antony-j-blinken-and-argentine-foreign-minister-diana-mondino-at-a-joint-press-availability/> (accessed 25.11.2025).

166. Secretary Michael R. Pompeo Remarks to the Press. *Department of State*. November 18, 2019. URL: <https://2017-2021.state.gov/secretary-michael-r-pompeo-remarks-to-the-press/> (accessed 25.11.2025).

167. Secretary of State John Kerry’s Remarks About the Middle East and Arab-Israeli Negotiations, 2016. *Center for Israel Education*. December 28, 2016. URL: <https://israeled.org/resources/documents/secretary-state-john-kerrys-remarks-middle-east-arab-israeli-negotiations/> (accessed 25.11.2025).

168. Senor D. Why Obama Is Losing the Jewish Vote. *The Wall Street Journal*. 2011, Sept. 14. URL: <https://www.wsj.com/articles/SB10001424053111904353504576568710341742174> (accessed 25.11.2025).

169. Shamir Y. *Summing Up: An Autobiograp*. Little Brown & Co, 276 p.

170. Sharp J. M. *U.S. Foreign Assistance to the Middle East: Historical Background, Recent Trends, and the FY2011 Request*. Congressional Research

Service, June 15, 2010. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL32260.pdf> (accessed 25.11.2025).

171. Sharp, P. *U.S. Foreign Aid to Israel: Overview and Developments since October 7, 2023*. Washington, DC: Congressional Research Service, 2023. 79 p. URL: https://www.congress.gov/crs_external_products/RL/PDF/RL33222/RL33222.51.pdf (accessed 25.11.2025).

172. Shear M. D., Baker P. and Kershner I. Trump Proposes U.S. Takeover of Gaza and Says All Palestinians Should Leave. *The New York Times*. Feb. 4, 2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/02/04/us/politics/trump-gaza-strip-netanyahu.html> (accessed 25.11.2025).

173. Shehadeh R. Sheikh Jarrah and the Renewed Israeli-Palestinian Violence. *The New Yorker*. 2021. May 11. URL: <https://www.newyorker.com/news/daily-comment/sheikh-jarrah-and-the-renewed-israeli-palestinian-violence> (accessed 25.11.2025).

174. Sipress A. Bush Assures Sharon on U.S. Role in Talks, *Washington Post*, March 21, 2001, p. A22.

175. Slevin P. and Allen M, Bush: Sharon a ‘Man of Peace. *Washington Post*, April 19, 2002, p. A1.

176. Spiegel, S. L. *The other Arab–Israeli conflict: Making America’s Middle East policy , from Truman to Reagan*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1985. 538 p.

177. Statement from Pentagon Press Secretary Maj. Gen. Pat Ryder on Middle East Force Posture Updates. *Department of Defense*. November 1, 2024. URL: <https://www.war.gov/News/Releases/Release/article/3954442/statement-from-pentagon-press-secretary-maj-gen-pat-ryder-on-middle-east-force/> (accessed 25.11.2025).

178. Stein K. W. US–Israeli Relationship. In Reuven Y. Hazan, and others (eds), *The Oxford Handbook of Israeli Politics and Society*. (2021; online edn, Oxford Academic, 7 June 2018), pp. 482–497. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190675585.001.0001>.

179. Stein S. Israel–United States: From “Special Relations” to Just “Relations”? The Institute for National Security Studies. May 5, 2025. URL: <https://www.inss.org.il/publication/special-relations/> (accessed 25.11.2025).
180. Stein, K. W. *American officials on Zionism, Israel, and the US–Israeli relationship, selected remarks, 1947–2016*. Center for Israel Education, 2018. URL: <https://israeled.org/wp-content/uploads/2012/02/US-diplomats-on-Israel-and-ME-QQ.pdf> (accessed 25.11.2025).
181. Stein, K. W. Henry Kissinger to Iraq in 1975: ‘We Can Reduce Israel’s Size’ *Middle East Quarterly*, 2006. 13(4), pp. 214–223. URL: <https://www.meforum.org/middle-east-quarterly/henry-kissinger-to-iraq-in-1975-we-can-reduce> (accessed 25.11.2025).
182. Stein, K. W. *Heroic diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin, and the quest for Arab–Israeli peace*. New York, NY: Routledge, 1999. 324 p. URL: <https://www.routledge.com/Heroic-Diplomacy-Sadat-Kissinger-Carter-Begin-and-the-Quest-for-Arab-Israeli-Peace/Stein/p/book/9780415921558> (accessed 25.11.2025).
183. The Abraham Accords Declaration. *Bureau of Near Eastern Affairs. US Department of State*. URL: <https://www.state.gov/the-abraham-accords> (accessed 25.11.2025).
184. The White House. *Peace to Prosperity: A Vision to Improve the Lives of the Palestinians and the Israeli People*. 2020. 181 p. URL: <https://www.un.org/unispal/document/peace-to-prosperity-a-vision-to-improve-the-lives-of-the-palestinian-and-israeli-people-us-government-peace-plan/> (accessed 25.11.2025).
185. Thrall N. Israel-Palestine: the real reason there’s still no peace. *The Guardian*, May 16, 2017. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/may/16/the-real-reason-the-israel-palestine-peace-process-always-fails> (accessed 25.11.2025).
186. Toosi N. Biden’s strategy for a far-right Israel: Lay it all on Bibi. *Politico*. 12.20.2022. URL: <https://www.politico.com/news/2022/12/20/biden-israel-netanyahu-far-right-00074685> (accessed 25.11.2025).
187. Tyler P. With Time Running Out, Bush Shifted Mideast Policy. *New York*

Times, June 30, 2002, p. 10.

188. U.S. Relations With Israel: Bilateral Relations Fact Sheet. Bureau of Near Eastern Affairs. January 20, 2021. URL: <https://2021-2025.state.gov/u-s-relations-with-israel/> (accessed 25.11.2025).

189. U.S.–Israel Strategy: From Special Relationship to Strategic Partnership, 2029–2047. The Kathryn and Shelby Cullom Davis Institute for National Security and Foreign Policy at The Heritage Foundation. *The Heritage Foundation*. Special Report No. 31, March 12, 2025. URL: <https://report.heritage.org/sr313> (accessed 25.11.2025).

190. United Nations Security Council. Resolution 2334. *United Nations*. 2016. URL: <https://www.un.org/webcast/pdfs/SRES2334-2016.pdf> (accessed 25.11.2025).

191. United States Mission to the United Nations. Remarks by Ambassador Linda Thomas-Greenfield at a UN Security Council Briefing on the Situation in the Middle East. March 25, 2021, URL: <https://usun.usmission.gov/remarks-by-ambassador-linda-thomas-greenfield-at-a-un-security-council-briefing-on-the-situation-in-the-middle-east/> (accessed 25.11.2025).

192. United States Rejects A Two-State Solution Conference. Press Statement. U.S. Department of State. July 28, 2025. URL: <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2025/07/united-states-rejects-a-two-state-solution-conference> (accessed 25.11.2025).

193. Verma P. and Gladstone R. Reversing Trump, Biden Restores Aid to Palestinians. *New York Times*. April 7, 2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/04/07/world/middleeast/biden-aid-palestinians.html> (accessed 25.11.2025).

194. Wang Yu. Interest or influence? an empirical study of U.S. foreign aid to Israel. *Israel Affairs*. 2021. Volume 27, Issue. 4 Pp. 664-674. <https://doi.org/10.1080/13537121.2021.1940553> (accessed 25.11.2025).

195. Ward A., Lieber D. Why Trump Privately Fumes About Netanyahu but Gives Him Free Rein. *The Wall Street Journal*. Sept. 17, 2025 URL: https://www.wsj.com/world/middle-east/trump-netanyahu-israel-pm-comments-5fc80bcd?mod=world_lead_story (accessed 25.11.2025).

196. Warren, A., and A. Bartley. *US Foreign Policy and China: The Bush, Obama, Trump Administrations*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2022. 288 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctv1c29rzq> (accessed 25.11.2025).
197. Waxman, D. The Real Problem in U.S.–Israeli Relations. *The Washington Quarterly*, 2012, 35(2), 71–87. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2012.666172>.
198. Waxman, D. Young American Jews and Israel: Beyond Birthright and BDS. *Israel Studies* 22, no. 3 (2017): 177–199. URL: https://www.researchgate.net/publication/318240351_Young_American_Jews_and_Israel_Beyond_Birthright_and_BDS (accessed 25.11.2025).
199. Waxman, D., & Pressman, J. The Rocky Future of the US-Israeli Special Relationship. *The Washington Quarterly*. 2021, Vol. 44(2), 75–93. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2021.1934999> (accessed 25.11.2025).
200. Weisberg H. F. *The Politics of American Jews*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2019. 296 p. <https://doi.org/10.3998/mpub.10058621>.
201. Weiss P. Petraeus emails show general scheming with journalist to get out pro-Israel storyline. *Mondoweiss*. July 6, 2010. URL: <https://mondoweiss.net/2010/07/petraeus-fed-his-pro-israel-bona-fides-to-a-neocon-writer-including-pathetic-recitation-of-meeting-wiesel/> (accessed 25.11.2025).
202. Wong E., Rasgon A., Odenheimer N., Aleaziz H. U.S. Suspends Visas for Palestinian Passport Holders, Officials Say. *New York Times*. Aug. 31, 2025. URL: <https://www.nytimes.com/2025/08/31/world/middleeast/us-palestinian-visa-suspensions.html> (accessed 25.11.2025).
203. Wunderle, W., and A. Briere. *U.S. Foreign Policy and Israel's Qualitative Military Edge*. Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy, 2008. 32 p. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/sites/default/files/pdf/PolicyFocus80Final.pdf> (accessed 25.11.2025).
204. Yosef E. and Liebermann O, Israel vows to 'defend ourselves alone' after Trump strikes truce with Houthis. *CNN*. May 8, 2025. URL: <https://edition.cnn.com/2025/05/08/middleeast/israel-vows-to-defend-ourselves->

alone-after-trump-strikes-truce-with-houthis-intl (accessed 25.11.2025).

205. Zakheim, D. S. Netanyahu Is Playing With American Fire. *The Jerusalem Strategic Tribune*, February, 2023. URL: <https://jstribune.com/zakheim-netanyahu-is-playing-with-american-fire/> (accessed 25.11.2025).

206. Zanoliti J. Israel: Background and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. RL33476, July 1, 2022. 56 p.

207. Zanoliti J. Israel: Major Issues and U.S. Relations. Reports R442456, 12/05/2024. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R44245#fn52> (accessed 25.11.2025).

208. Zisser, E. Israel in the Middle East 75 years on. *Israel Affairs*. 2023. 29(3), p. 459–472. URL: <https://doi.org/10.1080/13537121.2023.2206209> (accessed 25.11.2025).

209. Zoran A. Will Israel strike Iran's nuclear facilities with US support? *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2025. Vol. 81(4), 257–263. <https://doi.org/10.1080/00963402.2025.2517954>.

Yeva Borolych

**U.S. – ISRAELI RELATIONS IN THE CONTEXT
OF THE MIDDLE EAST CONFLICT (LATE XX – XXI CENTURY)**

SUMMARY

This thesis is submitted for the Master's degree in International Relations, Public Communications, and Regional Studies. The research was conducted at the Faculty of History, Political Science, and International Relations of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

The relevance of the topic stems both from academic interest in reassessing U.S.–Israeli relations within the broader context of the Middle East conflict and from the practical dimension of the issue. As Ukraine remains in a state of war, it requires support from all international actors—particularly the United States, the leading power in the Western world, and Israel, one of the key states of the Middle East capable of influencing its American ally.

The aim of the thesis is to examine the formation and development of U.S.–Israeli relations in the context of the Middle East conflict from the late XX to the XXI century.

The objectives of the research are to:

- identify the main scholarly approaches to studying the Middle East conflict and the nature and character of U.S.–Israeli relations;
- characterize the source base for the study of U.S.–Israeli relations, including their general features and specificities;
- analyze the establishment of relations between the United States and the State of Israel and reveal the reasons behind their consolidation as strategic under the administrations of Ronald Reagan and George H. W. Bush;
- examine the development of U.S.–Israeli relations during the presidency of Bill Clinton;
- identify and describe the distinctive features of U.S.–Israeli relations during the presidency of George W. Bush;

- determine and characterize the general trends and contentious aspects of U.S.–Israeli relations under Barack Obama;
- analyze the intensification of relations between the United States and the State of Israel during Donald Trump’s first administration;
- describe the deepening of U.S.–Israeli relations under the administration of Joe Biden;
- identify the main trends in U.S.–Israeli relations during Donald Trump’s second administration and outline their prospects.

The **object** of the study is U.S.–Israeli relations in the context of the Middle East conflict.

The **subject** of the study is the evolution of U.S.–Israeli relations and cooperation, which develop under the influence of the conflict in the Middle East and are directed toward its resolution.

Chronological framework. The special or strategic partnership between the United States and Israel was officially articulated in the 1980s, fully taking shape by the late XX century and continuing to the present. The research encompasses the period from 1948, the year in which the United States formally recognized the State of Israel, through October 2025. The endpoint is defined by two major developments: the expiration of the agreement on Iran’s nuclear program (20 October 2025) and the Israeli–Palestinian ceasefire accompanied by the first substantive measures toward the establishment of two states (13 October 2025).

The research employs the following methods: historical, systemic, retrospective, and comparative methods, as well as analysis and synthesis, and content analysis.

Structurally, the thesis consists of an Introduction, four Chapters divided into nine subsections, Conclusions, and a List of References.

Conclusions:

1. In scholarly discourse, the term *Middle Eastern conflict* denotes a prolonged period of international tension, regional confrontations, and wars spanning the XX and XXI centuries. Contemporary challenges in the Middle East

stem from the bloc confrontation of the Cold War, whose components included superpower rivalry and competition between their respective regional systems for influence, allies, control over strategic communication lines, and energy resources.

The establishment of the State of Israel and the ensuing Arab–Israeli confrontation endowed the conflict with ontological, existential, identity-based, political, and extremist dimensions. These factors continue to hinder the parties’ willingness to reach mutual understanding, despite their declared — yet largely illusory — readiness for reconciliation. At present, the region remains a battleground for aspiring regional powers — Turkey, Iran, and Saudi Arabia — as well as for external actors such as the United States, China, Russia, the European Union, and NATO, each pursuing distinct geopolitical strategies or ambitions. A key factor in US-Israeli relations in this context is the “special relationship” between the US (values, interests, community) and Israel (guarantee of survival), based on a combination of ‘soft’ and “hard” patron-client factors.

2. The source base for examining U.S.–Israeli relations are exceptionally broad and diverse. It may be categorized into several groups:

- memoirs, interviews, speeches, and Middle East settlement plans produced by direct participants — U.S. and Israeli leaders, their advisers, and other officials;
- scholarly works on the formation and evolution of U.S.–Israeli relations across various historical periods, from Harry Truman to Donald Trump;
- studies addressing specific factors and issues, including U.S. aid, diaspora influence, and other dimensions of bilateral relations;
- research reflecting pro-Palestinian (pro-Arab, Muslim) perspectives on the Middle Eastern conflict and U.S.–Israeli relations;
- academic works authored by Ukrainian scholars;
- news reports from Ukrainian, American, and Israeli media outlets, governmental institutions, NGOs, and academic organizations.

A comprehensive and critical engagement with these materials ensures the objectivity, accuracy, and impartiality of the study’s findings.

3. The United States was the first country to recognize the State of Israel in 1948 and established formal relations in 1949. It took two decades for Washington to choose definitively between its Arab partners and what, after the 1967 war, emerged as a viable Israeli state — ultimately favoring the latter.

U.S.–Israeli rapprochement developed on the basis of shared democratic values and was facilitated by the American Jewish community, all within the broader context of the Cold War. The alignment of U.S. and Israeli interests occurred in response to the common threat posed by the Soviet Union and its regional allies, many of whom sought Israel's destruction.

Between 1981 and 1991, the two states signed several public memoranda of understanding that formalized strategic cooperation in the areas of security and defense, as well as political and economic coordination, while designating Israel as Washington's principal non-NATO ally. Despite periodic disagreements, it was under Presidents Ronald Reagan and George H. W. Bush that U.S.–Israeli relations acquired a clearly defined strategic character.

4. Political and strategic partnership during the Bill Clinton era was shaped by the dissolution of the USSR and the emergence of a post-bipolar international order. The period was marked by efforts to identify optimal models of bilateral cooperation, while simultaneously attempting to address new regional threats and formulate an acceptable framework for Arab–Israeli reconciliation.

Although the leaders of both states enjoyed personally amicable relations and invested considerable effort in advancing the Oslo peace process, meaningful breakthroughs were not achieved. President Clinton's reluctance to provoke conflict with Congress — given its bipartisan support for Israel — resulted in the absence of significant pressure on Israel. Consequently, Washington relied almost exclusively on incentives rather than coercive measures. This approach strengthened U.S.–Israeli relations but distanced the United States from its overarching strategic goal: the achievement of a durable peace in the Middle East.

5. The complexities of U.S.–Israeli relations during the presidency of George W. Bush, as well as certain critical assessments of this period, stem from

Washington's overarching post - 9/11 objective: the global fight against terrorism. This task required the formation of a broad counterterrorism coalition, reconciliation between Islamic states and Israel, ceasefire arrangements, renewed political dialogue, and progress on issues concerning the Gaza Strip, the West Bank, and the Golan Heights.

Israeli leaders perceived the United States' inclination toward peace as "attempts to appease the Arabs at Israel's expense," which led to tension in relations. The first formal articulation of support for Palestinian statehood by a U.S. administration was eventually reframed within the context of counterterrorism and made dependent on Palestinian-Israeli cooperation.

Despite occasional rhetorical support for Palestinian aspirations, the United States ultimately provided Israel with unprecedented levels of political and security backing.

6. The Obama administration's primary objectives in the Middle East involved mitigating the consequences of U.S. military interventions in the region, restoring trust among Arab and Muslim states, and addressing challenges arising from the Arab Spring and Iran's nuclear program — a threat perceived as existential by both Israel and the United States.

Efforts to reconcile Israelis and Palestinians encountered obstacles such as the Palestinians' refusal to recognize Israel as the national homeland of the Jewish people, the ongoing expansion of Israeli settlements (viewed by Arab states as colonization), and resistance from Prime Minister Benjamin Netanyahu, who preferred to manage regional disputes "without unnecessary witnesses," meaning without external directives — particularly from Washington — while still expecting total U.S. support.

These tensions extended to U.S.-Israeli disagreements over Iran's nuclear program and culminated in sharp mutual criticism. Nevertheless, defense cooperation and U.S. assistance to Israel reached unprecedented levels during this period.

7. Donald Trump's first presidential term is sometimes characterized as the apex of U.S.–Israeli relations. However, the volume of U.S. assistance to Israel remained within the limits established earlier under President Obama's ten-year aid framework. The intensification of the bilateral relationship was largely attributable to ideological affinity between the leaders and a series of unprecedented U.S. policy decisions that favored Israel — including recognition of Jerusalem as Israel's capital, relocation of the U.S. embassy, and recognition of Israeli sovereignty over the Golan Heights.

By endorsing nearly all Israeli preferences, Washington effectively diminished its capacity to exert leverage over Israel, while Palestinians lost confidence in the United States as a credible mediator.

The U.S. withdrawal from the Iran nuclear deal prompted Arab states to consolidate regionally, ultimately contributing to the signing of the Abraham Accords between Israel and the United Arab Emirates, Bahrain, Morocco, and Sudan. These agreements secured peace between regional state actors on an anti-Iranian basis while leaving the Palestinians — who had rejected the highly unfavorable “Trump plan” — diplomatically isolated.

8. Following the Trump administration, President Joe Biden was compelled to pursue a policy described as “pro-Israel but not pro-Netanyahu,” aimed at reviving Washington's mediating role, restoring Israeli–Palestinian negotiations, and returning to the Iran nuclear agreement. Yet neither Israel nor the Palestinians were willing to compromise, while bipartisan support for Israel constrained the president to a cautious middle ground: firm support from Democrats versus unequivocal endorsement from Republicans.

The October 7 war strengthened pro-Israel sentiment in the United States and led to a substantial increase in American assistance to Israel, which was in acute need of support. This, in turn, provided Biden with limited leverage to press Israel on issues such as settlement expansion and more selective use of force — provoking intense criticism from Israeli partners.

9. The beginning of Donald Trump's second presidential term produced a marked warming of U.S.–Israeli relations. Notably, Benjamin Netanyahu became the first foreign leader to visit the United States following Trump's inauguration. During preparations for and after the visit, Israel received exceptional concessions from the U.S. president, particularly concerning Palestinian issues. However, soon thereafter, the United States, while engaged in military cooperation with Israel, began to impose peace on its ally. As a result, Trump's attempt to revive the nuclear agreement with Iran collapsed following Israeli — and subsequently U.S. — airstrikes on Iranian nuclear facilities.

Conversely, Trump succeeded in compelling Israel to conclude an agreement with the Gaza Strip on the establishment of two states, though only after its endorsement by the United Nations and the removal of Hamas from the political arena. The ceasefire of 9 October marked the beginning of the peace process.

Under these conditions, on 18 October Iran declared itself no longer bound by nuclear restrictions, and on 20 October Supreme Leader Ayatollah Ali Khamenei rejected President Trump's proposal to resume negotiations. These developments undermined hopes for a rapid settlement in the Middle East and once again raised questions regarding the nature and uncertain prospects of future U.S.–Israeli relations.